

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİM ANABİLİM DALI
TÜRK DİL VE EDEBİYATI ÖĞRETİM PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**2000 SONRASI YAYINLANAN TARİH
ROMANLARDA YAKIN TARİHİN ELE ALINIŞI VE
EĞİTİM**

Serpil Korucu

**İzmir
2018**

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİM ANABİLİM DALI
TÜRK DİL VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLER PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**2000 SONRASI YAYINLANAN TARİH
ROMANLARDA YAKIN TARİHİN ELE ALINIŞI VE
EĞİTİM**

Serpil Korucu

**Danışman
Prof. Dr. Özlem FEDA**

**İzmir
2018**

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “2000 Sonrası Yayınlanan Tarihi Romanlarda Yakın Tarihin Ele Alınışı ve Eğitim” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

26/06/2018

Serpil KORUCU

İmza

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne

İşbu çalışma, j¼rimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

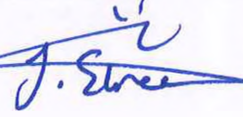
Başkan :Prof. Dr. Özlem FEDAİ

¼ye :Prof. Dr. şerif Ali BOZKAPLAN

¼ye :Dr. Öđr. Üy. Fatma SÖNMEZ

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim ¼yelerine ait olduğunu onaylarım.

26/6/2018

Prof. Dr. Süha YILMAZ
Enstit¼ M¼d¼r¼ V.

ÖNSÖZ

Yaptığımız bu çalışma 5 bölüm ve kaynakçadan oluşmaktadır. Çalışmada 2000 sonrası yayınlanan tarihi romanlarda yakın tarihe ilişkin vurgular 1980 darbesinin toplumda yarattığı etkiler bağlamında ele alınmıştır. Araştırmamızda betimsel çalışma metoduyla çalışılmış olup eser incelemeleri metin odaklı ilerleyerek analiz yöntemi ile yapılmıştır.

2000 sonrası yayınlanan romanlarda yakın tarihe ilişkin özellikler eserler üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. 1980 darbesinin edebi ürünlerinin 2000 sonrasında artış gösterdiği ve toplumu çeşitli yönleriyle tasvir ederek yazarların da tanıklık etmiş olduğu yılları aydınlatmaya çalıştığı görülmektedir. Bu çalışmada metinler üzerinden eğitim, basın-yayın, sanat, sosyoloji, psikoloji ve teknik başlıkları 80 darbesinin yansımaları şeklinde irdelenmiştir.

Giriş bölümünde tarihi roman kavramı, romanda tarihin ele alınışı ve Türk edebiyatında tarihi romanın gelişim süreci üzerinde durulmuştur. Günümüzde tarihi roman türünde verilen ürünlerin artışına ve sebeplerine değinilmiştir. Geçmişe duyulan özlem, geçmişteki yaşananları anlatma isteği ve toplumun tarihe olan ilgisi gibi sebeplerle yazarların tarihi konulara eğilim gösterdiği, postmodernizmin verdiği teknik imkanlar sayesinde de anlatılarını oluşturdukları görülmektedir. Yayınlanan eserlerin sayıca çok oluşunda tüketim kültürünün payının da büyük olduğu kanaatine varılmıştır. 2000 sonrası yayınlanan tarihi romanların konu saptanması yapıldığında Osmanlı Dönemi yıllarını anlatan eserler, padişah ve sultanların yaşamını konu edinenler, Osmanlı Dönemi tarihi olayları konu edinenler, Mustafa Kemal Çevresinde Milli Mücadele ve Cumhuriyet Tarihini Ele Alanlar, Milli Mücadele Dönemini ve Cumhuriyet Dönemini Ele Alanlar olmak üzere belirlenmiştir. 2000 sonrası bizim de tez konumuzu oluşturan yakın tarihi ele alan romanların ise darbeler çevresinde üretildiğini görmekteyiz. 27 Mayıs edebiyatta Adnan Menderes'in biyografik olarak işlenmesiyle belirgin olarak görünmektedir. 12 Mart 1971'in izleri tek başına eserlere yansımamış iken 1980 darbesinin edebiyata yansımaları ile kendine eserlerde yer bulmuş ve yazarlar tarafından değinilmeye başlanmıştır. 1980

darbesinin edebi ürünlerinin hızla ortaya çıktığı görülmüş ve edebiyatta postmodernizmin imkanları ile 2000 sonrasında 1980 darbesi belirgin olarak işlenen konuların başında gelmiştir. 28 Şubat ise edebi eserlerde baskıcı tutumunda etkisi ile hemen yer edinmemiştir. 2000 sonrasında özellikle kadınların toplumdan kısıtlanması yönü ile işlenmiş ve kadın yazarlar tarafından edebi örnekleri verilmiştir. Türkiye’de geçmişte neredeyse 10 yılda bir darbe gerçekleşmiştir. 28 Şubat ardından 2007 e-muhtıra ve 2016 yılının 15 Temmuz’unda darbe girişimi yaşanmıştır. 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ise henüz eser verme sürecine tam anlamı ile girmemiştir. Bizim çalışmamız 2000 sonrası yayınlanan tarihi romanlarda 1980 darbesine odaklandığı için 15 Temmuz darbe girişiminin toplumdaki ve edebi eserlerdeki etkisi bir başka çalışmanın konusu olacaktır.

Yaptığımız çalışmada 2000 sonrası yayınlanan yakın tarihi darbeler çevresinde ele alan romanlardan 1980 darbesi bağlamında oluşturduğumuz örneklem ile eğitimin yazarlar tarafından nasıl ele alındığı incelenmiştir. Dönemin sosyolojik yapısı içerisinde eğitimin önemi ve bu dönemdeki eğitim sürecinin eserlere yansımaları bulgular halinde çalışmamızda sunulmuştur.

Sanat başlığı ile müzik, resim ve edebiyatın eserlerde görülme biçimleri belirlenmiş olup sanat ve darbe romanları arasındaki bağ irdelenmiştir.

Basın- Yayın başlığı ile eserlerde hangi işlevle basın- yayının kullanıldığı, medyanın dönem olaylarına bakışının hangi şekilde olduğu gibi sorulara cevap aranmıştır.

Sosyoloji başlığı ile dönemin genel yapısını yazarların resmederken tercih ettiği ortak noktalar, olaylar ve halkın düşünce yapısını farklı bakış açılarından hissettirmesi üzerinde durulmuştur.

Psikoloji başlığında bireysel ve toplumsal travmaların görülme şekillerini, toplumda gerçekleşen umutsuz ve karamsarlığın romanlardaki örnekleri üstünden çalışılmıştır.

Teknik başlığı; yazarların üslup özelliklerini belirlemek amacıyla dil anlatım ve postmodernizmin kullanımını örneklendirmek ve işlevini belirtmek amacıyla postmodernizm başlıklarından oluşturulmuştur.

Üniversiteye girdiğim andan itibaren çalışkanlığı, azmi, başarısıyla örnek aldığım ve güzel yüreğiyle tüm öğrencilerini kucaklayan Prof. Dr. Özlem FEDAI' ye baştan sona tüm süreçte bıkmadan usanmadan bana gösterdiği destek ve sabır için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Dünyaya gözlerimi açtığım andan itibaren her anımda üstümdeki emekleriyle yanımda olan annem Fatma Korucu ve babam Süleyman Korucu'ya, varlığı mutlu eden canım kardeşim Seçil Nida Korucu'ya ve destekleriyle hayatımı kolaylaştıran eşim Bahattin Köseoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Problem Cümlesi	1
1.3. Alt Problemler	1
1.4. Sayıtlar	1
1.5. Sınırlılıklar	2
1.6. Tanımlar	2
KISALTMALAR	3
İKİNCİ BÖLÜM	4
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	4
YÖNTEM	6
3.1.Araştırma Modeli:	6
3.2.Evren ve Örneklem:	6
3.3. Verilerin Toplanması:	6
3.4.Verinin Çözümleme:	7
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	8
4.1.GİRİŞ	8
4.1.1.Tarihi Roman Kavramı ve Romanda Tarihin Ele Alınış Biçimleri	8
4.1.2.Türk Romanında Tarihin Ele Alınışı	16
4.2.2000 Sonrası Türk Romanında Tarihi Romanın Ele Alınışı.....	19
4.2.1.Osmanlı Tarihini Ele Alanlar	20
4.2.2.Osmanlı Dönemi Yıllarını Anlatan Eserler	21
4.2.3.Padişah ve Sultanların Yaşamını Konu Edinenler	22
4.2.4.Osmanlı Dönemi Tarihi Olayları Konu Edinenler	23
4.2.5.Mustafa Kemal Çevresinde Milli Mücadele ve Cumhuriyet Tarihini Ele alanlar	23
4.2.6.Milli Mücadele Dönemini ve Cumhuriyet Dönemini Ele Alanlar	24
4.3.BULGULAR VE YORUMLAR.....	25

4.3.1. Siyasi ve Sosyal Manzara	25
4.3.2.2000 Sonrası Yakın Tarihi Darbeler Çevresinde Ele Alan Tarihi Romanlar	27
4.3.1.1.Eğitim	30
4.3.1.2. Sanat	34
4.3.1.2.2.Resim	37
4.3.1.2.3.Edebiyat	38
4.3.1.3.Basın ve Yayın	47
4.3.1.3.1.Radyo ve Televizyon	48
4.3.1.3.2.Gazete ve Dergiler	53
4.3.1.4.Sosyoloji	56
4.3.1.5.Psikoloji	84
4.3.1.6.Teknik	89
4.3.1.6.1.Dil ve Üslup	89
4.3.1.6.2.Postmodernizmin Etkileri	93
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	105
KAYNAKÇA	114
1. İncelenen Eserler	114
2. Yararlanılan Kaynaklar	114
EKLER	117
Ek 1. ÖZGEÇMİŞ	118
Ek 2. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu	119

ÖZET

2000 SONRASI YAYINLANAN TARİHİ ROMANLARDA YAKIN TARİHİN ELE ALINIŞI VE EĞİTİM

Edebi metinler, sanatsal bir dil ve kurgu ustalığı ile bütünleştirilerek bireyin yahut toplum hayatının yansımasından meydana gelir. Tarih ise her zaman o toplumda yaşayan insanların yakından ilgilendiği ve etkilerini üzerinde hissettiği bir gerçekliktir. Türk edebiyatında 1980 sonrasında postmodernizmin etkisinin artması, yazarların özellikle tarihi konuları ele alırken dil ve anlatım olanaklarını artırmış; eserlerini oluştururken postmodernizmin teknik ve imkânlarından faydalanmışlardır.

Bu çalışmada, 2000 sonrasında yayınlanan romanlar arasından seçtiğimiz örneklem ile “yakın tarih”, 1980 darbesinin toplumdaki etkileri üzerinden ele alınmaya çalışılmıştır. İncelediğimiz romanlarda söz konusu dönem, sosyolojik yapı, sanat, basın-yayın ve teknik yönler üzerinde durularak ele alınmıştır. Dönemi yansıtan eserlerde eğitim meselesinin ele alınışı ve işlevi üzerinde de durulmuştur. İncelenen eserlerde ayrıca müzik, resim, sinema ve tiyatro, edebiyat gibi unsurları ile sanatın darbe sonrası toplumsal hayat içinde nasıl yer aldığı üzerinde de durulmuştur. 2000 sonrası yayınlanan ve yakın tarihe 1980 darbesi bağlamında yaklaşan romanlarda; özellikle “müzik”ten, “gazete ve radyo haberleri”nden postmodernizmin pastij ve kolaj gibi bazı tekniklerinden önemli ölçüde yararlanılarak söz konusu yılların atmosferinin yansıtıldığı görülmüştür. Eserlerde, yazarların geleceğe bakış açılarındaki umutsuzluk ve karamsarlık, yaşananlar karşısında duyarsızlaşma ve roman kişileri olan bireylerin iç dünyalarına çekilişi de eserlerde karşımıza çıkan ortak unsurlardır.

ABSTRACT
RECENT HISTORY DISCUSSIONS AND EDUCATION IN
THE PUBLISHED NOVELS SINCE 2000

Literary texts are narrations which consist of life and reflection of a society. However, history is a reality that concerns closely the people living in that society. In the period after 1980, the rising effect of postmodernism movement on Turkish literature has increased the chance of expression of writing subjects, especially history subjects. It consists of Works by beneficiary techniques.

By putting emphasis on technique, art, press, sociological structure, our work has been formed with Works constituting examples we have picked among novels dealing with coup terms, especially 1980 coup crisis. In the Works, reflecting the term, the way they dealt with education and reflecting function is remarkable. That art takes place in expressions such as music, cinema, painting, theatre and literature and presents this by benefiting postmodernism opportunity come into question. Music shows us its face with a significant function in the period when the work has been formed. Press is another element showing us its face by using postmodern techniques such as pastiche and collage. Writers who want to provide the news and agenda objectively, do this by having his character he created listened to the radio or read the report. The position, hopeless for the future, desensitisation against what happens and locking oneself in inner World are the topics that show us its face in the works.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, 2000 sonrası yayınlanan tarihi romanlarda yakın tarihin hangi yönleri ile işlendiğini ve eğitimin bu dönemde ele alınışını incelemektir. Yakın tarih psikolojik ve sosyolojik açıdan birçok roman ve anlatıda fon olarak yada yazarların tanıklık edişi ile işlenmiştir. Türk Edebiyatında özellikle 1980 sonrası yıllarda bu konuda verilen eserler büyük önem teşkil etmektedir. Bu romanlarda sosyolojik yapının ele alınışını, kültür ve eğitimin aktarılışını incelemek, teknik yönden postmodernizm ile dil ve üslûbun kullanımını tespit etmek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

1.2. Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi, “2000 sonrası yayınlanan tarihi romanlarda yakın tarihin ele alınışı nasıl gerçekleşmiştir?” olarak belirlenmiştir.

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri,

- “İncelenen romanlarda eğitim hangi yönleri ile ele alınmaktadır?”
- “İncelenen romanlarda sanat nasıl ele alınmaktadır?”
- “İncelenen romanlarda basın-yayın hangi işlevi ile yer almaktadır?”
- “İncelenen romanlarda sosyolojik unsurlar hangi yönleri ile görülmektedir?”
- “İncelenen romanlarda insan psikolojisi nasıl yansıtılmaktadır?”
- “İncelenen romanlarda teknik; dil ve üslup ile postmodernist açıdan nasıl kullanılmıştır?”

1.4. Sayıtlar

Bu araştırmada örneklem olarak seçilen yedi romanın tüm görüşleri ortaya çıkaracak nitelikte olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, incelenen yakın tarihi ele alan ve incelediğimiz başlıkları örnekleyen yedi romanla sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Roman: Hayatı her cephesiyle geniş olarak kavrayan ve her şeyi bir akış, değişme ve gelişme olarak his ve idrak eden bir duyuş ve görüş tarzının ifadesidir. (Kaplan, 1962: 34)

Tarih: Toplumlara, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilime tarih denir. (Türk Dil Kurumu,2018)

Tarihi roman: Romanın tematik tasnifinde karşımıza gelen bir başlık olarak kurmaca dünyası tarihsel gerçekliğe dayandırılmış olan romandır. Tarihi romanın gerçeği, tarihin gerçeğidir. (Argunşah, 2016, 16)

KISALTMALAR

Adı geçen eser	: a.g.e.
Kırmızı Saçlı Kadın	:K.S.K.
Kuş Diline yküen	:K.D.Ö.
Dünya Ağrısı	:D.A.
şahbaz'ın Harikulade Yılı:1979	:ř.H.Y.
Yüz: 1981	:Yüz
Yayınları/ Yayınevi	:Yay.
Sayfa	:S.
Ve benzeri	: v.b.

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Tarihi roman kavramı üzerine araştırma yapan isimlerin başında Hülya Argunşah gelmektedir. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'ne bağlı olarak Prof. Dr. İnci Enginün'ün danışmanlığında yürütülen bu tez, başlangıcından 1990 yılına kadar Türk edebiyatında Türk tarihi ile ilgili yazılan tarihi romanları ve romancıları ele almaktadır. 'Giriş' 'İnceleme' ve 'Sonuç' bölümlerinden oluşan tezde tarihi roman yazarları doğum sırasına göre tanıtılmış ve eserleri hakkında bilgilendirmeler sunulmuştur.

Argunşah, Hülya. (1990), Türk Edebiyatında Tarihi Roman (Türk Tarihi İle İlgili), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi

Aynı konu üzerine Zeki Taştan tarafından Kazım Yetiş danışmanlığında doktora tezi hazırlanmış ve Türk edebiyatında başlangıcından 1950 yılına kadar Türk Tarihi ile ilgili yayımlanmış bütün tarihi romanları incelemiştir. Taştan'ın çalışması; 'Önsöz' ve 'Giriş' dışında 'Özet', 'Zaman', 'İnsan', 'Mekân', 'Bakış Açısı' başlıklı beş ana bölüm ile 'Sonuç' ve 'Bibliyografya' kısımlarından meydana gelmektedir.

Taştan, Zeki. (2000), "Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar" (Türk Tarihi İle İlgili, 1871-1950), Doktora Tezi, 3 Cilt, İstanbul Üniversitesi

Bir diğer önemli çalışmalardan biri yine Kazım Yetiş danışmanlığında İsmail Karaca tarafından aynı yöntemle hazırlanmış 1951-1960 yıllarında yayınlanan romanları ele alan çalışmadır.

Karaca, İsmail. (2005), "Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar" (Türk Tarihi İle İlgili, 1951-1960), Doktora Tezi, 3 Cilt, İstanbul Üniversitesi

Devam niteliğinde olan son müstakil çalışma ise tekrardan Kazım Yetiş danışmanlığında Ramazan Topdemir' in hazırladığı 1961-1970 yıllarını kapsayan doktora tezidir. Bu çalışmada Taştan ve Karaca'nın takip etmiş olduğu yöntem ile aynıdır.

Topdemir, Ramazan. (2005), "Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar" (Türk Tarihi İle İlgili, 1961-1970), Doktora Tezi, 3 Cilt, İstanbul Üniversitesi

Konumuza kaynaklık edebilecek tarihi romanla ilgili bazı tez ve çalışmalar ise aşağıda listelenmiştir.

Can, Esat, (1998), “Milli Mücadele Romanında İç Cephe” Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi

Çalık, Ethem, (1993), “Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi

Doğu, Ahmet ,(1997), “Cumhuriyet Devri Türk Romanında İttihat ve Terakki”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi

Fedai, Özlem, (1998), “Kemal Tahir’in Romanlarında Tarih ve Toplum”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi

Işıksalan, Nilay, (1990), “Kemal Tahir’in Romanları Üzerine Bir İnceleme”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi

Karataş, Cengiz, (2003), “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Sürecine Bir Yaklaşım”, Ankara Üniversitesi

Gerçek, Şenel. (1998), “Türk Romanında Tarihin Yeniden Kurgulanışı”, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi

Öztürk, Aysel, (2002), “ Tarih Öğretiminde Tarihi Romanların Kullanılması”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi

Şener, Arzu, (1999), “Kurtuluş Savaşı’mızın Toplumsal Romanımıza Yansımaları”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi

Çalışmamız tarihi romanla ilgili olarak gerçekleştirilmiş olan önceki çalışmalar ve tezler incelendikten sonra oluşturulmuş olup farklı olarak metin odaklı ilerleme ile çalışılmıştır. Metinler üzerinden yazarların 2000 yılı sonrasında yakın tarihe özellikle darbeler çevresinden hangi özelliklerle yaklaştıkları sorgulanmıştır. Yazarların sanata, eğitime, sosyolojik unsurlara, basın-yayın organlarına, psikolojiye nasıl değindikleri bulgular halinde çalışmamızda sunulmuştur. Metin odaklı elde edilen veriler yorumlanarak döneme bakışın yazarlar tarafından nasıl sağlandığı örneklendirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli:

Bu çalışmaya hâkim olan araştırma modeli eser merkezli yöntemdir. “2000 Sonrası Yayınlanan Tarihi Romanlarda Yakın Tarihin Ele Alınışı ve Eğitim” konusu analiz edici ve betimleyici bir çalışma ile ele alınmıştır. Çalışma alanının roman olması sebebi ile roman inceleme yöntemlerinden de gereken durumlarda ara ara faydalanılmıştır.

3.2.Evren ve Örneklem:

Bu araştırmanın evrenini, 2000 sonrasında yakın tarihi konu alan romanlar oluşturmaktadır. Örneklem ise, bu romanlar arasından seçilen yakın tarihi 1980 darbesi çevresinde ele alan 7 adet romandır.

3.3. Verilerin Toplanması:

Verilerin toplanması sırasında öncelikle 2000 sonrası yayınlanmış olan tarihi romanlar belirlenmiştir. Ardından belirlenen romanların ele aldıkları döneme ve işlediği konuya göre tasnif yöntemi kullanılmıştır. ‘Osmanlı Tarihini Ele Alanlar’ , ‘Osmanlı Dönemi Yıllarını Kapsayan Romanlar’ , ‘Padişah ve Sultanların Yaşamını Konu Edinenler’ , ‘Osmanlı Dönemi Tarihi Olaylarını Ele Alanlar’ , ‘Mustafa Kemal Çevresinde Cumhuriyet Tarihini Ele Alanlar’ , ‘Yakın Tarihi Darbeler Çevresinde Ele Alan Romanlar’ şeklinde genel başlıklara ulaşılmıştır.

Belirlenen sınıflandırma çerçevesinde ilgili konu başlıklarıyla ilgili inceleme çalışmaları araştırılmış ve ulaşılan kaynaklar değerlendirilmiştir. Tez konumuza uygun olarak ‘Yakın Tarihi Ele Alan Romanlar’ incelenmiş, örneklemimizi oluşturan yakın tarihi darbeler çevresinde ele alan romanlar ise analiz edilerek bulgular toplanmış ve yazarların bu dönem romanlarını işlerken değindikleri ortak özellikler üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın verileri seçilmiş olan romanların okunması ve sosyoloji, sanat, psikoloji gibi başlıklar altında ortak ve farklı yönlerinin saptanması yolu ile oluşturulmuştur.

3.4. Veri Çözümleme:

Verilerin toplanması aşamasında çalışmamızı hangi başlıklar altında sınıflandırdığımızı belirtmiştik. Yakın tarihi ele alan romanlar eğitim, sanat, resim-müzik-edebiyat, basın-yayın; gazete ve dergi- radyo ve televizyon, psikoloji, sosyoloji, teknik; dil ve anlatım özellikleri postmodernizm yönleriyle değerlendirilmiştir. Ortak ve farklı yönleri metinlerden örnek alınma yöntemi ile verilmiş ve bulgular, yorumlar eklenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1.GİRİŞ

4.1.1.Tarihi Roman Kavramı ve Romanda Tarihin Ele Alınış Biçimleri

Tarih bilimi ve edebiyat yüzyıllardan beri sıkı bir ilişki içerisinde. Tarih bilimi genel olarak insanlığın, özelinde toplumların yaşadığı süreçleri ayrıntılara inmeden neden-sonuç bağlamı içerisinde birer vesika niteliğinde oluşturur ve gelecek nesillere sunar. Edebiyat ise tarihin ele almadığı ayrıntıları, yaşanan sürecin topluma ve insan psikolojisine etkilerini, olayların arka planlarını, bıraktığı izleri sanatsal bir üslupla değerlendirip kurmaca bir yapıt olarak oluşturur. Tarihi roman bu aşamada ortaya çıkan üründür. Tarihin insan topluluklarının, milletlerin hayatı içerisinde böylesine önemli yer kazanması modernizmin eseridir. Tarihi işleyen ve anlatmaya bağlı kurmaca metin türü olan romanın bir arada ele alınmasıyla ortaya çıkan roman türlerinden biridir tarihi roman. İlk örneklerini Walter Scott' la veren tarihi roman yine bu yazarın başarısı sayesinde Avrupa'da bir tür halinde yaygınlaşmıştır. Bu metinlerde gerçeklik, tarihi vesikalar ve bunların yansımalarıdır. Fakat bir edebi metin yaratıcısı yalnızca bilimsellik ve öğreticilik amaçlı nesnel bir yapıda eserini oluşturamaz. Belgesel gerçeklikte var olan boşlukları hayal dünyasının yardımıyla doldurarak yeni bir ürün elde eder. Sanatsallık ve kurgu tarihin farklı yönlerinin ortaya çıkmasını sağlayacak ve böylece resmi belgelerle anlatılamamış olan tarihin yansımaları eserlerle can bulduğundan bu vasıtayla edebiyat tarihe zaman zaman kaynaklık eder konuma gelecektir.

Roman bir tarihi olayı ele alarak onu yorumluyor, felsefi bazı değerlere yükseliyorsa, tarih de birtakım olayların çok yönlü sebep ve sonuçlarını değerlendirdiği için aynı zamanda bir roman değil midir? Yalnız romanın kurgusu, olayları ve insanı sanal olabilir; ama tarihin olayları, kahramanları ve kurgusu gerçektir. Roman kurmaca esasına dayalı bir türdür.' (Yalçın, 2006, s.246)

Tarik Buğra, bu bağlamda tarih ve edebiyatın gelişim sürecini şöyle dile getirir:

“Söze neredeyse tarih olmasa, edebiyat olmazdı diye başlayacaktım, tuttum kendimi: Krallar, kraliçeler, padişahlar, hasekiler, vezirler, başkomutanlar, iyi kötü yönetimler, yönetimlerle toplumların insanların ilişkileri, savaşlar, zaferler,

bozgunlar! İnsanı ilgilendirmiştir hep bu panorama ve masallar, ağıtlar, destanlar, kasideler, tarihten önce edebiyatı oluşturmuştur. Zaman geçti, edebiyat da tarih de gelişti. Kişilikleri belirginleşti; ama geçmişin olayları ve kişileri bütünüyle ne ötekinin ne berikinin mirası oldu. Mirası ikisi de işlerine nasıl geliyorsa öyle, bildiklerince kullandılar ve kullanacaklar.”(Yalçın Çelik, 2005, s.62)

Bir çok araştırmacı tarihi roman tanımını farklı yönleriyle kendilerine göre yeniden yazmışlardır. Bu tanımların ise ortak özellikler üzerinde durduğu ve ortak yönlere değindiği görülür. Bu tanımlardan bazıları aşağıda belirttiklerimiz gibidir.

“Tanımlanmış bir tarihi çevre içinde karakterler ve olayların işlendiği roman türüne tarihi roman adı verilir. Hem tarihi hem de itibarî karakterleri ihtiva edebilir. Tarihi romanları diğerlerinden (tarih içinde) seçilmiş bir mekânın görünüşü, kurumlar, binalar ve tavırların kabul edilebilir tarifleri ayırır. Bu romanlar genellikle tarihi gerçeklerin özünü nakletmeye çalışırlar.”(Hawthorn, 1985, s.78)

“Sir Walter Scott tarafından geliştirilmiş bir roman türü. Waverle (1814) başlamış, tarih içinde bir zaman dilimindeki bir mekânda geçen romandır. Tarihi bir yer ve olaylara bağlı olaylarla durumu tarif eder. Şahıslar gerçek ve itibarî olarak görülebildiği gibi karakterler de görülebilir.19. ve 20. yüzyılın en popüler türüdür.”(Gray,1984: s.32)

“Tarihin yeniden kurulduğu ve yapıldığı sanal bir anlatım şeklidir.(Romanda) gerçek veya itibarî karakterler görülebilir. İyi bir tarihi roman yazarı, seçtiği zaman diliminin gerçeklerini aynen yansıtmak için çalışır. En tanınmış temsilcisi İngiltere’de Walter Scott’ tır. Son elli yıl içinde kurmacanın bu türü çok popüler olmuştur. Çeşitli kalitelerde olanları vardır. Bir kısmı kütüphanelerde bekleyen zayıf malzemelere dayanan eserlerdir. Fakat bazıları çok iyidir. ”(Cuddon, 1986, s.62)

Hülya Argunşah’a göre tarihi roman, tarihi malzemeye dayanan yani başlangıç ve sonunu mazi denilen zaman içerisinde gerçekleşmiş olanın anlatımını üstlenmiş romandır. Tarihi roman yazmak için yalnız kahraman isimleri ve olayların kronolojisini bilmek ve vermek yetmez. Olayın yaşandığı zamanı, vuku bulduğu mekanın coğrafî özelliklerini, dönemin sosyal, kültürel ve sanat değerlerini çok iyi tanımak ve o dönemde topluma hakim olan inanç ,ideal ve anlayışları da iyice bilmek gerekir. Tarihi roman, başlangıç ve sonucu geçmiş zaman içerisinde gerçekleşmiş

olan hadiselerin, devirlerin ve bu devirlerde yaşamış olan insanların hikayelerinin edebi ölçüler içerisinde yeniden inşa edilmesidir.(Argunşah, 1990, s.459-460)

Hasan Boynukara Modern Eleştiri Terimleri Sözlüğü'nde tarihi romanı, “yazıldığı zamanla ilişkili olarak, ‘tarihi’ olan bir zaman kesiti içerisine yerleştirilmiş romanlara verilen addır.” şeklinde tanımlar.

Sadık Tural tarihi romanı tanımlarken, konusunu ‘geçmişteki hakikî bir vakaya dayandırması’ şartını öngörür. Ona göre tarihi roman, tarihin romanlaştırılması ve edebî ölçülerle yeniden işlenmesidir. Tarihi roman, ele aldığı zaman, mekân ve insan unsurları bakımından yazarın tanıklık etmediği bir tarihi şahsiyeti, devir veya dönemi gerçeğe yakın bir durum veya olay halinde belli bir düzene bağlı kurgulayıp aktaran tahkiyeli edebiyat eserine denir.(Tural, 1993, s.71)

Mustafa Nihat Özön ise tarihi romanı şu şekilde tanımlar: “Geçmiş yıllarda oluyormuş gibi bir takım olaylar icat etmek, bu olaylara çerçeve olarak bir çağın olaylarını ve yaşayışını vererek hayâlî kahramanlara gerçek süsü vermek, böylelikle tarih ve romanın ayrı ayrı uyandıracağı ilgiyi sağlamak demek olan tarihi roman, romantizmin meydana getirip usul, kural ve geleneğini kurduğu bir çeşittir.” (Özön, 1985, s.19)

Bu verilen araştırmacılar dışında daha birçok edebiyat araştırmacısı tarihi roman üzerine kendi yorumlarını da içeren tanımlarda bulunmuşlardır. Burada yalnızca öne çıkan yorumlardan bazılarına yer verilmiştir.

Yukarıdaki tariflerden de anlaşılacağı üzere tarihi roman, hareket noktasını tarihsel gerçeklikten alarak kurgusal gerçeklikle şekillendiren ürün olarak görülür. Tarihi roman ise yorumlanmış bir tarih sunan eserlerdir. Tarih bilim olarak bakıldığında insanı anlatan duyguların ve ruhsal değişimlerin etkilerini yani asıl olan insani tarihi gizlemektedir. Roman ise bunu yeniden yaşatma ve soyut bir bilgi ibaresi olan tarihi somutlaştırma hatta aydınlatma yolunu seçerek içerisinde barındırır. Tarihi romanda önemli olan edebiliğinin ölçüsüdür. Ne kadar gerçekçi olduğu ve ne kadar gerçeğe yakın olduğu değildir. Mehmet Kaplan, “...her şey gibi tarihte romancı için malzemeden ibarettir. Tarihi bir romanı sanat eseri olarak değerli kılan, tarihi gerçeklere ve kaynaklara uygun olmaktan ziyade, kendi içinde bir dünya teşkil etmesidir.” (Kaplan, 1977, s.92)

Çağımızda postmodernist yazarlar tarihi çok farklı boyutlarla ele almışlardır. Fakat genel anlamda baktığımızda tarihi konu edinen yazarların birçoğu tarihe yakın olmayı ve gerçekçi malzemeler kullanmayı vazife bilmişlerdir. Roman, gerçeğin dille inşası yoludur. Bu yüzden tarihi romandaki gerçeklik, tarihi gerçeklikle yer değiştirmiştir. Yazar tespit edilebilmiş tarihi gerçeklikten hareket etmiştir, fakat romanın kendine özgü değerler dünyasında yeni bir bütün meydana getirmiştir. Geçmiş insan topluluklarının, zamanın bir köşesinde nasıl yaşadıklarını canlandırmıştır. Üstelik tarih kitaplarında asıl unsur olan tarihi olayın tespitinden farklı olarak insan ve insan boyutlarının da kazandırdığı unsurlarla tarihi, bir bilgi olmaktan çıkarmış ve yaşanmış bir geçmiş haline getirmiştir. Hatta Alain' e göre tarihi aydınlatan romandır. (Alain, 1985, s.88-89) Dip not ve kaynakça ekleyen gerçekliğe bağlılıklarını kanıtlama durumunda olan yazarlar da bulunmaktadır. Bunu temele alarak eserlerini kaleme alan yazarlarda milletin kendi tarihini tanıması ve bu etkiyle canlı bir tarih şuurunu oluşturmasını amaçladığı da ortak olarak ulaşılabilecek bir yargıdır. Milan Kundera bunu ' Bir tarihçi size olmuş olayları anlatır. ... Roman gerçekliği değil varoluşu inceler. Varoluş olup bitenler değildir.' şeklinde ifade eder.(Kundera, 1998, s.153)

Genel olarak tarihi malzeme olarak kullanan romanlar tek bir başlık altında düşünülmemekte, bu tür romanlar için tarihi roman, tarihten söz açan roman, tarihe dayanmış roman, tarih romanı, tarihsel roman gibi adlandırmalar kullanılırken herhangi bir ayırım gözetilmemektedir. Bütün bu terimlerde tek ortak nokta, anlatılanların tarihilik boyutu taşıyor olmasıdır. (Tekeli, 1998, s.120)

Günümüzde tarihi ele alan eserlere ilgi büyük oranda artış göstermekte bu durum da edebiyatla ilgili kişileri tarihsellik üzerine eğilme zorunluluğunda bırakmaktadır. Geçmişe duyulan özlem, geçmişin parlak dönemlerinin ve başarılarının anılması, tarih bilincini oluşturma, tarihten ders çıkarma gibi etkenler edebi anlamda bolca tarih malzemesinin kullanılmasına sebebiyet vermiştir. Tarihi romanların farklı görevlerle oluşturulduğu fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tarihi romanın görevine G. Lucaks' ın yazdıkları üzerinden değinelim. Ona göre; 'tarihsel romanın görevi tarihsel koşulların ve şahısların varlığını şiirsel araçlarla kanıtlamaktır. Aslına sadık yapılan bu renklendirme tarihi olayların, kendi

karmaşık dokularıyla, karakterlerle olan sayısız etkileşimiyle, geniş varlık koşullarının resmedilmesinden başka bir şey değildir. ' (Lukacks, 2008, s.21-22)

Tarih ve roman kavramları üzerinden tarihi romanın işlevini belirten Gürsel Korat, Romanda Tarih adlı bir makalesinde tarihi romanın görevine aşağıdaki yorumları ile değinmiştir.

Bir edebi tür olan romanda, bir bilim dalı olan tarihin işlevi ve anlamı nedir?

1.Tarihi roman tarihi açıklayan roman değildir.

2.Tarihi romanda tarihi kişiler ve tarihsel önermeler, kurmacanın önüne geçerse, yapılan iş siyaset ve propaganda olur.

3.Romanda tarihi tezler öne sürmek ve tarihle ilgili araştırmalar yapmak kabul edilebilir bir tutum değildir.

4.Tarihi romanda anakronizma mümkündür; bütünüyle anakronik yapılar da kurulabilir.

5.Tarihi roman, yazarın kendi yaşadığı tarihten geçmişe doğru baktığı varsayımsal bir geçmiş bilgisine dayanır. Romancı, geçmiş üzerinde fikir yürütürken bile şimdiki zamanın bilgisiyle geçmiş tartıştığını unutmaz.

6.Tarihi roman, bugününden geçmişe doğru uzanan bir sürecin mantıksal ve kavramsal çapta tanımlanması işi değil (bu olsa olsa tarihin işidir), varsayımsal bir tarih zemini üstünde yaratılan estetik bütünün geçmişte olduğu ifade edilen yaşam hallerinin duyular ve imgelem düzeyinde çözümlenmesi işidir.

7.Büyük tarihi kişiler hakkında yazmak, büyük roman yazmak anlamına gelmediği gibi, tarihte hiç işitilmemiş kişiler hakkında yazmak da önemsiz şeyler yazıldığı anlamına gelmez. Tarihi roman yazan kişinin estetik normları, genel roman estetiğinin normlarından hiçbir şekilde ayrılmaz. (Korat,2009: s.3-8)

Birçok farklı yönüyle ele alınan tarihi roman türüyle ilgili pek çok tasnif çalışması da bu konuda araştırma yapan şahsiyetler tarafından ortaya konulmuştur. Hatta tarihi roman üzerine araştırma sayısı bir hayli arttığından Prof. Dr. Zeki Taştan bu konuda yapılan tezler üzerine bir makale yayınlamıştır. Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar Üzerine Yapılmış Tezler adlı makalede, bu tezlerin tarihi romanları nasıl ele aldığı ve sınıflandırdığı üzerinde de durulmuştur.

Bu sınıflandırmalardan S. Dilek Yalçın'a ait tarihi romanları türlerine ayıran bir sınıflandırma aşağıdaki gibidir. Özellikle 80 sonrası eserler için yapılan bir sınıflandırma olarak dikkat çeker.

- 1.Kronolojiye dayalı gerçekçi tarihi romanlar
- 2.Modernist kurgu ile kaleme alınan tarih romanları
- 3.Postmodern kurgu ile kaleme alınan tarih romanları (Yalçın Çelik, 2005, s.62)

Edebi eleştiriler açısından baktığımızda ise tarihi roman kavramı birçok farklı edebi tartışmaya da kaynaklık etmiştir. Fakat eleştiri kuramları açısından özellikle Oppermann' ın görüşleri eserlerin yeni tarihselcilik anlayışı doğrultusunda ele alınması gerektiğidir. Aslında var olan tarihi metinler ve gerçeklikler de bir metin örneğidir bu durumda biz özellikle eski zamanlarda tarih yazılarını tamamen nesnel şekilde değerlendiremeyiz. Zaten ele alınmış olan bir metin tarihi romanda aslında ikinci kez kurgulanmaktadır. Tarihçi önünde seçme yapabileceği bir yığın belgeden bir öykü oluşturur ve bunu gerçek olarak görmüş oluruz. Roman yazarı ise bunun üzerinden kimi zaman metinler arasılığı da kullanılarak yeni bir kurgu peşine düşer. İncelenen eserlerde ortak olarak kullanılan pastij tekniği dikkat çekmektedir. Bir çok eserde tarihsel olaylar televizyondaki haber spikeri ve ya gazete aracılığıyla verilerek bize hem gerçekçiliği ön plana aldığı hem yorumun değer kazandığını hissettirir. Yeni tarihselcilik edebiyatı böylece tarihselleştirirken tarihin de edebilik boyutunu artırmış ve iç içe geçmesine vesile olmuştur.

Popüler tarihi romanlarda amaç tarihe ilgi uyandırmak, tarihi sevdirmek, tarihi kişileri tanıtmak gibi faydacı yaklaşımlardır. Bir diğer açıdansa halkın ilgisi nedeniyle tarihi konu edinen eserlerde, sultanların, cariyelerin özel hayatları gibi tarihin bilinmeyen perdelerini açan eserlerin çok büyük ilgiler çektiği görülür. Okuyucu kitlesinin fazla olması gibi sebepler bu dönem yazarlarının ticari kaygıları ile birleşerek bu alanda eser sayısını artırmıştır. İşlenen zaman dilimi aralığı popüleriteyi ön plana alan eserlerde genellikle Osmanlı'nın en ihtişamlı zamanlarıdır.

Tarihi romanın adlandırılması vakanın oluş zamanı ile yazarın bu vakayı yazış zamanının birbirine yakınlık ve uzaklığına bağlı olarak yapılmalıdır. (Aktaş,2003, s.117)

Tarihle ilgilenen romanlar ve üzerine yapılan araştırmalardan yaptığımız çıkarımlardan hareketle bu roman dört farklı başlık altında ele alınabilir :

- 1.Tarihi romanlar
- 2.Devir romanları

3.Tarihi sadece zemin olarak kullanan romanlar

4. Post modern anlayışın etkisiyle tarihi malzemesi olarak ele alanlar

Tarihi romanda, eserin yazılış zamanı ile anlattığı zaman arasında olup bitme ve artık tarihe mal olma gibi bir tamamlanma süreci beklenmektedir. Argunşah bu durumu şu cümlelerle anlatmaktadır

Burada üçüncü zaman boyutunda yer alan okuyucunun durumu değişmemektedir. Okuyucu için tarihsel bir zamanı anlatan Devlet Ana ile bizzat yazıldığı zamanı anlatan Ateşten Gömlek aynı çizgide yer alan romanlardır. Her ikisi de okuyucu için artık tarih olan bir zamanı anlatmaktadır. Halbuki Kemal Tahir Devlet Ana 'da edindiği bilgi ve belgelerle romanını kurgularken Halide Edip Ateşten Gömlek' te, bizzat yaşadığı zamanı ve bu sırada bütün duyu organlarıyla idrak ettiklerini anlatmaktadır. Yani bu romanlardan birisi tarihi romanken diğeri değildir. Birinde öğrenme söz konusu iken diğesinde ferdi tecrübe esas alınmıştır.(Argunşah, 2016, s.460)

Bütün bunlara bağlı olarak, kurgu dünyası uzak tamamlanmış geçmiş zaman olan her roman için tarihi roman teriminin kullanılmayacağı görülmektedir. Çünkü tarihi roman genelleyici bir adlandırma olarak kullanılmasına rağmen durum böyle değildir. *Tarihi roman söyleyişi ile Scott geleneğinden, gerçekten geçmiş bir zamanı anlatan roman kastedilmektedir. "Scott geleneğinde iki-üç kuşaklık bir zaman aralığı söz konusudur. Scott' un tarihsel romanlarında 60-70 yıllık bir zaman aralığı tercih edilmiştir."* (Gögebakan,2004: s.16)

Hilmi Yavuz da "...tarihsel roman tarihi roman değildir." dedikten sonra, her romanda bir süre sonra tarih olacak bir takım öğelerin olduğunu ama tarihi romandaki tarihin bundan başka bir tarihilik vasfı taşıdığını şu ifadeleri ile vurgular: *"Aşağı yukarı her roman tarihsel bir roman denilebilecek bir tanım içeriyor benim için. Bugün toplumu anlatan... bir romanın bundan 20 yada 30 yıl sonra tarihsel bir roman olması kaçınılmaz... Yani şimdinin tarihsel kesitini veren bir roman da tarihsel bir romandır."* (Yavuz, 1997, s.69)

İlk olarak tarihi romanlara bakacak olursak; yazarın kendi yaşadığı dönemden önceki yıllarda var olmuş ve bitmiş bir tarihsel yapıyı, olayı, kişiyi ve ya unsuru ele alarak geçmişi yeniden yorumladığı eserler bu bölümde kabul edilebilir.

Devir romanları yazarın kendi yaşadığı dönemde tanıklık ederek gerçekleşen bir durumun dönemin şartlarını da değerlendirerek kendine ve topluma etkisini

işlediği eserlerden oluşur diyebiliriz. Bugünün toplumunu anlatıp yazdıktan ve ardından uzun bir zaman geçtikten sonra var olan romanlardır.

Tarihi sadece zemin olarak kullananlar ise yazar belki bir aşk romanı belki bir polisiye kaleme alacakken olayı farklı yıllar aralığında geçmiş dönemde kurgulayan eserlerdir. Olay içerisinde tarihsel gerçekliklere ve geçmiş dönemlere dair göndermeler barındıran eserlerde burada yerini alabilirler. Buna örnek olarak tam bir tarihsel roman yazmasa bile tarihi fonda hissettiren Orhan Pamuk verilebilir.

Orhan Pamuk'un kaleme aldığı Masumiyet Müzesi romanına değinecek olursak mekân unsuru olarak Nişantaşı seçilmiş anlatının merkezinde yer almıştır. Romanda Çukurcuma, Taksim, Harbiye, Beyoğlu semtleri ile Boğaz yalıları ve lokantaları geniş yer tutmaktadır. Romanda 1975 sonrası dönem ve 1980 İhtilali öncesi şartları, uzak bir iklimden söz edilircesine anlatılmaktadır. Bu tavırla bir yandan aşk romanı olma boyutu gözetilmiş bir yandan da sürecin yapaylığı ve haksızlığı sezdirilmek istenmiştir. Yazar bu eserinde doğrudan ideolojik bir söylem geliştirmediği gibi çatışan tarafların aralarında, aslında pek de bir fark olmadığını; hatta iki tarafın da samimi duygularla hareket ettiğini, ihtilali gerçekleştirenlerin ise olaya şekilsel yaklaştıklarını gösterir. Yol aramalarındaki tavırlarında Füsün'un annesinin ayva rendesini askerlerin silah aleti olarak ele almaları ile trajikomik bir ihtilal manzarası çizilir. Romanın genelinde *"Pek çok gencin solculuk, sağcılık diye birbirini öldürdüğü Türkiye gibi fakir ve dertli bir ülkede"* (Masumiyet Müzesi, 42) dönemin aktör ve mağdurlarına duyulan acımadan söz edilebilir. Bu durumda bire bir işlemese bile yakın tarihi ele alış biçimi ile bu eserin bir dönem romanı oluşu özelliğini örneklendirir.

Postmodern anlayışın etkisiyle tarihi malzemesi olarak ele alan eserler ise günümüzde hızla tüketilmekte ve okuyucu tarafından talep edilmektedir. Çoğulcu tarih anlayışının etkisi, insanların bohem hayatta geçmişlerine duydukları özlem, bilindik kalıpların dışına çıkma isteği, postmodernizm tekniklerinin verdiği imkânlarla eserlerde hareket ve bakış açısı alanlarının geniş oluşu gibi etkenler yazarları burada yoğunlaştırmış ve bir çok günümüz yazarı bunu örneklendirmiştir. Ayrıca postmodernist tarihi romanın bilinen tarihi romandan büyük farklarından biri de önceleri büyük ölçüde ihmal edilmiş tarihi dönemlerin günlük hayat yönüdür.

Hatta büyük olaylarda karşımıza çıkan tarihi kişilerin figürleştirilmesi, önemsizleştirilmesi gibi durumlar görülür, genel de günlük yaşamları içerisinde ele alınır. Post modern tarih anlayışı tarihsel gerçeklik ve kurgusal gerçekliğin birbirine karıştırılarak yeni bir anlatı içinde yer almasını sağlar, böylece tarihi metin bir üst anlatı görevinde olur. Metinlerarasılık da böylece tarihi roman kaynaklarının temelini oluşturmuş olur. Post modern yazarlar alternatif bir tarihsel gerçeklik yaratırken tarihin metinsellik yönünü yine ön plana alırlar.

Bizim çalışmamızda ise tarihi romanların yakın tarihi ele alış yönü üzerinde durulacaktır. Yakın tarihi ele alan romanlardan da askeri darbeleri ele alan eserler örneklemimizi oluşturacaktır. Askeri darbelerin 2000li yıllarda ele alınış biçimi sosyal ve siyasal olayların eserlere yansımalarını, kültürel hadiseler, yakın tarihin sancılarının bireyler üzerindeki etkileri üstünde durulacaktır. Çalışmamızda eserler eğitim, sosyoloji, sanat, basın-yayın, psikoloji ve teknik yönleri ile değerlendirilmiştir.

4.1.2.Türk Romanında Tarihin Ele Alınışı

İlk olarak tarihi romanın Türk edebiyatındaki gelişimine bakıldığında Türk edebiyatında tarihi roman denemeleri neredeyse romanın başlangıcı ile eş zamanlı sayılır. Bu da Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatının başlangıcı kabul ettiğimiz Tanzimat dönemi edebiyatı yıllarına denk düşmektedir. Fakat önceki dönemlere baktığımızda tarihi roman ihtiyacının farklı türlerle karşılandığı bilinmektedir.

Türk edebiyatında, 19.yüzyıla gelene kadar tarihi roman ihtiyacı, sözlü kültür ürünleriyle karşılanmıştır. Genellikle dini karakter taşıyan menkıbeler, milli değerleri yansıtan destanlar, kurmaca nitelikleri olan halk hikâyeleri ve efsaneler gibi sözlü kültür ürünleri, o dönem insanının tarih bilincini oluşturmuş, tarihi romanın yerini tutmuştur.(Tanpınar, Ahmet Hamdi, Edebiyat Üzerine Makaleler, 2004, s.94)

Batı tarzı tarihi roman, kendi gelişimini tamamlayarak 19.yüzyılda yazılmaya başlanmıştır. Osmanlı toplumunun Tanzimat dönemi ile birlikte geçirdiği siyasi, toplumsal ve kültürel değişim süreçleri ile birlikte edebiyat ürünleri de hızla çeşitlenmiştir. İlk başlarda tarihi roman örneklerinin daha çok çeviri yoluyla kazandırıldığı görülmektedir. Bunun sebebi ise Batı tarzı roman tekniğinin 19.yüzyıla kadar gelişme göstermemiş olmasıdır. Alexandre Dumas, Monte Cristo ,

Kraliçenin Gerdanlığı, Üç Silahşörler, Xavier de Montepin' den Fakirler Tabibi Türkçeye çevrilen ilk romanlar olarak örnek verilebilir.

Alexandre Dumas Pere' in tarihi roman alanında Türkçeye çevrilen ilk yazarlardan olmasının sebebi onun yazmış olduğu tarihi romanlar, Dünya edebiyatında, sanatsal gerçekçi romanlardan zaman zaman uzaklaşarak, tarihi serüven romanlarının ve popülist tarihi roman ilk örneklerini oluşturur. Edebiyatta zengin bir sözlü kültür geleneği olan ve bu geleneğe bağlı dinleyicisi bulunan Türk roman okuru, roman kurgusu içerisinde tarih ve serüvenin kaynaşmasını 19.yüzyılda çok çabuk benimsemiştir. Bunun bir sonucu olarak da Türk edebiyatında ,başlangıcından günümüze kadar ,tarih romanları ,en fazla okunan ve sevilen bir roman türü olarak yerini almıştır.(Yalçın Çelik ,2005, s.63-64)

Tarihi roman, Tanzimattan sonra yeni bir tür olarak giren romanın hemen ardından görülmeye başlar. Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) ,tarihi roman tartışmalarında türün ilk temsilcisi olarak anılır. Letaif-i Rivayat içerisinde yer alan Yeniçeriler (1871-2), Süleyman Muslî (1877), Arnavutlar ve Solyotlar (1887-8) gibi eserleri tarihi romanın ilk örneklerine dair tartışmalarda sıkça anılırlar. Namık Kemal' in Cezmi (1880) adlı eseri ise konusunu da bilinçli olarak Osmanlı ve Türk-İslam tarihinden alan Türk edebiyatındaki modern anlamdaki ilk tarihi roman örneği olarak kabul edilmektedir. Türkiye' de çağdaş anlamda ilk tarihi roman yazarı olarak bilinen Namık Kemal bu eseri ile, tahkiyeli tarihsel eserlere önemli bir örnek bırakmıştır. Tanzimat döneminde yine Ahmet Mithat 'ın Jön Türkler adlı eseri, Şehbenzâde Ahmet Hilmi 'nin Öksüz Turgut, Mehmet Hamdi'nin Define, Fazlı Necip'in Dehşetler İçinde (I –II) adlı eserleri örnek olarak sayılabilir. (Yalçın, 2006, s.246)

Servet-i Fünûn ve Fecri Ati dönemlerine baktığımızda tarihi romana ilginin Tanzimat dönemi kadar olmadığını fark ederiz. Osmanlı toplumunun o yıllardaki siyasi ve sosyal yapısı bunda önemli bir etkidir. Yazarların genel olarak bireysellik üzerine yoğunlaşması ve farklı edebi türlere yönelmeleri gibi bilinen sebeplerle örneği verilememiştir denilebilir.

Milli Edebiyat dönemi ve sonrasına Cumhuriyet dönemi edebiyatının ilk yıllarına baktığımızda konusunu tarihten alan eserlerin sayıca artmaya başladığı

görülmektedir. Batılı devletlerin Osmanlı toprakları üzerindeki paylaşımları, yaşayan azınlık halkı kışkırtmaları, Trablusgarp ve Balkan Savaşlarından gelen yenilgiler Osmanlı toplumunda yaşayan aydın kesimini ve yazarları derinden etkiler. Milli edebiyat yazarları tarihe özel bir ilgi ile yaklaşır ve yönelirler. Bu durumun etkisi ile Osmanlı öncesi Türk tarihine ve İslamiyet öncesi Türk tarihine bilinçli bir yönelme gerçekleşir. Türk tarihinin parlak devirleri anlatılmak, Türk milletinin nitelikleri hatırlatılmak istenmiştir. Bu durumda tarihi romanın önlerde ilerleyeceği bir zaman dilimini başlatmıştır. Cumhuriyet döneminde tarihi romana ilgi artmış ve eserlerde bu hissedilir olarak sayıca fazlalaşmayı beraberinde getirmiştir.

Milli Mücadele dönemini işleyen romanların Türk edebiyatında sayıca nispeten fazla olduğu görülmektedir. I. Dünya Savaşı Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışı, İttihat ve Terakki Partisi dönemi, Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadele dönemi, Çanakkale Savaşları, savaşlardaki kahramanlıklar, yeni kurulan cumhuriyet, Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarına bağlılık ve inanç, edebiyatçıların üzerinde en fazla durdukları konular olmuştur. (Yalçın Çelik, 2005, s. 62) Bu dönemi kitaplarında işleyen yazarlardan bazıları şunlardır:

Halide Edip Adıvar: Ateşten Gömlek (İzmir'in işgalinden başlayarak milli mücadeleyi anlatır.), Vurun Kahpeye(Milli Mücadele), **Yılmaz Akbulut:** Bingöl Cepheleleri (I. Dünya Savaşı), **Fikret Arıt:** Hep Bu Topraklar İçin (Milli Mücadele), Küçük Fedailer(Milli Mücadele-Antep), **Talip Aydın:** Toz Duman İçinde(Milli Mücadele I), Vatan Dediler(Milli Mücadele II), **Ethem İzzet Benice:** Atsız Şehit(Milli Mücadele), **Hasan İzzettin Dinamo:** Kutsal Savaş (Milli Mücadele I), Savaş ve Acılar(Milli Mücadele II), Ateş Yılları(Milli Mücadele III), Kutsal Barış(Milli Mücadele Sonu Anadolu), Anadolu' da Bir Yunan Askeri (Milli Mücadele Sonrası Cephe Anıları), **Hamdi Nazım Gör:** İstiklal Mücadelesi(Milli Mücadele Anıları),**Safiye Erol:** Ciğerdelen (Osmanlı'nın Şanlı Tarihinden Kesitler) ,**Aka Gündüz:** Dikmen Yıldızı(Milli Mücadele), **Reşat Nuri Güntekin:** Gizli El (Milli Mücadele Dönemi Bürokrasisi), **Yakup Kadri Karaosmanoğlu:** Sodom ve Gomore (I. Dünya Savaşında İstanbul), Hüküm Gecesi(İttihat ve Terakki), Yaban (Sakarya Meydan Savaşı Sonrası Anadolu), Bir Sürgün (II. Abdülhamit Dönemi) ,**Refik Halit Karay:** İstanbul 'un İç Yüzü (II. Abdülhamit, II. Meşrutiyet, İttihat ve Terakki),**Samim Kocagöz:** Kalpaklılar (Milli Mücadele), Doludizgin (Milli

Mücadele), **Mithat Cemal Kuntay**: Üç İstanbul (Osmanlı'nın Son Yılları), **Mehmet Rauf**: Halas (Milli Mücadele), **Burhan Cahit Morkaya**: İzmir'in Romanı (İzmir'in İşgali ve Sonrası), **Gazi'nin Dört Süvarisi** (Milli Mücadele), **Yüzbaşı Celal** (Milli Mücadele), **Cephe Gerisi** (I. Dünya Savaşı), **Harp Dönüşü** (Mütareke Dönemi), **Nahit Sırrı Örik**: Bir Osmanlı Diplomatu Personi Beyle Madamı (I. Dünya Savaşı), **Sultan Hamit Düşerken** (II. Abdülhamit), **Ziya Mısırlı: İstiklal Madalyası** (Milli Mücadele), **Sedat Pınar**: Anadolu Destanı (Milli Mücadele), **Peyami Safa**: Mahşer (Milli Mücadele), **Ercüment Ekrem Talu**: Kan ve İmam (Milli Mücadele), **İlhan Tarsus**: Var Olmak (Mütareke Dönemi), **Vatan Tutkusu** (Milli Mücadele), **Hükümet Meydanı** (Milli Mücadele)... (Yalçın Çelik, 2005, s. 246)

1960-1980 li yıllar arasında çeşitli dönemleri ve kişileri kapsayacak çeşitlilikte II. Dünya Savaşı, Kore Savaşı, 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül darbeleri gibi yakın tarihi etkileyen olaylar, bu dönem romanlarında görülmektedir. Bu dönem yazarlarının en önemli özellikleri, romanlarında estetik kaygı ve zengin konu çeşitlemeleri ile birlikte modernist romanın anlatım biçim ve tekniklerini kullanmış olmalarıdır. (Yalçın Çelik, 2005, s. 89)

Adalet Ağaoglu: Bir Düğün Gecesi (1979'ların Türkiye'si anlatılır.), **Samih Ayverdi**: İbrahim Efendi'nin Konağı (Osmanlı'nın son demleri anlatılır.), **Tarık Buğra**: Küçük Ağa (Milli Mücadele), **Firavun İmamı** (Sakarya Meydan Savaşı), **Cengiz Dağcı**: Yurdunu Kaybeden Adam (II. Dünya Savaşı yılları), **Yurdunu Kaybeden Adam** (Kırım'ın II. Dünya Savaşı yıllarındaki çaresizliği), **Emine İşımsu**: Cumhuriyet Türküsü(1920li yıllar anlatılır.), **Atilla İlhan**: Bıçağın Ucu (27 Mayıs darbesine giden olayları anlatır.), **Kurtlar Sofrası** (1960lı yılların Türkiye'si anlatılır.), **Tarık Dursun K.** : Kurşun Ata Ata Biter (1960larda üç arkadaşın yaşadıkları), **Yılmaz Karakoyunlu** :Salkım Hanımın Taneleri (II. Dünya Savaşı Yılları), **Üç Aliler Divanı** (Atatürk 'e suikastı anlatır.), **Hasan Kayıhan**: Beyler Aman (Türkiye Cumhuriyetini kuran ruhu anlatır.), **Ayla Kutlu**: Emir Bey'in kızları (93 Harbinden 1991 yılına kadar olan devrin kesitleri anlatılır.), **Özker Yaşın**: Mücahitler (Kıbrıs Savaşı) gibi yazarlar 1950-1990 yıllarında eserler vermişlerdir.

4.2.2000 Sonrası Türk Romanında Tarihi Romanın Ele Alınışı

Bu yıllarda yazılan tarihi romanların birçoğu popüler roman başlığı altında değerlendirilebilir.

Popüler tarihi romanlar ise tarihe farklı bir yöneliş içindedirler. Daha çok eğlendirmek ya da öğretmek isterler. Genel anlamıyla romanın hatta edebiyatın içinde ihtiyaçtan doğan bir yol olarak başlangıçtan itibaren varlığını gösteren popüler edebiyat, üretmek için kendisine tarihi de bir kaynak olarak görür. Popüler edebiyatın yazarları genel olarak büyük bir yazar olmak iddiasında değildirler. Okuyucunun psikolojisini çok iyi bilirler. Buna dayanarak onun hoşuna giden şeyleri yazarlar. Aslında bu işi meslek haline getirmişlerdir. Başlangıçta mutlaka bir yazma ve yaratma zorluğu çekerlerse de sonunda bu işlem bir alışkanlık haline alarak süreklilik kazanır. Zaman zaman kurguda tekrara düştüğü görülen yazarların gayesi, mümkün olduğu kadar beğendirmek ve çok satmaktır. Çok beğenilen ve satılan kahramanın hikâyesinin anlatıldığı romanlar, seri halinde devam ettirilebilmektedir. Bu durum tarihi romanın, özellikle de popüler manalı tarihi romanın, geleneksel anlatının – destan ve halk hikâyesi- yerini tuttuğu tezini ortaya çıkarmaktadır. Aynen destan kahramanları gibi düz bir karakter yapısına sahip olan popüler tarihi romanların kahramanları, birkaç kitap süren maceraları boyunca değişmeden nöbeti oğluna hatta torununa bırakarak devam ederler.

Bu dönemde yayınlanan romanları ele aldıkları dönemlere göre tasnif edecek olursak şu başlıklar ortaya çıkmaktadır. Biz bu başlıklar içerisinde çalışmamızın temelini oluşturan yakın tarih olarak değerlendireceğimiz darbeleri ele alan eserlere yoğunlaşacağız. 2000 sonrası yayınlanan tarihi romanlarda Osmanlı yıllarına olan eğilime işaret etmektir. Onlar üzerinden belirlediğimiz kriterlere göre değerlendirmeleri gerçekleştireceğiz.

4.2.1.Osmanlı Tarihini Ele Alanlar

Osmanlı döneminin eserlere yansması roman sayısı olarak günümüz dönemlerine yaklaştıkça rakamsal olarak artış göstermektedir. Bu durum üzerinde ise yazarların tarihi sevdirmek, tarihe ilgi uyandırmak, tarihi kişileri, olayları ve gelişmeleri anlatma ihtiyacı olduğu ortaya çıkar. Postmodern edebiyat anlayışının etkisi, okuyucu ve tüketici eşleşmesi gibi durumlar da yazarları bu konuya eğilme zorunluluğunda bırakmıştır.

Osmanlı tarihini ele alan romanlarda üç ana başlık altında incelenebilir:

- 1.Osmanlı Dönemi yıllarını anlatan eserler
- 2.Padişah ve sultanların yaşamını konu edinenler
- 3.Osmanlı Dönemi tarihi olayları konu edinenler

4.2.2.Osmanlı Dönemi Yıllarını Anlatan Eserler

Bu bölümde örneklerini vereceğimiz eserler postmodernist tüketim kültürünü ve okuyucu kitlelerinin ilgilerini çekmeyi temelde işlediği konu ile başararak 2000 sonrası yayınlanmış eserlerdir. Türkiye coğrafyası ve Türk tarihi ele alındığında yaşanan en parlak dönemin Osmanlı olduğu halk tarafından kabul edilmekte ve dolayısı ile bu yönde eserler ilgi görmektedir. Geçmiş tarih kitaplarının dışında, o dönemde yaşanan, o dönemin bakış açısını yansıtan eserlerde okumak ve içine sürüklenmek, Osmanlı'yı farklı yönleri ile görmek, araştırmaların arka bahçelerinde hazır sunulan kurguların içinde yer almak okuyucu cezbetmiştir.

2000 yılı sonrası yayınlanan bu romanlara birkaç örnek verecek liste aşağıda belirttiğimiz gibidir.

Yılmaz SOYYER: Çerağlar Uyanırken(2008)

Ahmet ÜMİT: Sultanı Öldürmek(2012)

Ayla ABAK: Aşkı Söylemek/ Galib' in Hüneri(2013)

Ayşe ÇOLAKOĞLU: Bir İmparatorluğun Sancılı Yılları(2007)

Ayşe KULİN: Veda(2007)

Batuhan İŞCAN: Yolculuğun Gölgesinde Cinayetler(2010)

Erdal GÜVEN: Yumi(İstanbul'da Bir Geysa) (2010)

Gül İREPOĞLU: Gölgeyi Bıraktım Lale Bahçelerinde(2003)

İskender PALA: Efsane ' Bir Barbaros Romanı'(2013), Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk(2004), Od ' Bir Yunus Romanı'(2011), Katre-i Matem(2009)

İhsan Oktay ANAR: Suskunlar(2007)

Kemal ANADOL: Büyük Ayrılık(2003)

Mehmet CORAL: Konstantiniye'nin Yitik Günceleri(2000), Ben, El Fakir-ül-Hakir, Sinan : (2013)

Mine Sultan ÜNVER: Sultan'ın Rüyası(2012), Hilal'in İki Ucu(2013), Nar-ı Aşk(2011)

Muammer YILMAZ: Lale Devrinde İstanbul(2013)

Murat ÇAVGA: Kayıp Kitap(2010), Osmanlı'nın Sırrı(2013)

Namık DOYMUŞ: Zafer Vaat Etmeyen Topraklar(2003), Cesaretin Ötesinde(2004), İsyân(2007)

Nazan BEKİROĞLU: Nar Ağacı(2012)

Özlem KUMRULAR: Sultan'ın Mutfağı(2010)

Selma FINDIKLI: Gümüşlü Martı(2001), Kum Gülü(2004)

Serhat Ahmet TAN: Kayıp Kitap 397(2010)

Sinan AKYÜZ: Şahika Feraye(2013)

Turgay BOSTAN: Son Krifos(2008)

Uğur BECERİKLİ: Konstantiniye'nin Gülü(2009)

Veysel TÜRK: Müzehhip Hafiyeye(2013)

Zekeriya YILDIZ: Hasbahçe' de Sonbahar(2013)

Zeynep SÖZEN: Tekboynuz (2007), Anka ve Sultana(2011)

4.2.3.Padişah ve Sultanların Yaşamını Konu Edinenler

2000 sonrası tarihi romana olan eğilim incelendiğinde en çok bu konunun dikkat çektiği görülmektedir. Tarihi şahsiyetlerin tarihte üstlendikleri rolün dışında yaşantılarına ait örneklerin belli bir kurgu ve olay örgüsü ile anlatımı roman ve hikaye sanatının işlevleri arasında yer alır ve edebiyat dünyası için güzel bir malzeme kaynağı oluşturur. Padişah ve sultanların resmi tarih dışında merak edilmesi, özel hayatlarındaki ilgi ve özellikleri, kişisel hırsları, endişeleri ve hayata bakış açıları merak uyandıran konulardan olmuştur. Onlarında sıradan insanlar gibi zaafı ve istekleri olabileceği üzerine postmodernizmin etkisi ile vurgu artmış ve sıradanlaştırmaya gidilmiştir. Bir diğer açıdan baktığımızda Osmanlı döneminin şaşaalı hayatına duyulan özlem ve merak, ihtişamının ve devletin kudretinin etkisi ile halk da bu konuda çok ilgili ve meraklı yaklaşmıştır. Televizyon ve sinema dünyasının da bu konuları içeren yapımlara ağırlık vermesiyle edebiyatta sultan hayatları ve padişah hayatları büyük önem kazanmıştır.

2000 yılı sonrası yayınlanan bu romanlara birkaç örnek verecek liste aşağıda belirttiğimiz gibidir.

Demet ALTINYELEKLİOĞLU: Moskof Cariye Hürrem Sultan(2009) ,Kara Kraliçe Kösem(2012), Cariyenin Kızı Mihrimah(2010), Cariyenin Gelini Nurbanu(2011), Altın Cariye Safiye(2011), Pargalı ve Hatice(2011)

Gül İREPOĞLU: Cariye(2007)

Hıfzı TOPUZ: Hatice Sultan(2000)

İskender PALA: Şah Sultan(2010)

Mina OĞUZ: Mihrimah Mimar Sinan(2013)

Mürüvvet SARIYILDIZ: İki Cami Arasında Aşk(2013)

Necati GÜLTEPE: Eve Dönmeyenler(Turhan Sultan)(2011)

Okay TİRYAKİOĞLU: Yıldırım Beyazid(2013), IV.Murad(2010), Abdulhamid(2011), Yavuz(2009), Kanuni(2010), Sultan(Kanuni Sultan Süleyman)(2012)

Yavuz BAHADIROĞLU: IV. Murad(2005)

Yücel KAYA: Cariye(2011)

4.2.4.Osmanlı Dönemi Tarihi Olayları Konu Edinenler

Tarih bilimi genellikle toplumların geçmişte karşı karşıya kaldığı önemli olayların ayrıntısına girmeden ele alır. Edebiyat ise tarihin anlatmadığı sıradan kişi ve olaylarla, bunların bıraktığı izleri kurgulayarak ve ayrıntı ile işler. İşte dönem Osmanlı seçilerek geçmişte ülke tarihinin en parlak dönemlerine tekabül eden yılları ve o dönemlerde yaşanan zorluk ya da güzellikleri anlatan eserler günümüzde de yoğun olarak okunmakta ve ilgi görmektedir. Olay odaklı olan bu metinler aslında başı ve sonu bilinen bir durumun iç ayrıntılarıyla zenginleştirilerek dile getirilmesidir. Bu romanların cezbedici taraflarını da dil anlatım özellikleri ve kahramanların duygularının dile getirilmesi oluşturmaktadır.

2000 yılı sonrası yayınlanan bu romanlara birkaç örnek verecek liste aşağıda belirttiğimiz gibidir.

Bekir BÜYÜKARKIN: Gün Batarken(2010)

İsmail BİLGİN: Elveda Balkanlar(2007)

Mehmet Niyazi ÖZDEMİR: Yemen Ah Yemen(2004), Plevne(2011)

Okay TİRYAKİOĞLU: Kumandan(Plevne Savunması)(2008), Kuşatma 1453(2012)

Savaş GÜNEYLİ: İmparatorluğu Devralmak(2013)

4.2.5.Mustafa Kemal Çevresinde Milli Mücadele ve Cumhuriyet Tarihini Ele alanlar

Tarih ve edebiyat bilimcilerin kullandıkları dil ve semboller farklı olsa bile her iki dalın da kullandıkları ortak öge öznedir. Tarih ve edebiyat arasında “insan-dönem-vaka” ortak bir paydayı oluşturur. Tarihi romanlarda tarihi şahsiyetler, toplum içinde kahramanlaşmış kişiler ilham kaynağı olarak kullanırlar. Mehmet Kaplan’a göre “yazılan tarih”, “yaşanılan tarih”in binde biri değildir. Konusu ne olursa olsun tarih, yaşanmış bir olayın gelişim ve oluşumunu bildiren o dönemden kalma hatıralardan, iz ve eşyadan, yazılı belge ve kitaplardan öğrenilir. Buna göre “yaşanılan tarihi” öğrenmemiz ancak “yazılan tarih” vasıtasıyla mümkün olabilmektedir. Yazılan tarih olarak Mehmet Kaplan’ın da bahsettiği kurgulanan

tarih kişilerin iç dünyalarını merkeze alarak aynı olayları birden fazla bakış açısı ve öznel durumlarla değerlendirdiğinden okuyucunun duygu halini etkilemekte ve toplumu etkileyen kişilerin ele alındığı eserler arz-talep durumunu da doğurmaktadır.

2000 yılı sonrası yayınlanan bu romanlara birkaç örnek verecek liste aşağıda belirttiğimiz gibidir.

Atilla İLHAN: Allah'ın Süngüleri Reis Paşa (2002), Gazi Paşa(2006), O Sarışın Kurt(2007)

Fatih BAYHAN: Atatürk'ün Aşkı Latife(2000)

Hıfzı TOPUZ: Gazi ve Fikriye(2000), Devrim Yılları(2004)

Turgut ÖZAKMAN: Şu Çılgın Türkler(2005), Diriliş 1905(2008), Cumhuriyet Türk Mucizesi 1(2009), Cumhuriyet Türk Mucizesi 2(2010)

Vedat SAĞLAM: Ne Menem Menemen

Zekeriya YILDIZ: Menemen(2013)

4.2.6.Milli Mücadele Dönemini ve Cumhuriyet Dönemini Ele Alanlar

Tarihi romanlar adeta toplumların zihin haritaları gibidir ve toplumlara paylaştığı değerleri hatırlatmada önemli bir işleve sahiptir. Tarihin öğreticiliği görevini taşımaktan da bu yönü ile de ayrılır. Olaylar kişi ve mekan unsurları ile bütünlendirilerek okuru hayali olarak geçmiş zaman yolcuğuna çıkarır. Belgelere boğulan kasvetli bir anlatımdan kurtararak olayların ders kitaplarında öğrenildiği gibi ezberi neden- sonuç silsilesinden çok daha farklı bir arka planda geliştiğini görmek okuyucunun ilgisini çekmektedir. Savaşlar, mücadeleler ve sonuçları bilgi olarak ulaşılabilir bir durum iken burada merak duygusu ile öznel bakış açıları odak haline gelmektedir.

2000 yılı sonrası yayınlanan bu romanlara birkaç örnek verecek liste aşağıda belirttiğimiz gibidir

Ayşe KULİN: Nefes Nefese(2002), Umut(2008)

Beşir AYVAZ: Ateş Denizi(2013)

Buket UZUNER: Uzun Beyaz Bulut: Gelibolu(2001)

Cihangir AKŞİT: Sarı Sessizlik- Sarıkamış(2009)

Eşref ÖZOLTULAR: Soğuk Cennetin Çocukları(2009)

Gülseren ENGİN: Yorgun ve Yaralı:

Hakan GEZİK: Gelibolu Cehenenneminden Mektuplar, Buz Yarası(2013)

Hıfzı Topuz: Çamlıca'nın Üç Gülü(2002)

İsmail BİLGİN: 57.Alay Galiçya-Ölümsüz Alayın Öyküsü(2009), Sarıkamış Beyaz Hüzün(2011)

Osman ÇAĞLAR: Karadeniz’de Üç Liman(2007)

Ömer KARAMAN: Şanlı Müdafaa Şahin Bey(2013)

Vedat SAĞLAM: Özgürlüğü Satın Alanlar(2010)

Yılmaz GÜRBÜZ: Çanakkale Yanarken(2013), Balkan Acısı(2010)

Yılmaz Karakoyunlu: Mor Kaftanlı Selanik(2012)

4.3.BULGULAR VE YORUMLAR

4.3.1. Siyasi ve Sosyal Manzara

Türkiye’nin siyasal hayatında darbeler önemli bir yer teşkil etmektedir ve bu darbeler kalıcı izler bırakmıştır. Sisteme yapılan müdahaleler 1960 darbesi ile başlamıştır ve ardından 1971 muhtırası verilmiştir. 12 Eylül 1980 darbesinin sosyolojik ve siyasal etkisi uzun yıllar devam etmiş ve bir nesil üzerinde büyük izler bırakmıştır. Özgür ve demokratik tutuma tamamen aykırılık içeren darbelerden biri de 28 Şubat sürecidir birçok kaynakta ve medyada “Postmodern Darbe” olarak nitelendirilmektedir. Ardından gerçekleşen 2007 e- muhtırası yine halkın düşüncelerini yok sayarak yönetime müdahale isteğinin bir parçasıdır. 2016’da ise son darbe girişimi 15 Temmuz yaşanmış ve ülkemizde bir çok can kaybı ve psikolojik yıkıma sebebiyet vermiştir. Diğer darbelerde olduğu gibi halkın iradesi yok sayılmaya çalışılmış, demokrasi önemsenmemiş fakat halk tarafından bu durum tepki ile önlenmiştir. Halk 15 Temmuz’da diğer darbelerden farklı olarak meydanlarda demokratik haklarına sahip çıkmıştır.

1950’de yapılan seçimlerde iktidara gelen Demokrat Parti, 1954 ve 1957 seçimlerini kazandı. Demokrasinin kurumsallaşması için bu dönemde önemli adımlar atılmış olduğu halde, demokratik kurumlar gerekli olduğu kadar pekişmediler. Bu dönemde başta iktidar- muhalefet arasındaki ilişkilerde bu kurumsallaşma yetersiz kalmıştır. Türk siyasal kültüründe muhalefete olumlu gözle bakılmamıştır. Bundan dolayı çok partili döneme geçildikten sonra iktidar partilerinin muhalefete karşı tahammülsüz davrandıkları ve bunun da askeri darbelere giden yolda önemli bir erken olduğu söylenebilir. (Dursun, 2005, s. 182,183)

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 27 yıl tek partili hayat devam etmiş olup Demokrat Parti’nin başa gelmesiyle demokrasi ve çok seslilik ilk kez tam anlamıyla ülkede kendini göstermiştir. 27 Mayıs 1960’da yaşanan darbe ile ise ordu ve siyaset arasındaki kaos ülke içinde huzursuzluğa sebebiyet vermiştir. Adnan Menderes’in

idamı sonrası ise halk cephesi sessizliğini korumuş ve edebi üretim bu olaydan çok sonra gerçekleşmeye başlamıştır. 27 Mayıs darbesi Menderes ile özdeşleştirilerek onun hayatı, düşünceleri üzerine biyografik bir yapı çerçevesinde edebi ürünlere yansımıştır. Basın- yayın unsurlarındaki 27 Mayıs algısını ise Turgut Çeviker’de bu durumu şöyle özetlemektedir.

Yassıada’da yargılanmak üzere tutuklu bulunan DP’nin ileri gelenleri basında çok ağır bir biçimde eleştirilebiliyordu. Mizah, özellikle karikatür, eleştiri konusunda önde gidiyordu. Karikatürcüler –henüz yargılanmakta olan- siyasi kişilere yönelmiş “yargısız infaz” karikatürleri çiziyordu. Habercisi, yazarı, çizeri ve fotoğrafçılarıyla birlikte “düşükler” darağaçlarında sallandırılıyordu. (Çeviker, Karikatüriye 1: Karikatürün Serüveni, s.25)

12 Mart 1971 muhtırası 27 Mayıs darbesinden sonra ülkemizin karşı karşıya kaldığı ikinci askeri müdahaledir. Seçimle başa gelmiş olan Demirel Hükümeti istifaya zorlanmış, halkın demokratik seçimi göz ardı edilerek askeri denetim ülke üstünde hissedilir bir etkiye sahip olmuştur. Doğrudan olmasa da ordu yayınladığı bildiri ile müdahalede bulunmuştur. 12 Mart edebi anlamda büyük bir sessizlikle karşılanmış ve 12 Eylül 1980 darbesinin ardından verilen ürünlerin içerisinde kendini göstermiştir. Bu yüzden aynı 1960 darbesinde olduğu gibi edebi ürün verme konusunda bir kısırlık içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

12 Eylül 1980 darbesi, Türkiye’de, yeni bir dönemin başlangıcını teşkil etmektedir. Bir nevi 1971 muhtırasıyla başlayan sürecin derinleştirilmesi, tamamlanmasıdır. 1971 darbesi de bu bağlamda 12 Eylül’ün başarısız bir provası olarak değerlendirilmektedir. 1971 muhtırası akabinde askeri yönetim, zor ögesine dayanarak aldığı bütün önlemlere rağmen, ne ülkede yaşanan siyasal hegamonik bunalımın önüne geçebilmiş ne de iktisadi çalkantıyı dizginleyebilmiştir. (Kaya, P., 2011, s.2)

12 Eylül 1980 darbesinin öncesi ve sonrası edebi eserlerde yerini bulurken tarihsel kaynaklardaki ortamın tasviri ise incelediğimiz eserlerden farklı değildir. Askeri darbe sonrasında halkın apolitikleştirmeye çalışıldığı, ideolojik duruşundan arınmış bir toplum ortaya çıkartılmak istendiği görülmektedir.

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi, Türkiye’de toplumsal yapıyı oluşturan temel dinamiklerin değiştirildiği, yeni bir toplum modelinin dayatıldığı bir kırılma ve kopma noktası olarak belleklerde yer etmiştir. “Cumhuriyet tarihinin en kanlı dönemi” (Türkeş, 2004, s.430) olarak nitelendirilen 12 Eylül süreci depolitize edilmiş bir toplum modelini öngörmüş ve tüm yaptırımlar toplumu yeniden inşa etmeye endekslenmiştir. Kendisinden önceki iki askeri müdahaleden farklı olarak 12 Eylül’ün baskıcı anlayışının karşıtıyla birlikte ortaya çıktığını belirten Nurdan Gürbilek, 80’leri toplumda yaşanmış en sert baskı ve devlet şiddetinin kendisini en çıplak biçimde hissettirdiği dönem olarak görür. Bir yandan da dönemin kültürel çoğullaşmayı, bugüne kadar bütünsel ideolojiler içinde

hapis kalmış kültürel kimliklerin serbest kalmasını beraberinde getirdiğini vurgular. “ Daha önce ancak siyasi tasarılar içinde var olabilen, bu tasarıların diline tabi olan kültürel talepler, kendilerini ifade imkânını ancak 80’lerde bulabilmişlerdir.”(Gürbilek, 2007, s.102) Bir yandan söze dile kısıtlama getiren anlayış aynı zamanda bir söz patlamasının da bilinçli bir şekilde önünü açmıştır.(Balık, 2009, s.7-8)

Darbe sonrası yıllarda politik mizah sessizleşmiş, medyada gündelik yaşam, eğlence programları yer edinmeye başlamıştır. Halkın siyasi bilinçten uzaklaştırılmaya çalışması o yıllarda yeni yeni popülerliği aktifleşen televizyon dizileri, magazin programları ve gazetelerin magazin ekleri ile sağlanmıştır.

Türkiye’deki üç askeri müdahalenin siyasi açıdan demokratikleşme yolunda engeller oluşturması ve halkı bir ayırıştırma, psikolojik buhrana sürüklemesi, sosyolojik anlamda kültürel bir kaos ortamına sebebiyet vermesi bir çok edebi üründe malzeme olarak değerlendirilmiştir. Çalışmamızda bu edebi ürünler içerisindeki malzemelerin işleniş yönleri aşağıda metin örnekleri ile verilmiştir.

4.3.2.2000 Sonrası Yakın Tarihi Darbeler Çevresinde Ele Alan Tarihi Romanlar

Tarihsel anlamda geniş çaplı toplumsal ve siyasal kırılmalara sebep olan darbeler edebiyatı da yakından etkilemiştir. Edebiyatta doğrudan işlenmek yerine genellikle kahramanların psikolojik travmaları ve yaşanan günlerin sıkıntıları üzerinden ele alınmıştır.

Ahmet Türkeş, Mehmet Narlı ve Murat Belge gibi o dönemi yazılarında sıkça ele alan eleştirmenler, Türk edebiyatında gerçek anlamda politik roman sayılabilecek ilk çalışmaların, 12 Mart 1971 askeri müdahalesi sonrasında kaleme alınan 12 Mart romanları olduğunu belirtirler. (Belge, 1994; Türkeş,2004; Narlı, 2007) Romanın ilk kez politize oluşu 1970’li yıllarda başlayarak 1980’lerde ivme kazanmış gibi kabul edilse de Tanzimat’a kadar uzandığını dile getiren araştırmacılar da vardır. Tanzimat kuşağı romancılarının yazıları vasıtasıyla, toplumun eğitilmesi ve yeniden inşası hususunda kendilerine büyük bir vazife düştüğü bilincinin ciddi etkisi vardır. Bu durum Tanzimat’ın 1.kuşak sanatçılarını birer edebiyatçı olmalarının yanı sıra aynı zamanda, dönemin politik ve toplumsal meseleleriyle yakından ilgilenen politikacı, gazeteci ve fikir adamı olmalarından da kaynaklanmaktadır.

Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte, yenilikleri ve cumhuriyet yapısını topluma yayma görevini üstlenen Türk romanı, daha sonraki dönemlerde de fakir Anadolu insanının maddi-manevi çektiği sıkıntılara ve yoksulluğa dair sosyal gerçekleri eleştirel bir dille ifade etmede araç olarak kullanmıştır.

1960 ile 1980 yılları arasında yaşanan ve toplumu derinden etkileyen olaylar sosyal gerçekleri ve kültürel hafızayı yansıtımları açısından edebi malzemeler olarak önemli rol oynamışlardır.

Berna Moran, bu iki dönemin edebiyatını değerlendirirken, 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinin toplumu topyekün yıkıma uğrattığını ve bu durumun kültürel hayatı da doğal olarak etkisi altına aldığını belirtip, 12 Eylül müdahalesinin sosyal gerçekliği yansıtması yönüyle Türk romanına etkisini 12 Mart'ın tam tersi yönünde çok yetersiz olduğunu belirtir. Moran aynı zamanda, 12 Eylül sonrası bir grup romancının uygulanan tüm siyasi baskılara boyun eğmediğini, ayrıca dönemin yükselen postmodern anlayışına rağmen darbe sonrası gelişmeleri, topluma uygulanan baskı ve şiddeti realist bir yaklaşımla eserlerinde konu ettiklerini ifade eder.(Moran, 1994, s.47)

Baskı ve şiddet olgusunun edebiyata yansımaları olarak bu bölümde görülen eserler örnek verilebilir.

1970-1980 arası yayımlanan 12 Mart ve 68'lilere değinen romanlar:

- Çetin ALTAN: Büyük Gözaltı(1973), Bir Avuç Gökyüzü(1974), Viski(1975)
 Demir ÖZLÜ: Bir Uzun Sonbahar(1976), Bir Küçük Burjuvanın Gençlik Yılları(1979)
 Emine İŞINSU: Sancı(1974)
 Erdal ÖZ: Yaralısın(1974)
 Füruzan: 47'liler(1974)
 Hakkı ÖZKAN: Grevden Sonra(1974)
 Lütfü KALELİ: Haşhaş(1974)
 Melih Cevdet ANDAY: Gizli Emir(1970), İsa'nın Güncesi(1974)
 Oğuz ATAY: Tutunamayanlar(1971), Tehlikeli Oyunlar(1973)
 Oktay RIFAT: Bir Kadının Penceresinden(1976)
 Pınar KÜR: Yarın Yarın(1976)
 Samim KOCAGÖZ: Tartışma(1976)

Sevinç ÇOKUM: Zor(1976)
 Sevgi SOYSAL: Yenişehir'de Bir Öğle Vakti(1974), Şafak(1975)
 Tark BUĞRA: Gençliğim Eyvah(1979)
 Tarık Dursun K. :Gün Döndü(1974)
 Tezer ÖZLÜ: Çocukluğumun Soğuk Geceleri(1980)
 Yılmaz GÜNEY: Selimiye Üçlüsü(1979)

1980-1999 arası bu konuya değinen romanlar:

Adalet AĞAOĞLU: Bir Düğün Gecesi(1982)
 Atilla İLHAN: Yengecin Kıskaçı(1999)
 Ayla KUTLU: Tutsaklar (1983)
 Bilge KARASU: Gece (1985)
 Emine İŞINSU: Cambaz(1982)
 Erendüz ATASÜ: Gençliğin O Yakıcı Mevsimi(1999)
 Erhan BENER: Sisli Yaz(1984)
 Gürsel KORAT: Ay Şarkısı(1998)
 Mehmet EROĞLU: Issızlığın Ortasında(1979), Geç Kalmış Ölü(1984)
 Tahir ABACI: İkinci Adım(1999)
 Timur ERTEKİN: Şamanın Üç Soygunu(1999)

2000 yılı sonrası yayımlanan ve araştırma evrenimizi oluşturan eserler ise aşağıda listelenmiştir.

Alper CANIGÜZ: Tatlı Rüyalarda(2004), Oğullar ve Rencide Ruhlar(2004)
 Aslı TOHUMCU: Taş Uykusu(2011), Ölü Reşat(2014)
 Ayfer TUNÇ: Suzan Defter(2011), Dünya Ağrısı(2014)
 Ayşegül DEVECİOĞLU: Kuş Diline Öykü(2004)
 Barış BIÇAKÇI: Herkes Herkesle Dostmuş Gibi(2000)
 Burhan SÖNMEZ: Masumlar(2011)
 Ece TEMELKURAN: Devir(2015)
 Emrah SERBES: Erken Kaybedenler(2009)
 Figen ŞAKACI: Bitirgen (2014)
 Gaye BORALIOĞLU: Aksak Ritim(2009), Meçhul(2015)
 İbrahim YILDIRIM: Bıçkın, Orta Halli(2003)

Kaan ARSLANOĞLU: Devrimciler(2006)
 Mine SÖĞÜT: Şahbaz'ın Harikulade Yılı:1979(2007)
 Murat UYURKULAK: Merhume(2017), Tol(2002)
 Nihan EREN: Kör Pencerede Uyuyan(2015)
 Sema KAYGUSUZ: Yüzünde Bir Yer(2016), Doyma Noktası(2015)
 Tarık Dursun K. : Son Yol (2012)
 Tuncer ERDEM: Uzak Kış, Kayıp Güz(2015)
 Zülfü LİVANELİ: Son Ada(2013)

Bu eserlerin dışında da tabii olarak yakın tarihin ele alındığı birçok roman bulunmaktadır. Yukarıda listelediklerimiz belirgin örnekleri olup tezi oluştururken bunların içinden Ayfer Tunç: Dünya Ağrısı(2014), Ayşegül Devecioğlu: Kuş Diline Öykünen(2004), Ece Temelkuran: Devir(2015), Mine Söğüt: Şahbaz'ın Harikulade Yılı:1979(2007), Murat Uyurkulak: Tol(2002) adlı eserlerden metinler alınarak örneklem grubunu oluşturmuş bulunmaktayız. Bu eserleri seçmiş olmamızın temel sebebi ortak maddeleri ve yaklaşımları bir arada taşımış olmalarıdır.

4.3.1.1.Eğitim

Eğitim romanlarda bir çağdaştırma aracı olarak görülmüştür. Eğitim ortamlarının politize olması sonucu verim düşmüştür. Romanlarda daha çok eğitim ortamlarında yaşanan sıkıntılar ve eğitimin dönemin algısını oluşturmada yüklediği işlev konu edinilmiştir.

12 Eylül'ün üniversiteler üzerindeki etkileri farklı cephelerden görülür. "12 Eylül yönetimi, kamu kuruluşlarında çalışan öğretmen, memur, işçi ve öğretim üyelerini 'ideolojik eğilimlerine' göre sınıflandırmış, 'sakıncalı' görülen devlet memurlarını 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'na dayanarak, sürgün etmiş ya da görevlerinden uzaklaştırılmıştır. (...) Ayrıca 1982 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden önce Yükseköğretim Kurumu Kanunu'na 'Üniversite rektörleri, fakülte dekanları, enstitü ve yüksekokul müdürleri ile bunların yardımcıları ve bölüm başkanları, gerektiğinde bu kanunda belirtilen süreleri dolmadan tayinlerindeki usule uygun olarak görevlerinden alınabilirler." Gibi bir madde eklenerek üniversitelerde merkezi otoritenin yetkisi pekiştirilmiştir. Bu kanuna dayanarak görevinden uzaklaştırılanlara '1402'likler' ismi verilmiştir.(Ertem,2006,7)

Öğretim üyelerine yönelik katı önlemlerin Yüz:1981 romanındaki Tahir Hoca üzerindeki etkileri çok şiddetli betimlenmiştir. Romanın 1980 dönemine duyarsız ve

apolitik kahramanı olan anlatıcının zıddı bir konumda bulunan ve tutuklanıp işkence yapılan Tahir Hoca'sının öğretim üyesi olduğunu anlatıcının “*dış basında ilk kez tutuklu öğretim üyeleri ve kendisi hakkında çıkan yazıları(...)Tahir Hoca'ya*” (Eroğlu,2000) iletmiş bilgisini vermesinden anlaşılır. *Yazar, romanın duyarlılıktan yoksun kahramanının karşısına insan olma sorumluluğundan kaçmayanları temsil eden Tahir Hoca'yi koyarak ortaya çıkan apolitik karakteri netleştirir. (Balık,2009,23)*

12 Eylül döneminin üniversiteye yansıyan yönü de ideolojik çatışmaların çokça yaşanmasıdır. Sağ ve sol düşüncedeki grupların çatışmaları darbenin en büyük gerekçeleri olmuş, askeri idare bu çatışmaları darbenin en büyük gerekçeleri olmuş, askeri idare bu çatışmaların önünü kesmek amacıyla katı uygulamalar getirmiştir. (Balık, 2009, s.24)

Orhan Pamuk Kırmızı Saçlı Kadın eserinde o yıllara ait bir tasviri üniversite öğrencisi roman karakteri Cem ile kahraman bakış açısı ile verilmiştir.

...ıslak toz ve arapsabunu kokan üniversite koridorlarında yürürken, siyasi çatışmaları, polisle itiş kakışları bahane edip metalürji dersini kıran sınıf arkadaşlarımla sinemaya giderken, yatakhane televizyondaki diziyeye dalgın dalgın bakarken en sonunda herkes gibi biri olmayı başarabildiğimi düşünüp sevinirdim. (K.S.K ,s.97)

Romanlarda üniversite öğrencilerinin de aktif olarak siyasetin ve olayların içinde olduğu hissettirilir. Hatta birçok mahallede görüş yaymak amacıyla gidişleri de yaygın olarak bilinen bir durumdur. Bu durumu ele alan Kuş Diline Öykünen ve Devir romanları mahallelere giden üniversiteli gençleri romanlarına önemli karakterler olarak yerleştirmiş onlar üzerinden bu yıllardaki durumu betimlemişlerdir. Kuş Diline Öykünen romanında şu cümlelerle bu durumu örnekleyebiliriz.

Faşist saldırılar yoğunlaştıkça, her bölgede yeni insanlara ihtiyaç duyuluyordu... Eğitim çalışmaları, sosyalizm okumaları falan geçmişte kalmıştı artık. Epey kitap okumuştum bölge çalışması nasıl olur, görmüştüm... Grevler, direnişler, boykotlar birbirini kovalıyordu. Hele bir devrim olsun okurlardı elbet. Şimdi faşizme karşı mücadelenin gerekliliklerini yerine getirelim hele! (K.D.Ö. , s.82)

Halkı örgütlemek için sık sık mahallelerde toplantılar yapılmaktaydı. Yapılan toplantılar kahramanların gözünden dile getirilmiş ve mahalle kültürü içinde insanların etkilenmeleri ve düşünüşlerinde ortak bir payda da buluşma durumları anlatılmıştır. Görüşlerin ve ideolojilerin yayılmasında mahalle kültürü daha çok kişiye ulaşmak için bir yöntem olarak görülmüş olup özellikle bunu genç öğrencilerin mahallelere yerleştirilmesi yoluyla gerçekleşmesi romanlarda ortak olarak görülmektedir.

... Mahalleye gelirken eski, ucuz görünümlü şeyler giymeye çalışıyor; yer sofralarına oturmaktan, ikram edilen çorbaları, pilavları, herkesin kaşığına daldırıp çıkardığı kocaman sahandan yemekten haz duyuyordu.

Ne var ki, bu benimsenme, kaynaşma çabasının görüldüğü kadar masum olmadığının çabucak farkına varmıştı. Onlara benzemeye çalışmak, halk tarafından kabul edilmek, bu mahallede etkin olmanın, onlara kendi görüşlerini benimsetebilmenin tek yoluydu. Bu iki yüzlülük olarak da görülebilirdi. Ama ne kendisinin, ne arkadaşlarının kafasında, şu iki şey birbirinden ayrılmış değildi: Gecekonduvardaki yoksul insanların kurtuluşu için canlarını vermek konusunda ne kadar samimiyseler, bunun yolunun onlar gibi davranarak, onlara benzeyerek, bu yolla benimsenmek, kendi görüşlerini kabul ettirmek, böylece güç kazanmak olduğu konusundaki inançlarında da o kadar samimiydiler.

Mahalledeki bütün çalışmalar, Haydar ağabeyin denetimindeydi. Mahalleye gönderilen üniversiteli kızlar, oğlanlar, Haydar ağabeyin uygun gördüğü işlerde çalışıyordu.

... Uzun boylu, geniş yapılı, bıyıklı, sert bakışlı Haydar ağabey onun için tam bir devrimci prototipiydi. Halkevindeki seminerlerde, ateşle, faşizme karşı mücadeleden, devrim için canlarını veren devrimcilerden söz ederdi; Mahir Çayan'dan, Ulaş Bardakçı'dan, Cevahir'den, Deniz'lerden, Kızıldere'den; Nurhak'tan... Seminerlerin düzeyi pek yüksek değildi. Haydar ağabey birçok yanlış yapıyordu. Soru soran pek yoktu. Herkes anlatılanları, kitaplarda yazılanları canla başla öğrenmeye çalışıyordu. (K.D.Ö. , s.125)

... Evden çıkarken Haydar Ağabey, çocuğun babasına "Akşam halkevindeki toplantıyı unutma Zeynel Ağa!" diye seslenmişti. "Belediyeye yapılacak olan yürüyüşü örgütleyeceğiz!" Zeynel amca mahallenin de muhtarıydı.

Haydar ağabeyin teorik konudaki yetersizliği gitgide sorun olmaya başlamıştı. Çalışmaların el yordamıyla, siyasi hedefler pek gözetilmeden yapıldığından şikâyet ediyorlardı diğer arkadaşlar. Sarışın, kırmızı yanaklarıyla gülbüz bir çocuğa benzeyen Salih'i bu yüzden göndermişlerdi mahalleye. Ne var ki, mahallede pek sevilmemişti Salih. Mahalledekilerin Salih'e nasıl tavır aldıklarını gözlemişti. Eylemleri yine Haydar yönetiyordu. Faşist saldırıların yoğun olduğu bu bölgede Salih gibi 'teorisyenlere' değil, haydar gibi militanlara ihtiyaç vardı... Salih'i bir müddet sonra başka mahalleye göndermek zorunda kaldılar. Mahalleyi elde tutabilmek için Haydar'ı Salih'e tercih etmişlerdi.

... Salih birkaç ay sonra Bursa'da faşistler tarafından öldürülmüştü. (K.D.Ö. , s.127-128)

Kuş Diline Öykünen romanında örneklediğimiz üniversiteli gençlerin mahallelere gitme ve ideolojilerini yayma örneğinin belirgin olduğu bir diğer roman ise Ece Temelkuran'ın kaleme aldığı Devir romanıdır. İki zıt ekonomik koşullarda yetişen çocuğun gözünden verilen hikayede fakir ve gecekondu muhiti olarak belirtilen bölgede parkalı abiler ve ablalar sıkça görünmektedir. Yazar şu cümlelerle durumu betimlemektedir.

Hüseyin Abi ODTÜ'ü, inşaat mühendisliğinde. " Herkes giremez ODTÜ'ye." Parkalı ablalarla abiler gidebilir tek. (Devir, s.43)

"Hüseyin Abi bana uçurtma yaptı. Gece uçtu." Hüseyin abi eliyle acele acele deniyor ipi. "Sahte nişan" elektrik gelince bitecek çünkü. Sahte nişanlık kıyafetleri de çıkarılacak, ablalar pantolonlarıyla kalacak. Gizli toplantı da bitecek o zaman. Işıklar gelince her şey duracak. Abiler çağırıyor işte.

"Hüseyin başlıyoruz!"

"Geldim!" dedi Hüseyin Abi. Hüseyin Abi "şef" çünkü.

Önce dün sabah Birgül abla ile diğer ablalar, teyzeleri topladılar, Maraş Katliamını anlattılar. Birgül abla eteğinin altına pantolon giymiş. Başına da örtü takmış. Bizim gibi giyinmeye çalışıyor o artık, anlıyorum ben. Ama ayakkabıları bizim gibi değil.

"...İşte bu yüzden öz savunma meselesini ciddiye alacağız bacılar..."(Devir, s.285)

Yakın tarihi ele alan romanlar arasında üzerinde durulması gereken bir diğer önemli unsur eğitim açısından bakıldığında 28 Şubat döneminde yaşanmış olan sıkıntılar ve üniversite girişlerinde özellikle kadınların baş örtüsü sebebi ile eğitim haklarından mahrum kalışları romandaki görüntüsüdür. Ne 27 Mayıs'ta ne de 28 Şubat'ta, 12 Mart ve 12 Eylül ile kıyaslanabilecek kitlesel tutuklamalar ve işkenceler yaşamadı; toplumun göremediği kitlesel zindanlarda cezalandırma 12 Mart ve 12 Eylül'e hastı. Bu yüzden insanların ruhî tutsaklığını barındıran 28 Şubat romanlara diğer darbelere göre daha geç ve çok daha az yansımış, doğrudan 28 Şubat'ı romanlaştıran bir yazar bulunmayıp bu olayı geri planda işleyen eserler bulunmaktadır. Bu eserlerde de en çok eğitim yönünde kadınların yaşadığı sıkıntılar işlenmektedir. 28 Şubat sürecinde genel anlamda bir kısıtlama ve özgürlük kaybı olduğu ise dönemle ilgili genel bir kanıdır.

28 Şubat süreci demokrasimizin yara aldığı bir süreçtir. Bu süreçte irtica tehdidi gerekçesiyle kişi hak ve özgürlüklerin yok sayıldığı, hukuk devletinin sorgulandığı hatta demokrasinin bir tehlike olarak görüldüğü söylenebilir.

28 Şubat sürecinde Türkiye hem varlığı iyice açığa çıkan hem de geliştirilen ve perçinlenen bir milli güvenlik ideolojisinin esiri konumuna düşmüştür. Sanki sürekli bir savaş hali varmış gibi her mesele, en basitinden karmaşığına bir güvenlik meselesi olarak görülmüş veya o hale getirilmiştir. Bunun pratikteki sonucu olarak milli güvenlikle ilgili olduğu ilan edilen konular tartışılmamış, dondurulmuş ve donuklaştırılmıştır. (Gürses, Ezgi, Demokrasi Ters Şeritte,2012, s.209)

12 Mart ve 12 Eylül'ün işkenceye uğramış karakterleri 28 Şubat'ta karşımıza çıkmaz. 28 Şubat öncesinde ve sonrasında başörtüsüyle üniversiteye girmeye çalışan kadınların polisle karşılaşmaları travmatik durumlar ve travma tanıkları üretti. Edebi eserlere de daha çok bu mağduriyeti yaşayan yazarla bu konuyu yansıttılar.

Cihan Aktaş, *Bana Uzun Mektuplar Yaz*'da(2002)' li yıllarda yatılı öğretmen okulunda okuyan Aslı'nın gözünden farklı dönemdeki toplumsal çatışmalara ve sorgulamalara ışık tutar. Sibel Eraslan, *Saklı Kitap*'ta (2013) başörtüsü konusunda çıkarılan zorluklar karşısında kadınların dayanışmasını ele alır.

2000'li yıllarda 28 Şubat sürecini toplumda yaratılan kutuplaşma ekseninde ele alan romanlar yayımlanır. Orhan Pamuk, 2002'de yayımladığı Kar'da Sincan olaylarına çeşitli göndermeler yapar. Pamuk, yurt dışında yaşayan, yerel seçimleri izlemek ve intihar eden genç kızlarla ilgili haber yapmak üzere Kars'a gelen şair Ka'ya odaklanarak, şehirde "Vatan yahut Türban" adlı bir tiyatro oyunu oynanırken gerçekleşen ve çok sayıda can kaybı ile sonuçlanan darbeyi ve bunun ertesinde şehirde gerçekleşen olayları konu edinir. (Erkol, 2016, 10)

Türkiye'deki darbeler çok boyutlu bir tanıklık edebiyatı üretmiştir. 28 Şubat'ı işleyen roman karakterlerinin de birinci dereceden tanık röportajlarından yola çıkılarak kaleme alındığı görülmektedir. Bu durumda varsayılan fikri onaylar durumdadır.

4.3.1.2. Sanat

Sanat kültürü yansıtmada önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen romanlarda da sanata olan meyil, kahramanların sanat görüşleri ve dönemdeki gelişmelerin verilmesi sanatın edebiyatla iç içe oluşunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir. İncelediğimiz eserlerde belirgin olarak karşımıza çıkan müzik, resim ve edebiyat çalışmamızda alt başlıklar açılarak metin örnekleri ile sunulmuştur.

4.3.1.2.1.Müzik

Müzik, birtakım duygu ve düşünceleri belli kurallar çerçevesinde uyumlu seslerle anlatma sanatı (Türk Dil Kurumu, 2018) olarak tanımlanmaktadır. Ele aldığımız romanlarda müzik ruhu yansıtmaya yani kahramanların psikolojilerini

okuyucuya hissettirme, dönemin zevklerini ve beğenilerini tanıtmaya, içinde bulunulan zaman dilimini direk belirtmek yerine okuyucuya popüler şarkıları hatırlatarak dönemi buldurma işlevleri ile kullanılmıştır. Postmodernizmin de etkisiyle bilinçli tüketici/okur bulmak isteyen yazarlar pastij tekniğinden de sıkça yararlanarak müzik ögesine eserlerinde yer vermiştir. Bahsettiğimiz durumu ayrıntılayan alıntılar ve eserler aşağıda belirtilmiştir.

Tol adlı eserde bir türküden alıntı yapılarak eserinde içinde gönderme yapılmıştır. Yazar bu romanda müzik unsurunu düşüncelerini dile getirirken cümle aralarına şarkı sözleri sıkıştırarak kullanmıştır.

...Eyreşe yolları dardı, yad eller almak istemiş ve almıştı Ada'yi, üstelik talihin elinde oyuncak olmaya devam edecektik. El mecbur, Agora Meyhanesine veda edecektik.(Tol,s.136)

Anlattığı roman karakterinin ağzından ortamı ve dönemi yansıtabilecek şarkılarla telmih yapılmıştır.

Müyesser, “ Adalardan Bir Yar Gelir Bizlere” ile başladı, “Gel Gidelim Çamlıca'ya” ile devam etti, “Küçük su'da Gördüm Seni, Gözlerinden Bildim Seni” ile bitirdi. (Tol, s.142)

Müzik unsurunun dönemin tanımlanmasına ve zevklerinin yansıtılmasına aracı olarak kullanıldığı bir diğer roman Ece Temelkuran'ın kaleme aldığı Devir romanıdır. Devir romanında gündem ve dönemin sıkıntılarına duyarsız olarak betimlenen komşu teyze Jale' anımlar ile küçük karakter Ali'nin mahallesindeki dertli insanların müzik zevklerinin farklı oluşu toplumdaki insanların ayrışma ve farklılıklar içerdiğini betimlerken kullanılmıştır.

İşte o zaman her şey çok ama çok güzel olurken, Jale' anım Teyzelerden “Ben bu dertten ölürsem söyle küçük bey, hiç mi kalbin sızlamaz” diye müzik gelirken cereyanlar gitti! (Devir, s.18)

Ağıt yakmak bile gelmedi içimden de küllere bakarken bakarken... Bir türkü vardı... Bizim köydeki Bercuhi söylerdi. Bir tek “ Güllü bardağ içinde” orası kalmış aklımda.(Devir,s.56)

“Güllü bardağ içinde”...Neydi? “Dağı dağı del felek... İşin ahûzar felek...”(Devir,s.58)

“Yıldızlı pekiyi!” diye bağırdım ben. Herkes güldü. Jale'anım Teyzeler müziğin sesini açtı:

“Tut tut tut tut kalbimi...”(Devir, s.71)

Nişandaki ablalar elektriklerin gelmesinden biraz sonra işaret verdi. Bağıra bağıra söylüyorlardı:

“Amaaan petrol, canuum petrol!” (Devir, s.72)

“Başıma tülü takınca böyle Seyyal Taner olunur! Sevgili seyirciler, şimdi sahneye Seyyal Taner çıkıyooor! Son verdim kalbim işine, aklım ermedi onun gidişine... Yıllardır gülmedi yüzüm bir an, sonunda baktım ki hep zararlı ziyan!” (Devir,s.84)

Jale'anım Teyzeler pencereleri açınca şarkı geldi:

“İkimiz bir fidanın...”

Ali başka şarkılar biliyormuş ama söylemedi. Marşlı şarkı biliyormuş o. (Devir,s.94)

Dolmuşta insanlar çok yorgun. Ben şoförün bileğine taktığı tesbihe bakıyorum... Müzik çaldı durmadan:

“Sabuhaaa!..Sabuhaaa!” (Devir,s.86)

“Dertlerin kalkınca şaha...” (Devir, s.120)

“Annenler bu şarkıyı, ‘Dertlerin kalkınca şaha, bir küfür yolla Allah’a’ diye söylüyor da, esası ‘Bir sitem yolla’ dır Ayşe’ ciğim” dedi anneannem. Sonra, “Ah Sabahattin Bey, ah! Size böyle küfür yakıştırmıyor mu gençler...” (Devir, s.121)

Şarkı söyledi. Bilmiyorum o şarkıyı ben:

“Papatya gibisin beyaz ve incee” (Devir, s.133)

Dünya Ağrısı romanın içinde müzik yalnızca dört kez bir roman unsuru olarak kullanılmış ve yalnızca kahramanların duygu ve düşüncelerini destekleme yönüyle yer almıştır.

...Bir şarkı. “Geldim yarım... Kaldım yarım..”Şaşırdı kulak verdi. Şükran'ın sesiydi... (D.A. ,s.155)

Bir Murat 131 geçti, arabanın teybinden gelen Mehter Marşı'yla birlikte, Ceddin deden, neslin baban, hep kahraman Türk milleti. (D.A. ,s.155)

Radyonun sesi geldi kulağına, eski zamanlardan bir şarkı.

Nihansın dideden, ey mest-i nazım, bana sensiz cihandan can ne lazım.(D.A. ,s.218)

Müzik, çoğunlukla ruhu yansıma aracı olarak edebi eserlerde yer almıştır. Tol romanında müziği yazarın duygu durumunu postmodernist biçimde aktarmak için araç olarak kullandığı hali ile görülmektedir.

Turna gözlüm, aşkım, bu ne hazan, Esmer midir bunu yazan:

“seldegördümselininiçindeydionubulucamölürümbulucamonagidiyorumde liadamımhoşçakal...” (Tol,s.139)

“Bir sinema ve müzik programında daha siz sevgili dinleyicelerimizle beraberiz. Bugün sizlere...”

...Mahler: âlâ, Betofin: leziz, Mozart: uyar, Şostakoviç: yerim, Rahmaninof, ille de Rahmaninof: biterim... Arada bir Çarli'den, Luiz'den, Mayls'tan müteşekkil, siyaha çalan bir sos, nefaset katar... Şuman'da çiğ köfte tadı yok mu, var... Wagner bir tabak salçalı makarnadır, Çaykovski

dalyan köfte, Paganini karniyarik, Vivaldi zeytinyağlı çoban salata ve yanında iki tek ızgara balık. Bah mı? O bol sarımsaklı işkembe... (Tol,s.141)

Kuş Diline Öykünen romanında Ayşegül Devocioğlu'nun da ara ara müzik ögesini dönemi hatırlatma, zaman unsurunu belirtme amacı ile kullandığını, ruh betimlemeleri yaparken tercih ettiğini görmekteyiz.

Belki film boyunca çalan o şarkı yüzünden: Bir kıvılcım düşer önce, büyür yavaş yavaş... Bir bakarsın volkan olmuş yanmışsın arkadaş... (K. D. Ö, s. 41)

Ninniye benziyordu. Gündelik işlerin, küçük gâilelerin sesi...Müzik sesi esrarengiz bir şekilde komut verilmiş gibi aniden yükseldi... Nat King Cole çalıyordu. Babasının sevdiği parçalardan biri: Nadie me ama... Long play koleksiyonunun en gözde parçalarını Nat King Cole'ler oluşturuyordu.Sonra, Connie Fransis; en az altı tane Connie Fransis vardı.Frank Sinatra, Dean Martin, Doris Day...Louis Armstrong...Babası Hello Dolly ve High Society'yi severdi. What a Wonderful Word, annesinindi.

... Ortaokuldayken de evde annesine babasına çalardı; Jingle Bells...Jingle Bells... We Shall Over Come'in notalarını...

.... Okulda ise durup durup çaldıkları o Gelin Ayşe vardı. Koyun Ayşe diye dalga geçerlerdi küçükken; halbuki bayağı güzel parçaydı.(K.D.Ö ,s.76-77)

Yatağın üstüne ya da yere bağdaş kurar, ortak hazinelerini oluşturan kırkbeşlikleri dinlerlerdi. Aprodite's Childs, Cat Stevens, Neil Diamond, Demis Roussos,Joan Baez...Ruhi su long playleri yengesinin, Tom Jones'unkilerle, West Side Story babasının. Caner kendi pikabı olmadığından bütün plaklar Yavuz'da dururdu.(K.D.Ö, s.84)

... ve daha ilk günden ayinlerinde başrolü kapacağı belli olan Bob Dylan plağı, böyle özel bir ana eşlik ettiğinin bilincideymiş gibi ağırbaşlı bir edayla dönüyordu.

“Cevap esen rüzgârdadır arkadaşım, cevap esen rüzgârda...”(K.D.Ö, s.85)

Dayanışma gecelerinden birinde “hele Ulaş'a Ulaş'a” türküsü çalınırken, (herhalde ismi Ulaş olan) bir bebeği babası havaya kaldırmıştı da, türkücü bebeği göstererek alkış istemişti.

“Ulaş benzerdi güneşe” diyordu bir ağızdan koca salomu dolduranlar. “Ulaş kardeş can veriyor, yüreğim düştü ateşe!..”(96)

“Dört Mevsim! ...” Şimdi dalgınca piyanoda çalan bakıyordu. “Annen çok sever bunu” diye mırıldandı. (K.D.Ö, s.180)

4.3.1.2.2.Resim

Müzik sanatı kadar eserlerde belirgin olmayan resim sanatı, incelediğimiz eserler arasından yalnızca Kırmızı Saçlı Kadın ve Kuş Diline Öykünen romanlarında karşımıza çıkar. İki eserde de yazar kültürel anlamda dolu olarak yansıttığı

karakterlerin resim sanatı ile olan münasebeti üzerinden bu sanata değinmiştir. Resim sanatına olan ilgi ile toplumda kültürel seviyenin bağlantılı olduğu da iki eserde ortak olarak hissettirilmiştir.

Resim sanatıyla ilgili yorum ve betimlemeler belirgin bir şekilde başkarakterinin resim hayranlığı ile Kırmızı Saçlı Kadın'da verilmiştir. Romanda ara ara resim sanatı ile edebiyatın bir bütün içinde sanat olarak varoluşu hatırlatılmış ve okuyucuda resim sanatına dair merak duygusu da hissettirilmeye çalışılmıştır.

Takvime uzun uzun baktığımı gören yaşlı, güngörmüş ev sahibi yanıma geldi. Ona bu resmin ne olduğunu sordum. Şehname' de Rüstem'in Sührab' ı öldürdükten sonra oğlu için ağladığı sahne olduğunu söyledi. Yüzünde "Nasıl bilmezsiniz" diyen gururlu bir bakış vardı. İranlılar Batılılaşma yüzünden geçmiş şairlerini ve efsanelerini unutan biz Türkler gibi değiller diye düşündüm. Özellikle şairlerini unutmazlar.

"Meraklıysanız, yarın Gülistan Sarayı'na götürsünler sizi." dedi ev sahibim daha da gururlanarak... "Bu resim de oradandır. Daha pek çok resimli el yazması, eski kitap vardır orada."

... Eski İran resmine ayrılmış bu loş binada bizden başka kimsecikler yoktu. Asık suratlı bekçiler bize " Niye geldiniz ki?" der gibi şüpheyle bakıyordu.

Çok geçmeden ölmüş oğlunun başında ağlayan ya da yaralı oğlunu iyileştirmeye çalışan adamın resimleri gene çıktı karşımıza. Baba, İran'ın milli destanı Şehname'nin kahramanı Rüstem'di. Ben kitaplara meraklıydım ama her modern Türk gibi Şehname'yi, Rüstem ve Sührab'ı bilmiyordum, ama resmin verdiği duygu baktığımın ruhumun derinliklerindeki baba olduğuydu. (K.S.K.,s.106)

... Dergiden kestiğim resmin ressamı Dante Rosetti'ymiş. Hoş bakışlı, güzel dudaklı modeline aşık olup evlenmiş. Resmi selotype yapıştırıp yerine astım.(K.S.K.,s.186)

Ayşegül Devecioğlu ise romanında resim sanatına dair bu dönem için bir lüks kabul edilecek unsur gözü ile bakmış ve bu açıdan resim sanatına dair kahramanının gözünden yorumunu kısaca vermiştir.

Benim, sık sık, büyük ressamların eserlerine bakmama, bu kitaplara saatler geçirmeme, Vinci'nin eskizleriyle bu kadar oyalanmama hayret ederdin. " İçinde kalmış sanat tarihi eğitimin" diye dalga geçerdin hatta. Sanat tarihi eğitimi lüks olurdu benim için; ama içimde ukde kalmadı dersem yalan olur. Belki çıkınca... (K.D.Ö., s.171)

4.3.1.2.3.Edebiyat

Eserlerde edebiyat ögesi genellikle kahramanların okudukları eserler üzerinden birer hatırlatma unsuru olarak verilmiştir. Yazarların yer yer kendi edebi düşünce ve

görüşlerini yansıtmak için edebiyatı konu edindikleri yer yer de düşüncülerini yansıtan yazarlardan bahsetmek için edebi eserlerden ve yazarlardan bahsettikleri görülmektedir.

Şahbaz'ın Harikulade Yılı:1979' da Mine Söğüt kahramanına okuttuğu eserle dönemde okunanlardan bir eseri hatırlatma yoluna gitmiştir.

Mürşit evde kalıp Zagor okuyacaktı halbuki, misafir odasındaki sigaralıktan iki Samsun yürütmüştü, incir ağacının altındaki sedire uzanıp içecekti. (Ş.H.Y. , s. 134)

Mehmet Eroğlu ise birebir alıntı ile diğer yazarları hatırlatma yoluna gitmiş, hatta postmodernizmdeki pastij tekniğini kullanarak etkilendiği metni birebir alıntılıyıp eserine eklemiştir. Karakterine okutma yolu ile okuyucusuna yazar kendi zevkine uygun edebi metni de anlatısı içine yerleştirip onlarında okumasına katkıda bulunmuştur.

... “yıkım ve kargaşadan doğan acıyı sevmeyi” Dostoyevski gibi yaratıcılara bıraktım. (Yüz,s3)

Ortadaki ince kitabı aldım: Tahir Bilir. Hücreler ve Karanlık. Bu kitaptan söz edildiğini hatırlıyordum; tutukluluk günlerini anlattığı kitap yurt dışında çok yankı uyandırmış, bir anlamda Tahir Bey'e özgürlüğünü kazandırmıştı.

“Orada güneş batmıyor, gece doğuyordu. Işık var olmuyor, karanlığın içinden daha koyu, acımasız yeni bir karanlık çıkıyordu. Hiç gündüze rastlamıyorduk, sadece geceyi izleyen yarı aydınlığa ilişkin belirtiler vardı. Hükmenden, cezalandıran ya da bağışlayan hep karanlıktı. Doğu ile Batı ayırt edilmiyordu; çünkü yeryüzünden ışık kaybolmuştu. Her yere, her şeye, en çok da zamana, kuzeye ait o geniş, kalın, katı bir karanlık egemendi. Yemiyor, içmiyor ve uyumuyorduk. Karanlıkla gelen en korkutucu yitiriş ise belleklerimizdi. Her şeyi unutup, hiçbir şeyi hatırlamıyorduk. Düşünerek ya da severek değil, artık görmeden inanıyorduk; anlamıyor, kavramıyor ve sormuyor, sadece karanlığın izin verdikleriyle yetiniyorduk...” (Yüz, s.181)

Işık yıllar önce aynı sözleri ona yinelediğimde, gülerek Dostoyevski' ye ait olduğunu sandığı sözleri kulağıma fısıldamıştı: “ Her birimiz, herkese karşı, her şeyden sorumluyuz.” Sonra Dostoyevski'ye eşdeğer bir vicdanım olmadığı için sorumlu tutulmak, ya da bana ait olmayan bir kavganın vicdani yükünü taşımam anlamsızdı. Bu düşünce beni biraz olsun rahatlattı.

Yine de tekrar kitaba uzandım.

“Hücrelerde zaman geçmez. Donmaz da; sıvılaştır. Tıpkı su gibi, sonra adım adım, bir bardağı doldurur gibi hücrenin tavanına kadar yükselir ve insanı boğar. Ne zaman suyun üstüne çıkmaya çalışsanız, hep şimdiki zamana uyanırsınız...”

“ Hücrelerde karanlık, gece gibi yukarıdan inmez, tersine ağacın özsuyu gibi bacaklarınıza tırmanır. Orada hep bir insanın payına düşebilecek karanlıktan fazlası olur. Yaradılış anını hatırlatan, inancımızı pekiştirmeyen ve fakat sıncayan, Tanrısal bir karanlıktan söz ediyorum.

Yan yana dizilmiş hücreler direnişimizi birbirine bağlayan düşsel zincirin halkaları gibiydi. Ancak ne yazık ki bazen, hücrelerden birindeki yoldaşımız öldüğünde direnişimiz geçici olarak kopardı. Omu zafer türküleriyle uğurlarken direniş zincirini bu kez daha büyük bir düğümle, yeniden oluştururduk. Bu zincir bir tek halka, bir tek yoldaş kalıncaya kadar sürdü... İşte ben o zincirin geride kalan son halkasıyım...” (Yüz, s. 183)

Mine Söğüt, edebiyata eski Türk kültürünü ve destan geleneğini hatırlatma amacıyla değinmiştir. Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan , eski Türk geleneklerini yansıtan bir destan parçasından alıntı yaparak yine seçtiği karakterlerden birinin metni okumasını sağlayarak okuyucuya destan ögesini sunmuştur.

...Güneş çoktan battı, şehrin ışıklarından uzakta, dipsiz gökyüzü yıldız kayıyor. Burak, gözü yıldızlarda, Kartal abisinin gür sesiyle okuduğu destanı dinliyor.

Altay'da doğmuş idi, bir çocuk doğmuş idi.

Dünyaya gelir iken, nurlara boğmuş idi.

Yedi kurtlar uçmuşlar, koku alıp koşmuşlar,

“Çocuğu ver” demişler, uluyarak çöşmüşler.

Annesi çok ağlamış, yüreğini dağlamış,

Çocuk da dile gelmiş, yarasını bağlamış.

Demiş: “Anne, sızlanma! Oyala da, ağlama!

“Yedi gün mühlet ise, işi bağla sağlama!”

Yedi gün mühlet dolmuş, annenin benzi solmuş,

Oğlan beşiği kırmış, bir civan yiğit olmuş.(Ş.H.Y., s.121)

Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında yukarıda da bahsettiğimiz gibi yazarın kendi edebi görüşlerini de anlatısının içerisine yerleştirdiğini görmekteyiz. Yazarlar dönemlere dair ya da edebiyat sanatındaki dönem anlayışlarına karşı düşünce ve eleştirilerini seçtiği bir karakteri üzerinden okuyucularına aktarmışlardır. Bu durumu örnekleyen metin eserden alıntılanarak aşağıda örneklendirilmiştir.

Şairler ve şiirler... Sizin gibiler için en büyük tuzağın şiir olduğunu bilmez misin? Sana anlattığım bunca hikayenin içinde, öyküsünü dinlediğin bunca insanın hayatında hiç şiire yer var mı? Uğruna savaştığını düşündüğün onca insan şiir nedir bilir mi? Bir şiirin derin cümlelerinde boğulup gitmekten korkar onlar. O yüzden şiir niyetine sadece acıklı şarkıların

birbirine benzeyen soysuz dizelerini mırıldanırlar. Şiir yalandır. Tıpkı hayal gibi. Şiir hayaldir. Tıpkı hayat gibi. Siz hayata kanar gibi kandınız şiire de, şaire de. Oysa vaat edilen, bir masal dünyasıydı. Bilsen, şair kendi bile anlattığı o hayatı bulamamıştı. Oysa şiir... Şuurdan gelir.(Ş.H.Y. ,s.210)

Tol romanında yine Şahbaz'ın Harikulade Yılı'nda olduğu gibi yazarın edebi zevk ve görüşlerini hissedeceğimiz bir bölüm bulunmaktadır. Yazar, şair ve yazarlardan bahsederek alt metinde kendi zevkini de okuyucusuna kitap boyunca hissettirmektedir. Eseri özümseyen okuyucu, kitap ilerledikçe yazarın edebi fikirlerine aşina olmakta ve adeta yazarla edebi görüşlerini içeren bir sohbet içine girmektedir.

Bu başkaydı işte. Yıllar önce ağabeyimin iki kişiyi öldürüp ortadan kaybolduğunu ranzanın kenarına sürünüp, kılı elini hafif okşamalı hareketlerle başıma koyup, sakın sakın söylemişti. O zaman Cahit Sıtkı okuyordum, şimdiyse garip bir kitap, Oktay Rifat'ın şiirleri vardı elimde. Pijamanın göğsüne, dişlediğim şeftalinin sularını döke döke, “ Karga ile Tilki” : “Kıvırcık vardır kıvırcık salata gibi...”(Tol,s.44)

İçimden akan küfürler eşliğinde yerime oturdum. Kitabı açıp okumaya başladım. Genç olan susacağa benzemiyordu:

“Ben de çok severim Oktay Rifat'ı”

Ben yokken kitabı karıştırmıştı demek.

“İyi yaparsın” diye mırıldandım.

“Efendim?” diyerek öne eğildi.

Kitaptan başımı kaldırmadan, “Ben Nazım Hikmet'i daha çok severim” dedim.

Kekeledi:

“Evet, tabii, bazı şiirlerini benim de okumuşluğum var. Güzel ama biraz değişik şiirler...”

“Nasıl değişik?” diye sordum bekletmeden.

Canı sıkılmıştı, bir şeyler aranır gibi sağına soluna bakındı:

“Yani bazı şiirleri çok sert, bazıları da anlaşılması güç gibi sanki...” (Tol, s.49)

İçim gülme isteğiyle dolu, atıldım yeniden:

“Mayakovski okudunuz mu hiç?”

“Yok, hayır, duymadım adını hiç...”

Ben, “ Bodler, Rembo, Yesenin,” diye sayarken, karşıdaki de her seferinde yerinde sıçrarken, yaşlı adam kapıyı açıp kompartmana girdi. Genç olan rahatlayıverdi. (Tol,s.50)

...Şair'in devirdiği birkaç bulmacanın minvalinde seyrettik sadece. Bana sorduklarının hepsini bildim: "...izabella adyani, leo kraks, didem madak..."(Tol, s.99)

"Biliyor musun sayın Po, sayın Gorki ve sayın Kartland şimdi burada olsun isterdim. Korku, devrim ve aşk... Hepsi bir arada... Ne güzel değil mi?"(Tol, s.149)

Kuş Diline Öykünen romanında ise yazarın sadece edebiyata değil sanata bakış açısını kahramanının ağzından dinlemekteyiz. Yazarın insanoğlunun sanatla ilgili olma amacını sorgulayışı ve fikirleri eserde şu ifadelerle var olmuştur.

İnsanın, bizim soyumuzun, bu büyük mucizenin yaratımlarına bir bak... Biliyor musun Leyla, insan denilen yaratık yüceltilmek ister. Her türlü sanatla, şiirle, müzikle, heykelle, edebiyatla, bilme ve öğrenme tutkusuyla, özgürlük, eşitlik ve onura duyduğu aşkla, hep yücelişin peşindedir. Varoluşumuzun sonsuz ve sürekli zenginleşmesi... İnsanlığın ezeli arayışı bu... "İnsan nedir" diye sorarsan, "çağlardır insanı ve insanlığı yaratmaya çalışan bir hayvandır" derim, ışık gözlü... "insan sıfatını, yalnızca bu arayıştan dolayı hak eden bir yaratıktır" derim.(K.D.Ö.,s.171)

Kırmızı Saçlı Kadın romanı boyunca kitap sohbetleri, alıntılar, edebi eserlerden bahis geçmektedir. Yazar halk hikayelerine, masallara da eseri içinde yer vermiştir. Yazarın kendi hikayesi ile karşılaştırdığı destan ve halk hikayesi roman boyunca karşımıza çıkmaktadır. Babayı öldürme figürünün ortak olarak ele alındığı Şehname'den ve İlyada ve Odyssea destanından alıntılar sıkça kullanılmıştır. Edebiyat bilgisini eserinde benzetmelerle ve didaktik yönleri ile görmekteyiz.

Pek çok kitap okudum o yaz; çocuk romanları, Jules Verne'den Arzın Merkezine Seyahat, Edgar Allan Poe'dan seçme hikayeler, şiir kitapları, Osmanlı cengaverlerinin maceralarını anlatan tarihi romanlar ve bir de rüyalar üzerine bir derleme. Bu derlemedeki bir yazı bütün hayatımı değiştirecekti.(K.S.K.,s.11)

Kuyuyu kazmaya başladığımızdan bir hafta sonra bir akşam Mahmut Usta, Yusuf Peygamber ile kardeşlerinin hikayesini anlattı. Babaları Yakup'un oğulları içinde en çok Yusuf'u yalan dolan ile kandırıp karanlık bir kuyuya atmalarını dikkatle dinledim. Aklımda en çok Mahmut Usta, yüzüme bakıp "Evet, Yusuf güzel ve çok akıllıydı, ama bir babanın oğulları arasında ayırım yapmaması gerekirdi." demesi kalmış. "Bir baba adil olmalıdır." , diye de eklemişti sonra, "adil olmayan bir baba evladını kör eder." (K.S.K.,s.35)

Ve ona Yunan Kralı Oidipus'un hikayesini anlatmaya başladım. Bu hikayenin aslını okumamıştım. Ama geçen yaz Deniz Kitabevinde bir özetini okumuş, unutmamıştım.

Rüyalarınız, Hayatınız adlı derleme bir kitapta özetini okuduğum şey, Alaadin'in lambasındaki cin gibi aklımın bir köşesinde bir yıl beklemişti. Üstelik şimdi hikayeyi, özetini okuduğum kulaktan dolma bir şey gibi değil, yaşanmış bir hikayenin şiddetiyle anlatıyordum :

Oidipus, Yunanistan'daki Thebai şehrinin kralı Laios'un oğlu ve ülkesinin şehzadesiydi. Daha anasının karnındayken bile önemli biri olduğu için müneccime onun geleceğini sormuşlar ve acı bir kehanetle karşılaşmışlardı...

Korkunç kehanete göre Oidipus, ileride babasını öldürecek ve öz anası ile evlenip, babasının tahtına oturacaktı. Kehanetten korkan baba Laois doğar doğmaz oğlunu kaçirtmış, ölsün diye ormana terkedilmesini emretmişti.

Ormanda terk edilen bebek Oidipus'un hayatını onu ağaçlar arasında bulan komşu krallığın bir nedimesi kurtarmıştı. Her halinden soylu olduğu belli olan Oidipus da bu öteki ülkede gene şehzade gibi yetiştirilmiş ama büyüyünce bu yeni ülkede yabancılık hissetmiş; nedenini merak edip müneccime geleceğini sormuş ve aynı şeyi işitmişti: Allah Oidipus'un kaderine babasını öldürüp anasıyla yatacağını yazmıştı. Böylece Oidipus bu korkunç kaderden kaçmak istemiş ve hemen ülkesini terk etmişti.

Oidipus bilmeden asıl memleketi Thebai 'ye gitmiş, bir köprüden geçerken ihtiyar bir adamla tartışmaya girmişti. Bu, aslında öz babası Kral Laos idi. (Bu sahneyi, baba oğulun birbirini tanımayışını ve kavgaya tutuşmalarını tıpkı Yeşilçam filmlerindeki benzeri sahneleri gibi uzatarak anlattım.) (K.S.K., s.38)

Postmodernist yazar paragrafın sonunda nasıl yazdığı ile ilgili olarak okuyucuya yazım süreci hakkında bilgi vermiştir.

Pamuk, dönemdeki tiyatro gerçekliğine değinerek fikirlerini dile getirmiştir.

Mahmut Usta'nın kasabaya inmediği bir akşam çadır tiyatrosuna sokuldum ve girişince gerili bezin ve afişlerin üzerine yazılanları okudum : "Şairin İntikamı, Rüstem ile Sührab, Dağları Delen Ferhat. Televizyonda Gösterilmeyen Maceralar" diyordu afiş. En çok televizyonda gösterilmeyenleri merak ettim. (K.S.K.,s.40)

İbretlik Efsaneler Tiyatrosu, 1970'lerin ortasıyla 1980 askeri darbesi arasında, Anadolu'da devrimci halk tiyatrosu yapan gezici tiyatro kumpanyalarının geleneğini sürdürmeye çalışıyordu. Ama repertuarlarında kapitalizm karşıtı sahnelerden çok eski aşıkların hikayelerinden, geleneksel masal ve destanlardan ve İslami, tasavvufi meselelerden çıkma pek çok hikaye vardı. (K.S.K.,s.63)

Orhan Pamuk'un, halk hikayelerini de destanları kullandığı işlevle ele aldığı, kendi baba-oğul ilişkisini sorgularken kullanmış ve alıntılarla benzerlikle kendi metnine karşılaştırma unsuru eklemiş olduğunu görmekteyiz.

Gördüğüm oyuncular içinde bir tek Hazreti İbrahim'in hikayesini seyrederken anladım, çünkü Kurban Bayramı'nın arkasındaki hikayeyi hem okulda öğretmişler, hem de babam bir kere bana anlatmıştı ... İbrahim kendisine bir oğul vermesi için uzun uzun yalvardı. Sonra da bir oğlu oldu; (oyuncak bir bebektir bu). derken oğlu büyüdü ve Hazreti İbrahim çocuk yaşta bir oyuncuyu-oğlunu- yere yatırdı bıçağını çekip onun gırtlığına dayadı. Bu sırada babalık, oğulluk, itaat konusunda derin şeyler söyledi. Herkes etkileniyordu bu sözlerden. (K.S.K. , s.64-65)

Edebiyat başlığı içerisinde değerlendirmeye aldığımız tiyatronun sanatsal işlevinin yanında tüketim kültürüne hitap ediyor oluşu metnin verdiği örtük mesajlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tiyatro ve tiyatro kültürü diyebileceğimiz toplumun tiyatroya karşı bakış açısını yazar farklı kesimlerden insanların aynı gösteriyi yorumlamasıyla okuyucuna vermiştir.

“Aslında Mahmut Usta hayatında tiyatro seyretmemiştir.” dedim kıskançlıkla. “Ben bir kere biraz Oidipus ve Sophokles’ten bahsettim kızdı bana. Nasıl ikna ettiniz?”

....

“Haklı, Yunan oyunu Türkiye’de tutmaz” (K.S.K.,s.68)

“Aslında tiyatro oyunu yazmayı düşünüyorum” dedim salak bir lisenin ukala havasıyla. “Ama önce tiyatro kitaplarını okumalıyım. İlk okuyacağım klasik de Kral Oidipus olacak.”

“Cumartesi-Pazar tiyatrodaki özel bir şeyler oynanıyor musunuz?”

“Para kazanmamız gerek...” dedi gözlerimin içine dimdik bakarken. “Biz halk tiyatrosuyuz, hükümetten maaşlı devlet tiyatrosu değil.” (K.S.K.,s.70)

Aynı tüketim kültürü içerisinde özellikle postmodernizmin etkisi ile günümüzde edebiyat tüketiminin de bu paralellikte olduğunu hissettiren ifadeler kullanan Pamuk aynı zamanda kendi eseri içinde bir çok başka edebi esere göndermeler yaparak da hem bu tutumunu hem de postmodernizmde yer alan tüketim kültürü örneği vurgulamış bulunmaktadır.

Nişanlıma doğum günü hediyesi olarak almak istediğim Karamazov Kardeşler’in yeni bir çevirisinin başında önsöz olarak Freud’un Dostoyevski ve baba katilliği üzerine Oidipus ve Hamlet’e de değinen bir yazısı olduğunu görünce yazıyı hemen orada sarsılarak okumuş, kitabı bırakıp yerine saf ve masum bir kahramanı olan Budala’yı almıştım. (K.S.K., s.98)

Orhan Pamuk, genel anlamda edebi bir üslupla eserini kaleme almış olmasına rağmen gerçek bilgilerini de kurmaca olan anlatısının içerisine yerleştirerek okuyucusuna bilgi vermeyi amaçlamadığı kısımlar bulunmaktadır. Aşağıda örneklendirdiğimiz bilgi verme kısmı ise eser ve dönemi yalnızca kitap üzerinden yorumlamamak için nesnel ifadelerle okuyucuya yazarın araştırma ve bilgi sonucu eserini kaleme aldığını örtük bir biçimde hissettirmiştir.

İstanbul kitapçılarında Fırdevsi’nin bin yıl önce kaleme aldığı Şehname’nin herhangi bir çevirisini bulmak kolay değildi. Bir zamanlar çoğu Osmanlı aydını İran’ın milli destanının bir kısmını en azından hikayelerini bilirdi. Türkiye’nin iki yüz yıllık Batılışma çabasından sonra şimdi bu hikayeler deniziyle kimse ilgilenmiyordu. Destanın Türkçe’ye

1940larda yapılan vezinsiz-kafiyesiz bir çevirisi dört cilt halinde 1950'lerde Milli Eğitim Bakanlığınca yayınlanmıştı. Şehname'yi beyaz kapakları sararmış dünya klasikleri dizisindeki o baskıdan yutar gibi hızla okudum.

Hikayenin yarı efsane yarı tarih olması, başlarda korkutucu bir masal gibiyken, daha sonra devlet, aile ve ahlak üzerine bir çeşit öğretici ders şeklini alması hoşuma gitti. Çevirisi 1500 sayfa tutan bu büyük milli tarihe Firdevsî'nin bütün hayatını vermesi de etkiliyordu beni. İyi eğitilmiş, kitapsever şairimiz, başkalarının tarihlerini, destanlarını, kahramanlık hikayelerini okumuş, başka dillerde, Arapça, Avesta dilinde Pehlevice kitaplarda hikayeler aramış, kahramanlık hikayeleriyle efsaneleri, dini menkıbelerle tarihleri ve hatıralarını iç içe geçirip kendi büyük destanını yazmıştı. (K.S.K.,s.108)

Edebi eserlerde yer alan ruhsal ilişkiyi yazar kendi hayatını anlamlandırırken kullanmış, yine postmodernizmde var olan tüm metinler birbirinin tekrarıdır ilkesine uygun olarak bir tavır sergilemiştir.

Şimdi Sührab ile Rüstem'in duygusal hikayesini okurken sanki hatıralarımı yeniden yaşıyordum. Sührab ile Rüstem'in hikayesini hem o kadar tanıdık hem de Oidipus'la yakın yapan şeyleri konuya uzaktan bakıp soğukkanlılıkla düşününce hemen sıralayabiliyordum. Oidipus'un hikayesiyle Sührab'ın hikayesi arasında şaşırtıcı benzerlikler vardı : Oidipus babasını öldürüyor; Sührab ise babası tarafından öldürülüyordu. Birinde oğul baba katili, diğesinde baba oğul katiliydi. Ama bu büyük fark, benzerliklerini daha da kuvvetle vurguluyordu. Tıpkı Oidipus'un hikayesinde olduğu gibi Sührab'ın da babasını tanımadığı, onu hiç görmediği defalarca okura hatırlatılıyordu. Öldüreceğinin babası olduğunu bilmiyorsa diye düşünüyordu okur, Sührab suçsuzdur.(K.S.K.,s.111)

Ama onun yerine Şehname'yi ve Kral Oidipus'u yeniden okumak, başka hikayelerle Rüstem ile Sührab'ın ve Oidipus'un hikayesini karşılaştırmak bana yeter, kendimi tutardım. (K.S.K.,s.113)

Orhan Pamuk'un bir edebiyatı anlatısı içinde kullandığı bir diğer nokta da kahramanlarına okutarak kitap tanıtımı yapışı ve eserler hakkında görüşlerini dile getirmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Aynı durum karakterlerinde sevdiği kitaplardan metni birebir okutan diğer romanlarımızda da görülmekte olduğu için bu dönem eserlerinde ortak olarak karşımıza çıkan bir durumdur diyebiliriz.

Kucağımda Wittfogel'in Doğu Despotluğu adlı modası geçmiş kitabı vardı. Ama evde ona değil, bilgisayara baktım. Google haritasıyla Öngören'e yukarıdan sessizce yaklaştım. (K.S.K.,s.130)

Ayşe il Karl A. Wittfogel'in Doğu Despotluğu adlı kitabını merakla okurken ilk başta babamın bu kitabı bize niye önerdiğini çıkaramadık. Kitapta babalar ve oğullar üzerine hiçbir şey yoktu. Babamın 1957'de yayımlanmış kalın kitabın hepsini okumadığı, Asya toplumları hakkında

önemli bir sol kitap diye biraz karıştırıp unuttuğu belliydi. Ben Oidipus ile Sührab 'dan söz ederken bu kitabı niye hatırlamıştı?

1957'de Soğuk Savaş 'ın yoğun günlerinde yayımlanmış kitapta susuzluk ve seller üzerine çok şey vardı. Wittfogel, Asya'da, Çin gibi zor coğrafyası olan ülkelerde tarım yapmak için gerekli suyu kanallar, bentler, yollar ve kemerlerle getirmenin çok büyük bir bürokrasi ve örgütlenme gerektirdiğini Doğu Despotluğu'nda uzun uzun anlatıyordu. Bu örgütlenmenin ancak otoriter, sert krallar ve yöneticilerle başarabileceğini gösteriyordu. Bu yöneticiler direnişten, sözlerine karşı çıkılmasından hoşlanmazdı. Bu yüzden yanlarında, yani bürokrasilerinde haremlerinde gelişmiş bireyler değil, kendilerine tamamen itaat eden köleler istediklerini, bütün sistemin böyle çalıştığını kitabın sonunda anlatıyordu Wittfogel. (K.S.K.,s.132)

...Modernliğin Fransız mucidi Jean-Jacques Rousseau bunu çok iyi bildiği için dört tane evladını modern olsunlar diye bile bile terk etmiş, onlara babalık etmemiştir. (K.S.K.,s.167)

Kuş Diline Öykünen romanında yine yukarıda diğer eserlerde de ortak olarak bahsedilen farklı eserleri hatırlatırken yazarların edebi görüşlerini vermeleri yönü ile kullanıldığı görülmektedir. Kuş diline öykünen kitabının girişi alıntı ile başlamaktadır.

'Zaman anlatılabilir mi? Salt kendisi... Kendi başına...'

Thomas Mann

'Hiçbir ağaç böyle harikulade bir yemiş vermemiş olacaktır.'

Nazım Hikmet

(K.D.Ö. ,s1)

Yazar okuduğu eserleri veya konusu ile bağlantı kurabildiği halk hikayelerini, edebi eserleri telmih yaparak okuyucusuna hatırlatmıştır.

Bir kitap işte... Bir roman... Düğün gecesi. Kitabın kapağına bakıp düzeltti : Bir Düğün Gecesi(K.D.Ö. ,s36)

Çevresinde gördüğü, tanıştığı kişiler ,devrimciler diğer insanlara benzemiyordu.Hepsi birbirinden iyi yürekli,namuslu kişilerdi....Anneannesinin anlattığı masallardaki gibiydiler; Pir Sultan Abdal gibi ,Şeyh Bedrettin gibi... (K.D.Ö. ,s39-40)

Babası –o da bizden dediği- Fakir Baykurt 'un Yılanların Öcü'nü seyretmeye o sırada bulunduğu köylerden kalkıp taa Ankara 'ya gitmişti.(K.D.Ö. ,s43)

Daha yeni okuduğu şiir kitabındaki dizeler aklından çıkmıyordu:

'Aşktan hesap sormak çok tehlikelidir;

tıpkı kiraz ağacına kirazı sormak gibidir.

Halk hikayelerinin yazarlar tarafından anlatımı kuvvetlendirmek amacıyla kullanılmasının yanında Türk edebiyatına dair kültürel unsurları da vermiş olması ve okuyucusuna kendi bilgisini hissettirmesi yönü ile de kullanıldığı görülmektedir.

Mağara Yârânı... Ashâb-ı Kehf... Yedi Uyuyanlar... Anneannesinin anlattığı bir efsaneydi bu.Yedi genç, yaşadıkları toplumun zulmünden kurtulmak için bir mağaraya saklanmış, uyuyup kalmışlardı; uyandıklarında her şeyin değiştiğini görmüşlerdi. Gözlerini açtıklarında, yaşayabilecekleri, eziyet görmeyecekleri bir dünya bulmuşlardı; zaman, onları sarıp sarmalamış, korumuştur. (K.D.Ö. ,s68)

Yazar, kahramanlarının okuma kültürünü hissettirirken okuyucusuna da seçenekli olarak diğer edebiyat eserlerini hatırlatmakta ve kendi romanı içerisinde anlatısını çeşitlendirmektedir.

Mao'nun Kızıl Kitabı!!(K.D.Ö. ,s85)

...Caner'in okuduğu çocuk kitapları duruyordu: "Varlık Çocuk'lar, Jül Verne'ler."Kızıl kitap yuvasında emniyetteydi.Boyalı Kuş da kıyımdan kurtulmuştu. Her ikisi de okumuşlardı bu kitabı. ... Kızıl Kitabı almayı düşünse de, vazgeçti.(K.D.Ö. ,s86)

Kendisinin kitaplardan okuduklarını o havadan, topraktan, çiçekten öğrenivermiş gibi biliyordu. Neruda'nın şiirindeki gibi. "Ne biliyorsam, sudan, rüzgarlardan öğrendim."(129)

Destamda yazdığı gibi; Gılgamış rüzgarı aramanın faydasızlığını anladı!..(186)

Kitaplar o dönemde siyasi düşünce belirtisi kabul edildiğinden ve yargılamada kullanıldığından Ayşegül Devocioğlu bunu okuyucusuna şu ifadelerle hissettirmiştir. Dönemde yaşanan olayların ve düşünce dile getirme aracı olarak kitaplar kullanılmasının insanların fikirleri sebebi ile cezalandırılırken de karşılıklarına çıkan bir gerçek olması yönü hatırlatılmıştır.

...İlk gördüğü günden bu yana aynı yerde duran küçük kırmızı kitabı aramıştı Caner. Oradaydı... İki Sene Mektep Tatili' nin içinde ... Yengesi, Yavuz emniyetteyken ne kadar sol kitabı varsa attırmış... (K.D.Ö. ,s.87)

4.3.1.3.Basın ve Yayın

Basın yayın unsurları her dönemde haberleşmeyi sağlayan en önemli iletişim yoludur. Tanzimat döneminden sonra ilk olarak gazetelerin yaygınlaşması ardından radyo kullanımının ve her eve televizyon girişinin olduğu yıllarda halk gündemi bu kitle iletişim araçlarından gördükleri kadarı ile takip etmekte idi. Günümüzde internet olanağı sayesinde radyo-televizyon ve gazeteler eskisi kadar büyük bir yüke sahip değildir. Okuyucular da kolay erişim sebebi ile aynı habere birden çok

bakış açısı ile sunulduğu halini çok daha ulaşılabilir biçimde erişmektedir. Fakat dönem aralığımızı kapsayan yıllara baktığımızda televizyon yayın saatleri kısıtlı, kanal seçeneği bulunmamakta veya çok az bulunmakta, gazetelerin seçtikleri tarafa göre yayın yapan organlar oluşu göze çarpmaktadır. Ele alınan romanlarda dönem özellikleri vurgulanmak ve adeta gerçekliğini kanıtlamak amacıyla birçok basın yayın ögesinden faydalandığı görülür. Kurguyu sağlamlaştırmak için birebir yayın organlarının metinleri pastij tekniği dahil olmak üzere çeşitli yöntemlerle anlatının içerisine alınmıştır. Roman kendine özgü ve yeni bir gerçeklik kavramı etrafında oluşmuştur. Bu estetik bir gerçekliktir. Şerif Aktaş bu konuda “...her ne kadar tarihi gerçeğin aksettirildiği iddia edilirse de, bu eserler mahiyet itibariyle tarihi zamanda yapılan bir bozulmanın mekân ve şahıs kadrosunda yapılan seçimin mahsülü olduklarından, yaşanmış hadiselerin belirli bir mizaç ve düşünce aracılığıyla yorumundan ibarettir ” demektedir.(Aktaş, 1983,92)

4.3.1.3.1.Radyo ve Televizyon

Radyo ve televizyon genellikle insanların gündemi takip etme anlarını hissettirme zamanlarında yazarların kahramanlarına kullandıkları unsurlardır. Gazete ve dergilerin kullanımına göre daha ön planda olduğu görülmektedir. Herhangi bir haberi okuyucuya vermek, anlattığı dönemi gün ay yıl olarak vermese de tarihi net hissettirmek istediğinde yazarların basın-yayın unsurlarını kullandığını görmekteyiz. Bir çok yazar bir anda radyo sesinin açılmasını betimleyerek ya da televizyon izlerken karakterlerini sohbete dahil ederek bu iki ögeyi de zamanı ve dönemin haberlerini aksettirmek amacıyla kullanmıştır.

Tol romanında Murat Uyrkulak anlattığı yılların gündemini hissettirmek için eserinde ara ara aynı yöntemi uygulamış ve okuyucunun haberleri bu yolla almasını sağlamıştır.

Bir radyoydu bu. Unutmamıştı, ... demek.

Şair elinim sallayarak, “Hadi aç aç,” dedi.

Çevirdim düğmesini. Biraz uğraştıktan sonra haber veren bir istasyon yakaladım. Boru sesli bir erkek spiker, insanı isyan ettirecek kadar düzgün konuşmasıyla, tane tane okuyordu haberleri:

“... mezunları arasında bir çok ünlü ismin bulunduğu iki asırlık kolej, bir süre önce bir holding tarafından satın alınmıştı. Aynı saatlerde bombalı saldırı düzenlenen... hapishanesinde, tanınmış işadami...’in koğuşunun boşaltılmasının nedenlerine ilişkinse pek çok soru işareti var. Soruşturma

başlatan adalet bakanlığından yapılan ilk açıklamada, ...'in ölümüne yol açan uygulamanın, basit bir unutkanlıktan kaynaklandığı öne sürüldü. Öte yandan kentte tam bir panik havası hâkim. Yarın tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, belirsiz bir tarihe dek tatil edildiğinin açıklaması bekleniyor. Adalet bakanlığı da, hükümlü ve tutuklu yakınlarının, başka kentlere nakil yapılması yönündeki taleplerini değerlendirdiğini duyurdu. Kentin kimi semtlerinde halkın ateşler yakıp kutlamalar yaptığı bildiriliyor. Polisin gösterileri bastırmakta yetersiz kalması üzerine, bu bölgelere askeri birlikler sevk edilirken, güneydoğu kentlerinde de bazı grupların devlet binalarını işgal girişimi güçlükle bastırıldı. Olaylarda çok sayıda can kaybı olduğu gelen haberler arasında.

“ilginç bir gelişme de, bombalamanın güvercinlerin getirdiği mesajlarla iletilmesi üzerine, ülkedeki bilinen tüm güvercin meraklılarına yönelik başlatılan tutuklama furyası üzerine yaşandı. Binlerce güvercini, tutuklanmaları halinde kuşların kapalı kalıp ölmesinden duyduğu korkuyla kafeslerin kapısını açtı. Semalarda tam bir güvercin festivali yaşanıyor. Bazı güvercin grupları ise insanlara saldırmaya başladı. Güvenlik güçlerinin güvercinleri vurmaya başladığı belirtiliyor.

*“Bu arada art arda patlayan bombalar borsa yı da sarstı. Birleşik endeks ... puan düşerken, işadamları yaptıkları ortak açıklamada, hükümeti failleri ortaya çıkarmakta beceriksiz davranmakla suçladı. İş adamları derneği başkanı ... sert bir çıkış yaparak, iktidarların demokratik reformlara direnmesinin sonunda toplumun bazı kesimlerini delirttiğine, bombalı saldırıların çapının ve hedefinin ancak böylesi bir çileden çıkma durumunun eseri olabileceğine dikkat çekti. Dernek başkanı insan haklarına ve demokrasiye yönelik düzenlemelerin bir an önce ...”
(Tol,s.99-100)*

Yazar yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi kendi anlatımı üzerinden olayı vermek yerine birebir haber alıntısını radyo ögesinden okuyucuya dinlettirme hissiyatı ile vermiştir. Daha nesnel bir tutumla okuyucu habere ulaşmış yazar da böylece yorum yapma görevini kendisi üstlenmeyip bu yükümlülüğü okuyucunun iradesine bırakmıştır.

Aniden atıldı sonra:

“Radyoyu aç, radyoyu aç.”

Robot gibi uzandım, radyonun düğmesini çevirdim.

Korna ve siren sesleri sesine karışan muhabir, yırtılırcasına anlatıyordu.

Canlı bağlantılıydı, zar zor seçebildik söylediklerini:

“Kızılay ve civarında büyük panik yaşanıyor şu anda. Meydanda müthiş bir kalabalık toplanmış durumda. Çoğu memurlardan oluşan kitle, sendika, ücret artışı ve demokrasi talep eden sloganlar atıyor. Takviye polis birliklerine rağmen kalabalığın öfkesi yatıştırılamıyor. Yetkililerin durumun gerektirmesi halinde silahlı müdahalede bulunmayı düşündüğü söyleniyor. Bu arada şu an elime ulaşan bir bilgiye göre ... gazetesinin Ankara bürosunun bulunduğu binanın enkazı altından bir ceset çıkarıldı. Patlamanın geç bir vakitte gerçekleşmesinden dolayı can kaybının

olmadığı sanılıyor. Evet, şimdi arkadaşım bir başka not daha uzatıyor. Hayatını yitiren şahsın ismi bu. Evet, ne yazık ki sayın dinleyicileri ne yazık ki ölen kişi, gazetenin sevilen köşe yazarlarından, aynı zamanda Ankara temsilciliğini sürdüren... Kendisine Tanrı'dan rahmet dilerken, halkımızın ve camiamızın başı sağ olsun demekten başka şu anda... Evet sevgili dinleyiciler, şimdi merkezdeki arkadaşlarım önemli bir telefon bağlantısı kurulduğunu..."

Muhabirin lafını bitirmesini beklemeden hattı devralan spiker konuşmaya başladı:

"Sayın bakan, patlama olduğunu sırada kendisiyle telefonda görüşmekte olduğunuzu söylediniz. Tam o anda ne konuşuyordunuz efendim?"

... (Tol,s.197)

Radyo istasyonlarında artık haberden başka bir şey yayınlanmıyordu. Artık yıkılan yerlerin kaydını tutmayı bırakmıştık, o kadar çoktu ki. Parlamentoysa hala yerli yerinde duruyordu, iddia da ortada duruyordu. Birkaç radyoyu devrimciler ele geçirmiş, sabahtan akşama marş çalmaya kalkışmışlardı, ama o kadar çok şikayet eden oldu ki, güzel güzel klarnet fasıllarına, arabesk şarkılara başladılar, iyi oldu.(Tol,s.236)

Radyo açıldı.

Dinlemeye koyulduk:

"Emniyet kaynaklarından aldığımız bilgilere göre, bombalama eylemleriyle ilgili ilk somut bulguya erişildi. Binaların patlamaların kanalizasyon sisteminde gerçekleştiği belirtiliyor. Ancak patlamalara yol açan mekanizmanın ne olduğu halen belirsizliğini koruyor. (Tol,s.261)

Kırmızı Saçlı Kadın romanında televizyon dünyasına hatta günümüzle bağlantılı olarak tarihi konuların televizyonlarda yer edinişi gibi konulara göndermelerde bulunduğu saptanmıştır. Pamuk, bu konudaki düşüncelerini şu ifadelerle örtük bir eleştirel hava içersinde kaleme almıştır. Tüketim kültürünün bir parçası olan tarihi dizelerin eleştirisini anlatısının içerisine şu ifadelerle yerleştirmiştir.

...Bazan televizyondaki reklam filmlerinde Kırmızı Saçlı Kadın'ın kuşağından, hatta onların halk tiyatrosundan emekli olmuş bir kadın oyuncuyu deterjan, banka kartı ya da emeklilik kredisi kullanan çok mutlu bir anne, hatta son yıllarda da babaanne rolünde görünce, onun nerede olduğunu sorardım kendime. Fatih'li, Kanuni'li, Hürrem'li-haremlilerde padişahın yeni genç aşkına haremde dolap çevirmenin ve hep gözde kalmanın hilelerini öğreten uzun boylu, dolgun dudaklı kadın O mu, yoksa ben mi hayatımdaki ilk kadını tanıyamıyorum... (K.S.K. , s.130)

Televizyon genel düşüncelerin ve halka yapılan uyarıların dile getirildiği araç görevi ile Kuş Diline Öykünen romanında belli sayfa aralıkları ile karşımıza çıkmaktadır. Ayşegül Devecioğlu'da Tol romanının yazar Murat Uyrkulak gibi haberi birebir radyo- televizyon ögesi üzerinden aktarmış ve okuyucuya yorum hakkı

vererek köşeye çekilmiştir. Bu yolla yazarların nesnel bir tavır sergilemeye çalıştığı görülmektedir.

‘Ülkedeki huzur ve sükunun bozulmaması için bütün vatandaşlara görev düşmektedir.’ diyordu televizyon... (K.D.Ö., s.27)

Toplumun huzuru ve güvenliği için diyordu , televizyon...

Huzuru bozmak için yer altı çalışmaları başladı diye uyarıyordu devletin başındakiler.(K.D.Ö,s.69)

Gözliüklü, siyah saçlı haber spikeri; “Terör zanlısı yakını olanlara güvenlik belgesi verilmeyecek” dedi sakince. İçişleri Bakanlığı’nın açıklamasıydı bu.(K.D.Ö,s.198)

Devir romanında ise gazete, dergi, radyo ve televizyon haberleri verme amacının dışında toplumdaki insanların ilgisine ve görüşlerine göre tercihlerini belirtmek için kullanılmıştır. Örneğin dizi izleyen ve müzik dinleyen komşu siyasi görüşü olmadan bireysel hareket eden bir toplum kitlesini temsil etmiştir. Bunun sebebi olarak Ece Temelkuran’ın anlatıcı olarak iki küçük yaşta çocuğu seçmiş olması da önemli bir etkidir. O yüzden haberlerin yerine çocukların düşünceleri üzerinden bir anlatım sergilenmiştir.

İşte o zaman her şey çok ama çokook güzel olurken , Jale’anım Teyzelerden “Ben bu deritten ölürsem söyle küçük bey, hiç mi kalbin sızlamaz” diye müzik gelirken cereyanlar gitti!(Devir,s.18)

Jale’anım Teyzeler pencereleri açınca şarkı geldi:

“İkimiz bir fidanın...”

Ali başka şarkılar biliyormuş ama söylemedi. Marşlı şarkı biliyormuş o.(Devir,s.94)

Dolmuşta insanlar çok yorgun. Ben şöförün bileğine taktığı tesbihe bakıyorum... Müzik çaldı durmadan:

“Sabuhaaa!..Sabuhaaa!”(Devir,s.86)

Sinema; edebiyat, resim, heykel, mimari, müzik ve tiyatro gibi kendisinden önceki bütün sanat dallarının devamı ve büyülü bir birleşimi olarak görülmektedir. Bu geniş yelpaze içinde sinema en derin bağımlı edebiyat ile kurmaktadır. Görselliğinin yanında anlatacağı etkileyici öykülere ihtiyaç duyan sinema edebiyatla etkileşimini arttırmıştır. Özellikle roman türü sinema için vazgeçilmez bir kaynak olarak yer edinmiştir. Zaman içinde artan etkileşim iki yönlü olmaya başlamış romandan postmodernizmle anlatıya evrilen yapıda birçok teknikle eserlerde sinema kullanılan bir öge olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bu durumda incelediğimiz eserlerde arka planda kendini ara ara hissettirmektedir.

Tol romanında sinema kültürüne vurgu ile yazarın kahramanları arasında sinema sohbeti kurmaca- gerçek arası eserlerle verilerek okuyucu düşündürülmüştür.

“Müfreze, Jefeke, Nikson, Katil Doğanlar filmlerinin yönetmeni...” (Tol,s.97)

Kolaydı:

“Olvır Ston” dedim.

“Harf harf söyle,” dedi.

Takıldım:

“Kolejde okumamış mıydın sen?”

Oralı olmadı:

“Bırak geyiği söyle.”

Söyledim.

Özenle doldurdu kareleri.

“Nasıl yönetmendir bu Ston?”

“Hiç düşünmedim” dedim.

Devam etti:

“Bir soru daha. Güz Günahları, Sonsözünü Bana Söyle, Kekeme Çingene adlı kitapları olan muhalif şairimiz...”

Bu daha kolaydı:

“Sensin.” (Tol, s.97)

Kırmızı Saçlı Kadın’da sinema şu ifadelerle yer almakta ve örneklendirilmektedir.

“Daha önceki gece asistanımla Kanal 7’de eski bir İbrahim Tatlıses filmi seyrettik.” dedi kütüphane müdiresi. “Şehname’deki Erdeşir ile cariyeye kız Gülnar’ın aşkı hikayesinin uyarlamasıydı. Asistanım Tuğba ile biz eski Yeşilçam filmlerini hem İstanbul’un eski güzel halini hatırlamak için seyrediyoruz, hem de Şehname’den, başka kitaplardan çıkma eski hikayeleri teşhis etmek için. (K.S.K., s.118)

Kuş Diline Öykünen romanında sinema ögesi gündelik hayata dair küçük anılar arasında kitap boyunca yalnızca iki kez geçmiştir.

Lise sondayken bir çocukla çıktı.Birlikte sinemaya gitmişlerdi,Arkadaş filmine...Belki film boyunca çalan o şarkı yüzünden: Bir kıvılcım düşer önce ,büyür yavaş yavaş...Bir bakarsın volkan olmuş yanmışsın arkadaş... (K.D.Ö., s.41)

Kıymet’le ablasının odalarında, Yılmaz Güney’in kocaman bir fotoğrafı asılıydı; Love Story filminin posteriyile yan yana... (K.D.Ö.,s.165)

İncelediğimiz eserlerde radyo ve televizyonun kullanımının nasıl ele alındığı yukarıda belirttiğimiz örneklerle anlatılmıştır.

4.3.1.3.2. Gazete ve Dergiler

Dönemin gazetelerine bakıldığında, “12 Eylül’ün hemen ardından darbeyi meşrulaştırmayı amaçlayan “anarşi ve terör” haberleri dışında, kamuyu ilgilendiren pek bir şey olmuyor gibidir. Örneğin, Hürriyet gazetesinin hemen hemen tamamı, aile cinayetlerine ayrılmıştır(...) Bütün bu görüntülerde, o sırada yaşanan baskının, günlük hayatın sıradan bir olgusu haline gelmiş devlet şiddetinin işaretlerini bulmak imkansızdır. Tam da devletin tekeli haline geldiği bir durumda, şiddet sanki özel hayatın bir olgusuymuş gibi ayrışır; ancak aile içi bir olay olarak anlamlandırılabilir, özel nedenler dışında bir nedeni yokmuş gibidir.” (Gürbilek, 2007, 23) Bu vasıta ile gazeteler sansürlenerek daha risksiz bir alana çekilmiştir.

Yukarıda Gürbilek’in de bahsettiği apolitikleşmenin basın-yayın unsurlarına yansımaları Tol romanında yazarın şu sözleri ile örneklendirilmiştir.

Büfeye yollandım. Dağıtımçıların gazeteleri balya balya indirmesini, büfecinin balyaların iplerini kocaman bir palayla tek tek kesmesini seyrettim. Sonra her zamanki gibi, son zamanların şu bir tatlı kaşığı solcu, bir çay kaşığı sağcı gazetelerinden istedim. Onlardan başka bir şey okumaz olmuştum. Makul bir alışveriş vardı o gazetelerle aramızda. Onlar zekice kurgulanmış, çıkıntıları budanmış yasal öfkeler, incesinden yazılmış sinema yazıları arz ediyor, benimse en azından neye öfkelenilmesi gerektiğinden ve Amerikan filmlerinden düzenli olarak haberim oluyordu.
(Tol,s.31)

Döneme dair güncel durumlar genellikle gazeteler yada radyo ve televizyon gibi basın öğeleri üzerinden verilmekte hatta haber yazıları pastij tekniği ile birebir alıntı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Gazete haberlerinin alıntı ile karşımıza çıkması yazarın okuyucuyu dönemle yüzleştirmesi gibi bir gerçekliği hissettirmektedir.

Tol romanında yazar bu ifademizi şu cümleleri ile örneklendirmiş olmaktadır.

... Yanı başımda katlı duran gazetelere uzandım. İstasyonda baktığım gazeteden geçip diğerini açtım. Şimdiye dek gördüğüm en büyük manşetti. İki satıra, neredeyse karışım genişliğinde atılmıştı:

“İNANILMAZ BOMBALAMA ...”

Manşetin altında aynı fotoğraf vardı. Yarısı yanan, yarısı yıkılmış o çok tanudık bina.

Alt başlık, “Ülke dün gece yarısı şok bir patlamayla uyandı...” diye başlıyordu. Haberi okumaya daldım. Binaya bomba konulduğunu, yaklaşık iki saat önce, pencereye konan bir güvercinin ayağına takılı bir not haber vermişti. (Tol, s.40)

Dönemde yer alan görüşleri ve durumları yansıtıcı unsur olarak da gazete ve dergi adları kullanılmıştır.

Kırmızı Saçlı Kadın romanında ise diğer romanlardan farklı olarak Orhan Pamuk edebi dergilerden bahsederek anlattığı yıllara gerçekçi bir yaklaşımla gönderme yapmıştır. Aynı zamanda bu dönemde aynı aile içerisinde yer alıp iki zıt fikre sahip olunan bir toplumsal yapı olduğunu karakterlerin okumuş olduğu dergileri ve gazeteler yoluyla sezdirmiştir.

...Annesinin tiyatro sevdasına inanan bir genç arkadaş topluluğu ile görüşüyor ve Necati Bey'in bana getirdiği, Hilal, Pınar gibi ilımlı muhafazakar edebiyat dergilerinde şiirler yayımlıyordu. Evde Ayşe'ye göstermeden bu şiirleri okurken, acaba babam sağ olsaydı, dinci dergilere şiirler yazan torunu hakkında ne düşünürdü, diye sordum kendime. (K.S.K., s.148-149)

İnsanların ruh halini ve düşüncelerini yansıtmak için de okudukları gazete belirleyici unsur olarak verilmiş, Günaydın okuyan kahramanlar genellikle gündemle ilgisi az olan tipler olarak tasvir edilmiştir. Kırmızı Saçlı Kadın ve Devir romanında ortak olarak görülen bir noktadır.

Kırmızı Saçlı Kadın'da yazar kişileri kendi fikirleri doğrultusunda gazete okuyan karakter ve tipler olarak tasvir etmiştir.

Yemek bittikten sonra Hayri Bey'in oğlu annesinin yanına uzanıp uyudu. Şişman, güçlü ve güleç anne sigara içerek Günaydın gazetesi okuyor ve hafif bir rüzgar gazetesinin kenarlarını hışırdatıyordu. (K.S.K., s.57)

... Ayşe her gün yazıhanede Resmi Gazete'deki mahkeme kararlarıyla açık artırma ilanlarını okuyor, Hürriyet'in emlak sayfasını ve diğer siteleri izliyordu. (K.S.K.,s.126)

Kuş Diline Öykünen romanında gazetelerden haberler birebir alıntı ile dönemde yaşanan olayların anlatımında kullanılmıştır. Postmodernizmin imkanları doğrultusunda pastij tekniğinin belirgin olarak kullanıldığı hem radyo-televizyon haberleri hem de gazete-dergi haberlerinin verilişi ile görülmektedir.

Çocuk ağbisinin gönderdiği Cumhuriyet 'i uzatıyor. Okuyup Hüseyin'e veriyorum.

Fatsa'da günlerce söylentisi yapılan operasyon dün sabaha karşı gerçekleştirilmiştir. Polis asker işbirliğinde yapılan operasyon sırasında Fatsa ev ev aranmış ve bağımsız belediye başkanı Fikri Sönmez 'inde aralarında bulunduğu 300 kişi gözaltına alınmıştır.

Operasyon 03 sularında başlamış. Erzincan ile Sarıkamış'tan getirildikleri belirtilen 3.Ordu 'ya bağlı bir mekanize tabur ilçeyi kuşatmıştır. Fatsa'nın önünde üç hücum bot yer alırken, aynı operasyonun Çamaş bucağı ve Aybastı ilçesinde de yapıldığı belirtilmiştir.

Aramalar yapılırken Samsun-Hopa karayolu ulaşıma kapatılmış, Fatsa'nın dışarı ile bağlantısı kesilmiştir. Fatsa'ya askeri birliklerden önce giren buldozerler, ilçenin girişinde bulunan barikatları temizlemişler, daha sonra otomatik makineli tüfek ve kum torbaları bulunan askeri kariyerler ilçeye girmeye başlamışlardır. Kariyerleri içlerinde çok sayıda toplum polisi ve asker bulunan askeri araçlar izlemiştir.

Saat 05'te cami hopörlerinden yapılan anonslarla, ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur.

Fatsa operasyonunun, polislerle birlikte sivil giyimli, ancak yüzleri siyah bez maskelerle kapatılmış kişilerce yürütüldüğü dikkati çekmiştir. Bu maskeli kişilerin bazı evlere girerek inceleme ve araştırma yaptıkları izlenmiştir.(K.D.Ö. , s.74)

... Muzaffer Bey ve Rezzan Hanım en az haftada bir kez kavga ederler,-en büyük kavgalar alınan pahalı ayakkabılar ve Cumhuriyet gazetesi yüzünden çıkardı-amcası bağırır,çağırır... (K.D.Ö. , s.87)

Salonda oturduğu koltuğun yanındaki sehpa bizim sol yayınlardan biri. Geçerken göz atıyorum. Engels'in Devletin, Ailenin ve Özel Mülkiyetin Kökeni... (K.D.Ö. , s.156)

Özal, "İşkence varsa gerekli cezayı da veririz" demişti.Karakollarda güler yüz programları yapıyordu. (K.D.Ö. , s.219)

Birkaç gün sonra Türkiye'nin ilk hayali ihracat davası sonuçlanmıştı.Yahya Demirel'in kocaman resmini koymuşlardı gazeteyle. İşte o gün, ön sayfada bu resmin altında küçük bir habere rastlamıştı. Minicik bir haber:

“Dört gün önce Gültepe’de, polisle çatışmaya girdikten sonra ölü ele geçirilen teröristin, üç yıldır aranmakta olan Caner Yılmaz olduğu anlaşıldı.” (K.D.Ö., s.219)

Devir romanında haber aktarımı gibi bir işlevle değil de görüş belirtisi olarak yayın organlarını görmekteyiz. Ece Temelkuran fikirleri okuyucuya hissettirme yolu olarak gazete, dergi ve kişisel zevkleri belirleyici öge olarak sunmuştur.

Jale’anım Teyze’nin kocasının bıyığı yok bir de, ondan üzülüyorlar onlar haberlere. Jale’anım teyzelerin Haftasonu gazeteleri var, Ses dergileri var. Orada neşeli şeyler oluyor hep. Ayıp gibi olduğu için annemle babam sevmez Jale’anım teyzeleri.(Devir, 21)

“Yine mi Hergün pislliğini okuyorsun dedektif? Getirme gözünü seveyim şu cürufu buraya.”

... “ Necip Fazıl ‘Ülkücüye Kaside’ diye bir şey yazmış da ona bakıyordum”(Devir, 23)

Gazete ve dergilerin ele aldığımız dönemi inceleyen romanlarda yukarıda belirttiğimiz örnekler vb. şekilde yazarlar tarafından işlendiği görülmektedir.

4.3.1.4.Sosyoloji

Edebiyat, sosyal bilimler içerisinde insanı ele alan ve buna bağlı olarak da insanın içinde yaşadığı toplumu en çok inceleyen bilim dallarının başında gelir. Edebiyat bu özelliğinden dolayı toplumun her kesiminden insanı; duygu ve düşüncesi, yaşama dair yaklaşımları, yaşamı yorumlayışı, sevinci, kederi, özlemleri, bunalımları ve hayal kırıkları ile konu edinmiştir. Edebiyat bu fonksiyonunu yerine getirirken, aynı zamanda içinde var olduğu toplumun gerçekleri çerçevesinde, mensubu olduğu toplumun değer yargılarını, etkileşimlerini, tarihi ve siyasi yapılarını, değişimlerini, sanatsal varlığını, dilini, toplumun ekonomik ve kültürel yapısını bir bütün olarak inceler.

Tarihi romanın bir önemli meselesi de ideolojik yapısıdır. Tarih malzemeli romanlarda tarihi olaylar yazar tarafından yeni bir bütün oluşturmak için seçildiklerinde, bu yeni bütünün kurgulanması sırasında yazara ait birikimlerin ve değerlendirmelerin süzgecinden geçerler. Hayata ve meselelere, hayatın, insan topluluklarının, tarihin meselelerine, içlerinde barındırdıkları ve etrafında

düşündürdükleri, başka bir bakış tarzının ürünü olurlar. Böylece tarihi romanın gerçekliği konusu yeni bir boyut kazanmış olur. Okuyucu tarihi romanı okurken aynı zamanda sanat, yeniden inşa ve yazarın ideolojik tercihleri doğrultusunda farklılaştırılmış, tarihin kendisi olmaktan çıkarılmış bir tarih yorumu edinir.

Romanlarda geçen bahislerde toplum yapısı ve toplumun geneli üzerinden dönemin yansımaları önem kazanmaktadır. Bu bölümde romanlarda ortaya çıkan dönem özelliklerinin yansıması, karakterlerin ideolojik yapısı ve eserde bunun yansıması, toplumdaki genel yapı ele alınacaktır.

İdeolojik yapı *Kırmızı Saçlı Kadın*'da Orhan Pamuk tarafında kendi yorumu olan cümlelerle dönem ve genel değerlendirmeler olan cümleler ile ara ara verilmiştir.

Batı gazetelerinde İran'ı bombalamanın yararlarının tartışıldığı, İstanbul'un laik ve milliyetçi gazetelerinin "Türkiye İran gibi mi olacak?" diye sorular sorduğu bir dönemdi; onunla siyaset tartışmayı uzatmadım. Tahran ile iş yapamayacağımızı daha ilk gündün sezmiştim. (K.S.K.,s.104)

... Bunlar Türkiye'de Avrupa Birliği taraftarlarıyla, milliyetçi ve İslamcıların çatıştığı yıllardı. Taraflar birbirlerine karşı Türk bayrağını bir savaş aracı olarak kullanıyor, İstanbul'un pek çok köşesinde, askeri garnizonlarda, şehrin yüksek noktalarında koskocaman Türk bayrakları dalgalanıyordu. (K.S.K.,s.113)

Kuş Diline Öykünen romanında ise *Kırmızı Saçlı Kadın*'da olduğu gibi yazar o günlere ait görüşleri anlatı içinde karakterlerin sohbeti esnasında dile getirmiştir.

Nusret Bey, Memleketin huzuru başka türlü sağlanamadı ne yazık ki demişti. Annesi hayıflanıyordu. Aman memleketin huzuru yeniden bozulmasın!(K.D.Ö. , s.69)

Halk silahlanmış, her yerde faşizme karşı direniyor. Bebelere mermi saklıyor, gözcülük ediyor. Resmen iç savaş yaşanıyor ülkede, şimdi durmanın, tereddüt etmenin sırası değil diye direniyor söylediklerinde Hüseyin.(K.D.Ö. , s.79)

Güneyde millet, silah kullanmayan arkadaşlarımızı ciddiye bile almıyor. Kadınların şalvarlarının içinde tamburalılarla gezdiği köylerde, bizim çocukların, okullu bebelerden farkı yok!(K.D.Ö. , s.80)

Siyasi hareket içinde böyle sizin gibi çok zengin çocuğu var. Zengin değilse bile yoksulluk görmemiş, kolejlerde okumuş. Kentli, orta ve üst sınıf insanların çocukları. Memleketin en iyi üniversitelerini kazanmış gençler.68' de böyleydi. Ne işi vardı toplumun seçkin sınıflarının özbeöz evlatlarının devrimci mücadelede.(K.D.Ö. , s.99)

Her yanda yeni sürgünler boy veriyor, en mucizevi renkler, en gösterişsiz, yosunsu bitkilerin içinden fıskırıyordu.

En kurak toprakları bile bereketlendiren mucizevi yağmurlar sükün eden özgürlük, var olanı değiştirme, yeniden yapma tutkusu... Ayaklarının altında canlanan taş; her yanda mis gibi insan kokusu...

Kadınları pencerelere uğratıp sokaklara döken, puslu iç odalarda, kasvetli yüreklerde uyanıveren bir şeyler. İşyerlerinin önüne boydan boya pankartlar asılıyor, halay çekilip, davul zurna çalınıyordu. Evlerin kapısı ardına kadar yabancılara açılmıştı. Bazlamalar, börekler yapılmıştı. Erkekler kahvede meşgul ve düşünceliydi. Kitaplar görülmedik bir şekilde çoğalmıştı. (K.D.Ö. , s.106)

Bir diğer göze çarpan özellik o dönemde görüşlerini destekleyen sanatçı ve popüleritesi yüksek insanların varlığı insanları yüreklendirmektedir. Fakat görüşü önemsemeyen sadece popüleritesinin derdi ile ya da ünlü görme gibi fikirlerle hareket eden iki farklı kitlenin ülkede bir arada olduğu görülmüştür.

Evden tam çıkarlarken, Haydar'ın en küçük kardeşi tahta bahçe kapısından kan ter içinde daldı. Yedi- sekiz yaşlarında esmer, gülbüz bir oğlandı. "Ağbi, Ağbi" diye bağırarak Yavuz'un bacağına sarıldı. "Tarık Akan'da devrimciymiş, doğru mu ağbi? !" (K.D.Ö. , s.127)

...Yıllar önce 77 1 Mayıs'ına hep birlikte katılmışlardı. ... Gerçekten de Vildan Hanım günlerce orada gördüğü sanatçıları sayıp dökmüştü: Fikret Hakan, Fatma Girik, Cüneyt Arkin, Eşref Kolçak, Tansu Gürsu... Babası takılıp durmuştu: "Sen şimdi diyorsundur artistler de bizim çocuklarla ya sırtımız yere gelmez!" Ama ne kadar saklamaya çalışsa da Kadir Bey'in de hoşuna gitmişti. O sıralar –önce mi sonra mı pek hatırlamıyordu- Nühket Duru'da komünizm propagandası yapıyor diye sorguya çekilince, Vildan Hanım kocasını az sıkıştırmamıştı Rüştü Bey'le birlikte onları " Nühket'in çıktığı" gazinoya götürmeleri için. Kıymet'le ablasının odalarında, Yılmaz Güney'in kocaman bir fotoğrafı asılıydı; Love Story filminin posteriyi yan yana... (K.D.Ö. , s.165)

Dönemin sosyolojik yapısında var olan ümitsizliği ve geleceğe karamsar bir bakış açısı ile bakıldığını Mine Söğüt Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında şu cümlelerle vermiştir.

Siz herkesin eşit olabileceğine inanıyor musunuz? Yanılgı buradan başlıyor. Evet, iyi kalpli bir düş bu gördüğünüz. Ama herkes eşit değil yeryüzünde. Olması da gerekmiyor. Geceyle gündüz bile eşit değil. Yazla kış farklı. Elma ağacıyla kiraz ağacı da. Kuşların ömrüyle böceklerin ömrü farklı. Soğanın tadıyla patatesin tadı bambaşka. Lale başka zamanda çiçek açar, menekşe başka. Bunlar sana bir şey ifade etmiyor mu? Yeryüzünde hiçbir canlı aynı adaletten payını almamışken, insanlar neden birbirinin aynısı olsunlar. Aynı pencerenin içinde duran iki farklı sardunya düşün. Biri hastalanır diğeri çiçeğe boğulur. Biri solar, diğeri açtıkça açar. Neden? Yan yana ekili iki sardunya bile aynı kaderi paylaşmazken, sizin insanların kaderlerini eşitleme ısrarınız neden? (Ş.H.Y., s.129)

Aynı romanda savaşın ve siyaset kaynaklı yaşanan ölümlerin aslında en büyük nedeninin yazar tarafından insani eksiklik olarak verilmesi şu ifadelerle örneklenmektedir. Yaşanan insani zayıflıklar karşısında yazarın geleceğe karamsar bakışı ve umutsuzluğu da belirginleşmiştir.

Tol romanında ise gelecekte bir beklenti olmayışı ve yazarın karakterleri üzerinden aktardığı karamsarlık ve umutsuzluk Şahbaz'ın Harikulade Yılı:1979 eserinde olduğu gibi okuyucuya hissettirme yoluna gidilerek verilmiştir. Bu durum Tol romanında şu ifadelerde yer bulmuştur.

.... İkisinin yirmi yıl sonra neye benzeyeceğini gözümün önüne getirmeye çalıştım. Devrim falan olacağı yoktu, bunu biliyordum. Ve ikisi, muhtemelen fazla korunaklı bir hayatın ortasında, sersem gibi ölümü bekler olacaktı. (Tol,s.78)

Canan tıkanı mutluluktan ve geleceğinin olmamasından ve öfkeden ve devrime ve Oğuz'a duyduğu aşktan.(Tol,s.95)

Kuş Diline Öykünen romanında da yine Şahbaz'ın Harikulade Yılı ve Tol romanlarında olduğu gibi geleceğe olan umutsuz yaklaşım ve karamsarlık karşımıza şu ifadelerle çıkmaktadır. Bu karamsarlık ve ümitsizliğin bu dönemi işleyen romanlarda ortak olarak görüldüğü saptanmıştır.

Otuz-kırk sene sonra sosyologlar bu döneme bakıp yorumlar yapacak, isimler koyacaklardı. "Ölenler" diyeceklerdi "hepsi genç insanlardı.Çok genç insanlardı.Öyle gençlerdi ki, o kadar gençlerdi ki" Belki bakıp akıl sır erdiremeyeceklerdi. "Bu çocuklar kendilerini sudan fırlatan balık gibi neden ölümü seçtiler? Bunlar durup dururken ortaya çıkmadı ya canım!" Derneklere, sendikalara, üniversitelere, fabrikalara bakacaklardı, köylere kentlere, taşta, toprağa, göğe, denize... Ve şu sonuca varacaklardı: "Bu gençler, o zamanlar yalnız değilmiş. Peki çevrelerini saran onca kalabalık nereye gitmiş? Neden sadece bu gençler ölmüş!"(Tol, s.129)

Döneminde etki anlamında ve haber olarak toplumda iz bıraktığı hissettirilen Maraş olayları üzerine göndermeler içeren Dünya Ağrısı romanında olaylar ve sosyolojik etkisi şu ifadelerle dile getirilmiştir. Romanda ara ara sürekli aynı olay ve etkisi üzerine kısa ifadelerle göndermeler yapılması yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

"Maraş'ın yıldönümüymüş bugün" dedi Madenci.İnternette gezinirken rastladım.(D.A., s.115)

" Sen hatırlamazsın ki, yaşın tutmaz."

“Hatırlıyorum”

“Orda mıydın yoksa”

“Hayır, İstanbul’daydım ama bir fotoğraf görmüştüm babamın çalıştığı gazetede.”(D.A., s.115)

... Uyurken birden telefonlar deli gibi çalmaya başlamış, teleksler çöşmüş, koşuşmalar, bağrışmalar duymuş. Korkuyla uyanmış. Gazetede büyük bir hareket varmış. Bütün masalar gündüzcü gazetecilerle dolmuş. Herkes ya bağıra bağıra konuşuyor ya da telaşla daktiloda haber yazıyormuş. Sigara dumanı kalın gri bir bulut halinde odaya dolaşıyormuş. Herkesin yüzünde korku varmış. Çok kötü bir şey olduğu belliymiş.

...Ama o gece olan korkunç şey her neyse yakınlarda bir yerde olmalı uzaklarda olsa babası bu kadar endişelenmezdi diye düşünmüş.(D.A., s.116)

..Yemeğin ortasında annesi kendini tutamamış.

“Yedi günde yüz elli ölü” demiş. “Çoğu kadın ve çocuk üstelik”

...

Ablası ağlamaya başlamış. ... “ beş sınıf dolusu ölü çocuk” diye haykırıyormuş.

“Rakamlar, duyguları uyandırmaz” dedi Madenci. “Yüz elli dedin diye kimse dehşete kapılmaz, yediyi duyunca kimsenin gözlerine yaş dolmaz. Ama beş sınıf dolusu ölü çocuk cümlesi korkunçtur.”

İçinin kavrulduğu belliydi, gözleri ölü çocuğun üstüne yığılmış başka cesetlerle doluydu.

“Zalimlikten öte bir şey diye devam etti. “Ölü kız çocuğu çırılçıplaktı, kasıklarına dertop edilmiş bir giysi konmuştu sadece, bacaklarının arasından ip gibi dizlerine uzanıyordu. Ama çoğu örtmüyordu, aksine görüntüyü daha acımasız, daha vicdansız, daha dayanılmaz bir hale getiriyordu.”

...

“Muhabirin o anda aklından ne geçtiğini merak ediyorum” dedi. Muhakkak dehşete düşmüştür. Taş kesilmiş de olsa kalbi olan birinin bu

manzarayı görüp etkilenmemesi mümkün değil. Ama merak ediyorum. Muhabir insanlığından utanmış mıydı o anda, yoksa tarihe geçecek bir fotoğraf çekiyor olmanın sevinci mi dolmuştu içine.(D.A., s.119)

Yıllar sonra üniversitede okurken görmüş. Son sınıftaki devrimcilerden biri kantinde bir sürü eski gazete fotokopisi unutmuş bir gün. En üstte çıplak ölü kız çocuğunun fotoğrafının olduğu nüsha duruyormuş, ... (D.A., s.120)

İnsana değmeden yaşanmıyor, insanoğlu insansız bir hayat bulamadı. Gerçi Avrupa'da, Amerika'da çoktan buldular diye düşünüyor; oralarda bir sürü insan evinde, bilgisayar başında, insan yüzü görmeden yaşıyormuş; ama ... (D.A., s.144)

Devir romanında ise Maraş olaylarına çocuk karakterlerden Ali'nin gözü ile acısını yaşayan insanların betimlemesinin yapılması şeklinde rastlamaktayız. Ortak işlen bir konu olan Maraş olaylarına Dünya Ağrısı romanında haber alıntısı ile rastlarken Devir romanında çocuk karakterin cümleleri üzerinden olayın hissi boyutu üzerinde durulmuştur.

Önce dün sabah Birgül abla ile diğer ablalar, teyzeleri topladılar, Maraş Katliamını anlattılar.(D.A.,s.285)

... Onlar o gün o gölgede oturdular, örgü ördüler, 'ağıt yaktılar'. Maraş ağıtları yaktılar. Babamlar hep küfretti. Herkes bıyıklarını çekiştirdi. Ben bahçede durup bütün sesleri dinlemeye çalıştım. Sesleri duymak için gözlerimi kapadım:

"Maraş'ın üstünde uçan turnalar / Kanadı kırılmış öter dolaşır / Yiğitleri kurşunlanmış ağlamaz / Koyun gibi kuzusuna meleşir..."(D.A.,s.286)

Kuş Diline Öykünen romanında ise Fatsa olaylarına dair sık sık geçen bir gönderme ve hatırlatma yapılması durumu görülmektedir. Fatsa olayları da yine Devir romanında ortak olarak işlenmiş, dönemi yansıtmada okuyucuya bilgi verme işlevi ile görülmüştür.

Fatsa'da günlerce söylentisi yapılan operasyon dün sabaha karşı gerçekleştirilmiştir. Polis asker işbirliğinde yapılan operasyon sırasında Fatsa ev ev aranmış ve bağımsız belediye başkanı Fikri Sönmez'inde aralarında bulunduğu 300 kişi gözaltına alınmıştır.

Operasyon 03 sularında başlamış. Erzincan ile Sarıkamış'tan getirildikleri belirtilen 3.Ordu 'ya bağlı bir mekanize tabur ilçeyi kuşatmıştır. Fatsa'nın

önünde üç hücum bot yer alırken, aynı operasyonun Çamaş bucağı ve Aybastı ilçesinde de yapıldığı belirtilmiştir.

Aramalar yapılırken Samsun-Hopa karayolu ulaşıma kapatılmış, Fatsa'nın dışarı ile bağlantısı kesilmiştir. Fatsa'ya askeri birliklerden önce giren buldozerler, ilçenin girişinde bulunan barikatları temizlemişler, daha sonra otomatik makineli tüfek ve kum torbaları bulunan askeri kariyerler ilçeye girmeye başlamışlardır. Kariyerleri içlerinde çok sayıda toplum polisi ve asker bulunan askeri araçlar izlemiştir.

Saat 05'te cami hoparlöründen yapılan anonslarla, ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur.

Fatsa operasyonunun, polislerle birlikte sivil giyimli, ancak yüzleri siyah bez maskelerle kapatılmış kişilerce yürütüldüğü dikkati çekmiştir. Bu maskeli kişilerin bazı evlere girerek inceleme ve araştırma yaptıkları izlenmiştir. (K.D.Ö. , s.74)

Hüseyin, Fatsa'da neden direnmediğimiz, şehri çatışmaya girmeden teslim ettiğimiz konusunu gündeme getiriyor. Çok üzgün ve öfkeli... Beni suçluyor aslında; ama açık etmiyor.

Şehirdeki yığınak ve direniş hazırlıkları sürerken .... 'nin tuhafiye dükkânından Ankara'daki arkadaşın arayıp talimat vermesi üzerine, şehri boşaltıp fundalıklara çekildiğimiz hatırlıyorum...

Hüseyin'e göre, karar yanlış ve anlamsız. "Fatsa'daki silahlı gücümüzün ve halk desteğinin bir direniş destanı yazmaya yeterli olmasına karşın, niye direnmedik, şehri devlete teslim ettik!!" diye üsteliyor. Fatsa'da olanlardan sonra onu teskin etmek gerçekten zor.

Ankara'daki arkadaşımızın gerekçesi "direnmemiz halinde, çok kan döküleceği ve halktan çok insanın öleceğiydi" diyorum bir kez daha. Doğru değil mi Hüseyin... Çok kan dökülmez miydi?

Hüseyin'e sarılıyorum. Öfkeden gözleri yaşarmış, ağlamamaya çalışıyor, dişini sıkıp susuyor.

Bulduğumuz fundalıkta akşam olmak üzere. Issızlıkta sesler, ağızımızdan çıkar çıkmaz kaybolup gidiyor; kim bilir nereye gizlenmiş bir kuş, hemen yakınımızda uzun uzun ötüyor...

Yeniden usulca konuşuyorum; “ evet, haklısın Hüseyin; bir destan yazılabilirdi. Ama çok kanlı bir destan olurdu bu.”(K.D.Ö.,s.131)

Ekonomik ve sosyal değişimler sonucu “köy ve köylüyü, işçi sorunlarını gündeme getiren, gelir dağılımını, eşitsizliği vurgulayan eserler” yerini “erotik/pornografik, tarihsel kişi ve olaylar, suç ve suçluluk, özel yaşam, homoseksüellik gibi öğeler üzerinde yoğunlaşarak, sınıfsal olguları ve politik düzeyi dışlayan” romanlara bırakır. (Oktay,2004,17) Bu durumu örneklerinden eserlerden biri incelediğimiz Mehmet Eroğlu'nun Yüz:1981 romanının erkek anlatıcısıdır. Bir anti-kahraman olarak görülen anlatıcının bütün yönleri ile 12 Eylül sonrası yaşantının ürünü olduğu söylenebilir. Hayatını sadece cinsel münasebetler üzerine yaşayan anlatıcı kahramanın altı kadınla yaşadığı ve bedensel tutkularından öteye geçmeyen maceraları yer almaktadır. (Balık,2009,11)

Bir diğer örneklendiren durum ise Tol romanında yazarın aşağıda belirttiğimiz ifadeleri ile karşımıza çıkmaktadır.

-Valla gülüm hiç söyleme, hiç de öyle bakma, ağlatma şimdi beni. Ah Reşit Amcam benim. Şeref abidesi, muhterem cumhuriyetçi Reşit Yanar beyefendi. Memleketin ahvaline yana yana öldü be yazık.

-...

- Ben de ona tav ohuyorum ya. Herifler vatan millet ayağına memleketi yediler bitirdiler, senin güzel memur baban rüşvettir diye bir torba soğanı eve sokmadı. Sen de o minvalde seyrettin, otu boku kafaya takıp durdun. Senle birlikte ben de. Ulan İstanbul'a gelir gelmez nereden çıktın karşıma... Üniversiteyi bile rahat okutmadın bana.

-...

-Haklısın. Yetmedi cahil köylü oğlanlara vurdurdular. O da yetmedi, açık kendileri vurdu ibneler. Ne oldu ama? Biz daha beter sulu göz olduk, alçaklık çoğaldı, denizler lağım oldu. Ne oldu? Şimdi o oğlanlar tepelerden onları avlıyor. Bakma sen, keyfi bol zamanlar var şimdi... (Tol, s.160)

-Abi, aynı ülkenin evlatlarıyız abi, kardeşiz abi, bizi birbirimize düşürdüler abi... (Tol, s. 165)

Dönemde toplumda bilinen bir gerçek olan işkence üzerine ise karakterlerin yaşadıklarını aktarması yoluyla ele aldığımız eserlerde değinildiği görülür. Örneklelimizi oluşturan dönemi işleyen tüm romanlarda işkence ve etkileri direk ya da örtük olarak mutlaka okuyucuya hissettirilen bir gerçeklik olarak bulunmaktadır.

“Yıllar sonra Tahir Bey'in kitabıyla ilgili bir yazı okuduğumda, küçümseme yüklü bir ifadenin doğru olmasa da gerçeğin soluk izlerini

taşıdığını öğrenecektim. Ama 1981'lerde işkence gören her tutuklunun denizle ilgili bir geçmişi olduğuna inanırdım nedense. Aslında bu inancımı temellendiren Faruk'un ardında bıraktığı, dudakları kurumuş kanla mühürlenmiş(s.23) (çoğunun gözleri kapalı olurdu) zavallıların zorlukla mırıldandıkları o sihirli, mavi sözcüktü: Su, su...Su sesi kulaklarında giderek denize dönüşürdü. İşkence yakınında olanları da etkiliyordu. Bu etkilenme bende sözcükler arasında akrabalıklar keşfetme, köprüler kurma şeklinde ortaya çıkmıştı." (Yüz,24)

İşkence ve idam bu dönemi ele alan romanlarda sıkça vurgulanmıştır. Kimi yazarlar örtük bir anlamla karakterlerinin psikolojileri üzerinden bunu verirken kimisi bu konuya doğrudan aşağıda belirtilen örneklerde olduğu gibi değinmiştir.

Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında işkencenin görülme anı sırasında bunu yaşamının psikolojik yönü üzerine şu ifadelerle durulmuştur.

Sen hiç dünyanın sonunun geldiğini hissettin mi? Bitti dediğin oldu mu?

İşkence görürken ...dünyanın sonunun geldiğini düşünmüyor insan. Sadece bu işkencenin bir sonu olacağını düşünüyor. Bir gün biteceğini. Biz bunu dünyanın sonu olarak göremeyecek bir inancın peşindeyiz Şahbaz.(Ş.H.Y., s.100)

Şu anda bu hücrede mutluluk üzerine konuşabiliyor olmak bile mutlu edici desem, bana inanır mıydın? ...Tek seçeneğim bu olduğu için mi, bilmiyorum. Ama ben mutluyum artık Şahbaz. Bir süre öncesine kadar bunu söyleyemedim. Ama artık yukarıdan hiç ses gelmiyor, biliyor musun? Sanki kimse kimseyi dövmüyor. Elektrik vermiyorlar gözaltındakilere, falakaya çekmiyorlar kimseyi. Askıya almıyorlar. Tenlerinde sigara söndürülüyor. Yaralarına tuz basılmıyor... Çılgınlıklar kesildi Şahbaz. İşkence bitti... Bitti değil mi? (Ş.H.Y.,s.201)

Kuş Diline Öyküen'de kadın karakter Gülay hapis olduğu dönemlerde yaşadığı işkence, ömrü boyunca unutamayışı ve bunun tüm hayatına sirayet edişi Ayşegül Devocioğlu tarafından şu cümlelerle verilmiştir.

Gülay hapislik dönemi sonrası yakınlaştığı sevgilisi ile beraberken bir an şu düşüncelere kapılır:

'Sus ulan orospu! diye biri bağıırıyordu içlerinden birisi; masum adam gelir mi buraya !Kaç kişiyle yattın kim bilir!Kaç kişiyle yattın çok muydu müşterilerin !!

...Yavuz'un dokunuşuyla ürperdi. İçi tiksintiyle doldu. Hareket edemeyecek ölçüde kasılıp kaldı;o anı ve bu anı, dokunuşları, sözleri birbirinden ayırt edemedi...

Aralarında yazı tura atıyorlardı . Vücudunu okşuyor, dudaklarını öpüyorlardı. Ağızları içki kokuyordu.İçki ve kızarmış tavuk kokusu soğuk, çirkin odayı doldurmuştu. Kurbanlarıyla eğlenirken bir taraftan da içiyorlardı...İşkence odasına şişe rakılar, tavuk, kebab paketleri geliyordu.Bakireymiş bu be diyordu üstünden kalkan polis ,öyleseydin nikah da kıyardım sana...

...Gülây hemen kapattı gözlerini...Bilincinde hafifçe kendisini sağ bırakmayacakları düşüncesi belirdi; göz bağının açılmasına aldırmamaları buna işaret etti herhalde.İşkenceciler yüzlerinin görünmesinden, devrimcilerin intikam almasından korkarlar,demişti arkadaşları.(K.D.Ö., s.60-61)

Yine aynı romanda Ayşegül Devecioğlu işkence sahnelerini şöyle betimlemiştir. Ayrıca siyasi fikri sebebi ile işkenceye gidecek kişilerin ruhen buna hazırlanışı da ironik olarak anlatılmıştır.

Elektrik ağzım , gözlerimi yakarken dişlerimi dökerken kolay.En zoru o yumuşak sesli olanı ,insan gibi konuşanı. En kötüsü o sesle aranda kurulan yakınlık...Sana iyi davranacağımı düşünmek; için için beklemek bunu. Seninle ilişki kumasına izin vermek...İçinde bir parça olsun insanlık kaldığına inanmak, bundan medet ummak...Belki acır sana, belki daha az yakar canını...Birbirimizden nefret ederken kolay. (K.D.Ö.,s.35)

Gülây gözaltında çok eziyet görmüştü. Gül kızım, güzeller güzelim benim diye ağular yaktı günlerce Vildan Hanım; yakınlarına,kız gitti kadın çıktı kirlenmişler kızımı diye yakındı.(K.D.Ö.,s.44)

Hapishanede, işkence bitmemişti. Koğuş sık sık askerlerce basılıyor, herkes sıra dayağından geçiriliyor, eşyaları, iç çamaşırları, yiyecekler, silah yada başka bir şey arama bahanesiyle koğuşun ortasına atılıp çiğneniyordu.Gülây 'a iyice anlaşılmaz gelen, ölçüsüz bir zalimlikle buldukları reçelleri de hepsinin üstüne dökerlerdi.Adamlar gittikten sonra ,koğuşun ortasına atılıp parçalanan elbiseler, ezilen eşyalardan oluşan yığında herkes kendine ait olanı bulup ayırmaya çalışırdı. Öyle vahşice ezip parçalarlardı ki işe yarar bir şey bulmak olanaksızdı çoğu zaman. Bazı kızların çaresizlikten, öfkeden ağladıkları duyulurdu.(K.D.Ö.,s.46)

Sultan beni içeri aldığıında, çocukların hepsi gelmişti. Hasan, Gülbey, Şakir, Metin...Hepsi aynı fabrikanın işçisi. Prizin başına eğilmişler. "Hayrola" diyorum, "Tamirat mı var?" "Prize çivi sokuyoruz" diyor Gülbey, "bize elektrik verirlerse dayanabilir miyiz diye deneme yapıyoruz." Gülüyorum, Metin " niye gülüyorsunuz ağbi" diyor. " İşkencede direnmemiz lazım" Yüzünde hep o güzelim ciddi ifade. Sultan çayları getiriyor, "Ben laf dinletemedim bu akılsızlara İbrahim" diyor. "İçeri düşünce tabii direneceksiniz. Şimdiden telef etmeyin kendinizi dedim ama dinleyen kim!"(K.D.Ö.,s.103)

İdam ve tarihteki idamlar, bunların toplumda uyandırdığı izlenimlerde işkencenin işlenişine benzer bir şekilde ya direk karakterlerin söylemi ya da örtülü olarak göndermeler, tarihteki idamlara telmihler yapılarak işlenmiştir. Ele aldığımız romanlarda idam fikrine karşı bakış açısının da ortak olduğu görülmektedir.

Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında idam sorgulanırken tarihte yaşanan idamlara göndermeler hayali benzetmeler yapılarak hatırlanmıştır.

Eğer seni öldürüp burada unutmasalardı, yıllarca yargılanıp sonunda asılacaktın. Asılan bir insan gördün mü daha önce? Adam asmak bir

matematik işidir. Asılacak kişinin boyu ve ağırlığı ile ilgili hesaplamalar yapmak gerekir. Sonra ipin esneme payı ... Ama cellat bazen ipin uzunluğunu ayarlayamaz. İpi mahkumun boynuna geçirir, boynu kırılınsın diye düğümü sol kulağının arkasına isabet ettirir ve ayağının altındaki yükseltiyi çeker. Eğer her şeyi gerektiği gibi yaptıysa, mahkumun omurları teker teker kırılır ya da mahkum boğularak ölür. Aniden... Çok acı çekmeden...

Asın beni...

Şu günlerde çok uzak bir ülkede birini astılar değil mi?

Üstümde okul formam, başımda papatyalardan bir taç, şarkılar söyleyerek eve girdiğimde annemi pencereden dışarı bakıp ağlarken bulmuştum. Ne tuhaftı o gün, okulda ders yapmak yerine, bizi uzaklardaki kırlara pikniğe götüren öğretmenlerimiz de, biz yamaçta yakar top oynamaya çalışırken, çam ağaçlarının altında oturup hiç konuşmadan ağlamışlardı... Annem ve öğretmenler ağlayınca bana bütün şehir ağlıyor gibi gelmişti. Herkesin aynı şey için gözyaşı döktüğünü, ertesi gün okul koridorunda elime tutuşturulan bir kağıttakileri okuyunca anlamıştım. Üç kişi idam edilmişti...(Ş.H.Y., s.84)

Tarihteki idamlara bir diğer gönderme karşımıza Yüz:1981 romanında yazarın şu cümleleri ile çıkmaktadır.

“Ama zaten ülkemizin son otuz beş yılı bir anlamda cinayetler tarihi değil mi? Sorunlarımızı asarak, asamazsak öldürerek çözmeye iyice alıştık.”(Yüz, s.190)

Devir romanında ise idamları hatırlatırken bir sorgulama ile yazar kendi düşüncelerini yarattığı karakter üzerinden dile getirmiştir.

“Siyaset mi kaldı Nahit? Bir melanet var bu memlekette. Bir ilk neden. Gidiyorum yani geçmişe. Hani 71 Muhtırası'na gidiyorum, bizim çocukları astıkları zamana... Bakıyorum o da ilk değil. 30'lara gidiyorum mesela... Memleketin tohumunun atıldığı, cumhuriyetin ilan edildiği zamana gidiyorum. Başlangıç orası da değil. Acaba, diyorum, bu Osmanlı'nın çadırdan çıkıp da saraya girdiği zaman... Hani bunlar Osmanlı'yı kurarlarken Balkanlar'dan , şuradan buradan oğlanları devşirmişler ya, anasından danasından koparıp hani... Devleti bu öksüzlere kurdurmuşlar... Dedektif bence bu anasını sattığının memleketinin dibinde o kimsesiz çocukların laneti var. Bu merhametsizliğin sebebi o çocukların hıncı işte. Yoksa...”(Devir, s.26)

1980 sonrası romanlarda görülen belirgin eğilimlerden biri de siyasal örgütlerin yapısını, işleyişini, hatalarını ortaya çıkararak özeleştiriyeye tabi tutmak, iç hesaplaşmaları ve çözülme süreçlerini vurgulamaktadır.(Balık,2009,10)Bu durum kimi zaman görüş eleştirileri kimi zaman barışa duyulan özlemin okuyucuya hissettirilmesi ile eserlerde verilmiştir. Tüm yaşanacaklar bittikten sonra unutulma ve boşa yaşamış olma korkusu ile yüzleşen karakterler, sonuçta daha büyük acı ile

yüzleşen ve bu dertlere değmediğini gören karakterler romanlarda ortak olarak tasvir edilmiştir. 12 Eylül yönetimi “ülkeyi bu duruma sokan ideolojileri ayıklamak” (Ertem,2006,19) ve toplumu siyaset dışına itmek için bir yandan yasak ve baskılar uygularken öte yandan cinsellik, feminizm, reklam, tüketim gibi alanlarda özgürlükler getirmiştir. Dönemin ideolojileri uğruna yaşayan insanları geçmişte yaşanan yanlışların farkına ancak 12 Eylül sonrasında varmış, açıkça küfredemedikleri geçmişlerini (hain damgası yemekten çekindikleri için) eleştirel bir yaklaşımla ama temkinli şekilde roman kahramanları aracılığı ile yansıtmışlardır. Darbeyle birlikte, sanatçı ve yazarların bağlı buldukları ideolojik katmanlara mesaj verme zorunluluğu ortadan kalkar ve bu durum da onların geçmişte yandaşı oldukları siyasal yapılara karşı eleştirel bir tutum geliştirme olanağı sağlar. (Balık,2009,12)

Örneğin; Tol romanında kahramanın sözleri dünya üzerinde yaşanan tüm siyasi karmaşaların anlamsızlığının vurgulanmasına bir örnektir.

Her yalnız çocuk gibi bir atlas müptelasıydım ben de Mehmet. Birbirlerinden ince, kesik çizgilerle ayrılmış, kimi bir yüze, kimi bir yılan, kimi bir file, çizmeye, süt şişesine, deniz anasına, yılan, çam ağacına, böbreğe, kalbe, karaciğere benzeyen bir yığın ülkeye sonsuz merakla bakardım. Bu adına siyasi denen haritaydı. Bir de fiziki harita vardı ki Mehmet, onun yükseldikçe kahverengisi koyulan dağlarına, mavi iplikten ırmaklarına, yeşil benek ovalarına anlamazlıkla, ama hep büyülenerek bakardım. Fiziki haritayı daha çok severdim, dünya bir bütün olurdu çünkü o zaman, sınırlar kaybolurdu ve benim için bütün o eksik çizgilerle birbirinden ayrılmış ülkeler varılabilir, görülebilir birer coğrafya haline gelirdi. (Tol,s.120)

Devir romanında var olan durumla ironik bir eğlenme söz konusudur. Toplumda huzur ve güven duygusunun eksikliği de bu durumla bir arada resmedilmiştir. Aslında insanların bir arada huzura ihtiyaç duyuşu, bir yanlarınının dava kini yerine hala sevgi dolu oluşu da görülmektedir.

“Sen şeyi duydun mu Samim?”

“Neyi abi?”

“Hangi gazeteciymi bilemedim şimdi, telefonda dinleyen polis aniden öksürmeye başlayınca, ‘Kardeş’ çok çalışıyorsun, hiç bakmıyorsun kendine. Şimdi bir limonu sık, ihlamur, adaçayı hepsini karıştır.”

“Ha ha!”

“Adam da teşekkür etmiş.”

“Aydın abi, en azından buna güvenebiliriz.”

“Neye?”

“Gülebiliyoruz ya hala buna işte”

“Buna gülmek denmez Samim, asap bozukluğu denir. Efendim, memlekette mizah ne kadar gelişmiş! Ne gelişmesi kardeşim! Memleketin asabı bozuk, olan bu! Halkımız sinirden gülüyor!”

“Gırgır’da yazmışlar bu hafta: Japonlar Çorum Katliamından çok rahatsız diye.”

“Bizim rezilliklerimiz adamlara harakiri yaptırarak olsa gezegende Japon kalmaz Samim!”

Güldüler. (Devir, s.212)

Siyasi fikirlerden arınmış olarak Şahbaz’ın Harikulade Yılı romanında yazarın sorgulama yaptığını ve toplumsal açıdan yaşanan sosyolojik buhranı resmettiğini görmekteyiz. Yaşanılanların ardından toplum bir enkazmışçasına tasvir edilmiş ve büyük bir toplumsal buhranın karakterleri esir aldığı hissettirilmiştir.

... Şu anda dışarıda tuhaf bir savaş var değil mi? Kimin kimi öldürdüğü belirsiz bir savaş. Aradan yıllar geçecek, birbirini öldüren karşıt görüşlü öz kardeşlerin öyküleri kulaktan kulağa, dilden dile anlatılacak. Onların anneleri babaları bir lanet gibi hayatta kalacaklar, çocuklarının mezarları başında neye ağlayacaklarını şaşırarak. Ve neyin yasını niye tuttuklarını unutacaklar. Akıllarda sadece savaş kalacak. Herkes ölenleri karşıt görüşlü öz kardeşler gibi hatırlayacak... savaş niçin çıkmıştı... kimse anımsamayacak. İşte böyle bir savaşın kurbanısın sen... böyle bir savaşın tutsağiyim ben. (Ş.H.Y., s.107)

Yine aynı romanda bütün yaşananların herhangi bir görüş açısından anlamsız hale geleceğini yazar şu ifadelerle belirtmiştir. Ayrıca yaşanan olaylar sonrası toplumda geleceğe ümitsiz bir bakış açısı ile bakıldığını ve toplumun karamsarlığa sahip olduğunu da hissettirmektedir.

...Şuanda ülkenin farklı yerlerinde hatta başka uzak ülkelerde bir sürü kamp var. Kiminde ülkücüler, kiminde devrimciler... Ülkü ve devrim amansız bir savaşa tutuştu. Aynı yere bambaşka yollardan gitmek isteyen yığınla çocuk, yığınla genç. Dağları delip, dikenleri kesip yollar açmaya çalışıyorlar. O yollar hiçbir yere varmayacak ... Henüz bilmiyorlar; kim saf, kim kahraman, kim katil, kim yaman? Zaman tüm inançların üzerine kalın bir perde çekecek. Yaşanan her şeyi yedi kör kuyuya atılacak. İnançlarını kaybeden insanlar, onlar için hazırlanan bambaşka bir dünyada kendileri kaybolacaklar ... Ve hiçbir şey daha iyi olmayacak. (Ş.H.Y., s.122)

Mehmet Eroğlu’da romanında insanların ve hayatların savruluşunu, yaşananlardan sonra toplumda var olan sorgulama ve çözülme karakterlerinin duygularını anlatırken verir.

“...1981’de tutuklanmamak için gizlendiğimde, dört ay boyunca bana mektuplarını ulaştırmayı başardı. İşte öyle yani böyle

oldu...Mektuplarında aşkı anlattığı o uzun cümlelerdeki ateşli sözcüklere basa basa- tıpkı bir merdivene tırmanır gibi- yanına gökyüzüne ulaştım.”

“Sonrasını biliyorsunuz. Tutuklandık: Önce ben, sonra Işık. Evlenme fikri onundu... Tutukluydum. Pratik yararlarını düşününce kabul ettim...” ... “Ancak birkaç ay sonra ziyaretlerime gelmeyi kesti. Bıçak gibi... Önce tutuklandığımı düşündüm., sonra,”... “Aslında epeyce sonra anladım. Hayır pek anladım sayılmaz , o aşağılık herif, işkencelere katılan o katil ruhlu serseri, adı Faruk'tu değil mi? O söyledi Işık'ın bir erkekle birlikte olduğunu ... ”(Yüz, s.242)

Orhan Pamuk Kırmızı Saçlı Kadın eserinde görüşlerin yaşadığı bu çözülmeyi ve toplumun durumunu şu cümleleri ile hissettirmiştir.

1980'deki askeri darbeden sonra bizim halk tiyatrosu da tutum değiştirdi. Başımız derde girmesin diye solculuğu biraz sulandırdık. Halk çadıra gelsin diye kısa monologlarım için Mesnevi'den, eski tasavvufi hikayeler ve masallardan, Hüsrev ile Şirin'den, Kerem ile Aslı'dan da duygusal sahneler ve konuşmalar aldım. Ama en büyük başarıyı, Yeşilçam'a melodramlar yazan eski bir senarist arkadaşın “ Her zaman sevilir ve tutar.” Diyerek önerdiği Rüstem ile Sührab'ın hikayesinden uyarladığının gözü yalşı kadının monoloğu ile elde ettik. (K.S.K.,s.178)

Hatta romana “Aslında yazar olmak istiyordum. Ama anlatacağım olaylardan sonra jeoloji mühendisi ve müteahhit oldum” diyerek başlayan kahraman anlatıcı babasının devrimci kişiliği ve kendi çatışmasını vererek siyasi bakış açısındaki değişimi de örtük bir şekilde okuyucuya onaylatma uğraşına giriyor. Babasının yaşadıklarından hiçbir fayda elde edemeyişi sonucu kendi hayatını ve zenginliğini açıklarken de siyasi fikir değişikliğinden yararlanmasını makul göstermeye çabalıyordu.

Çalıştığım şirketin belediye ve iktidar partisi ile arası iyi olduğu için, imar planı, yani kat yükseklikleri değişecek ve yeni yollar geçecek yerlerden arsalar alıyor, toplu konut kredilerinden rahatça yararlanabiliyorduk. Bir ahlaksızlık yaptığımızı düşünmüyordum. Ama bazan iktidardaki parti yöneticileriyle iyi geçinen, onların zevksiz kültür ve vakıf faaliyetlerine ve hamasi nutuklu törenlerine katılıp işlerini yürüten bir oğlu olduğunu bilseydi, acaba babam benim için ne derdi diye düşünüyordum.(K.S.K., s.115)

Kuş Diline Öykünen adlı eserde de aynı şekilde bir çözüme ve yaşanan onca sıkıntının değmemiş olduğunu okuyucuya hissettirme ama karakterler arasında sorgulama göze çarpmaktadır.

Ne biçim erkekmişsin sen ulan! Nasıl yatacaksın oğlum bir daha karınla... Gider mi ulan insanın gözünün önünden bu manzaralar?! Ben de seni adam bilmiştim. Bu diğer ibneler gibi şerefsiz değil demiştim... Değer mi oğlum, sizin ... .. devriminiz için değer mi?!(K.D.Ö., s.135)

Eğer dağa ya da yurtdışına gitmeyecek olsa, yakalanma, hapse düşme, hatta asılma derdi olmasa, Gülay'la ilişkisi sürer miydi? Evlenirler miydi? Teknik üniversite son sınıftan bir kızın, tersane işçisi diye aşık olduğu oğlan gemi mühendisi çıkınca nasıl hayal kırıklığına uğradığını hatırlıyordu. Epey dalga geçmişlerdi kızla. Oğlanın, kız istemez

korkusuyla, kendisini işçi olarak tanıttığı ortaya çıkmıştı. Yine de durumun komikliği bir yana, gerçek olan şuydu ki o günlerde insanlar devrim, değişim zamanlarına özgü bir esinle, birbirlerine geleneksel olandan çok daha farklı değerlerle, yepyeni alışılmadık törelerle bağlanıyorlardı. “İnsanlığın eşitlik, özgürlük gibi kadim hayallerinin gizli gizli tohuma yattıkları toprakta, her çağda yeni imkanlarla, bambaşka kılıklarla yeniden can bulması, boy vermesi” diyordu, İbrahim buna. (K.D.Ö., s.138)

Tol romanında ise yazar devrim bahsine “*Devrim, vaktiyle bir ihtimaldi ve çok güzeldi*” diyerek başlıyor fakat sonra iç hesaplaşmasını vererek yaşananların değmediğini ara ara şu ifadelerle vurgulu bir şekilde devrim ifadesini alaya alarak ruhen olan çözülmesini yansıtıyor.

“Tanrım, söyle bana, ben daha ne yapabilirdim? Herkesin darbelerle buzdan delilere döndüğü bir zamanda ayağa kalkamadım mı? Benim de kanı çekilmiş bir devrime adadığım kanatlarım, uzun, serin nefeslerim olmadı mı? Sesimi, paramparça bir devrimi devralan kardeşlerimin sesine katmadım mı? Batı’dan Doğu’ya, her biri aşkla titreyen kelekler uçurmadım mı? Beni bağışlasana, beni bağışlasana, beni bağışlasana...” (K.D.Ö., s.15)

Yaşanılanların ardından baştaki fikirlerinde çok daha farklı noktalara savrulan karakterleri resmeden yazarlar çözülme ve fikirlerin yitimini ele alırken kimi zamanda ironik bir tavır içerisinde bunu gerçekleştirmişlerdir. Kuş Diline Öykünen romanı boyunca ara ara hissettirilen devrimci kişiliği küçümseme vardır.

“ Oturup senin üç kuruşluk filmlerden, geri zekalıların kitaplarından öğrendiklerini dinleyecek halim yok. Ben adamın dediğini söylüyorum. Anlattığına göre, dört basamaklı iki sayıyı iki saniyede çarpabilirmişsin. ... (K.D.Ö.,s.22)

“Bir zamanlar sert şiirler yazdın. O boktan, özenti mahlasla, gizli gizli dergilere gönderdiğin hikayelerin de hepsi reddedildi. Çünkü kimse onları yayımlayacak kadar cesur değildi.” (K.D.Ö., s.23)

Teşkilata ben katmıştım çocuğu, “Bak koçum, önce milli demokratik, sonra sosyalist, tamam mı?” diye başına kaka kaka. (K.D.Ö., s.71)

..., ayaklarım yine yerden kesildi. Yüzüme yapışan otlu toprağı temizlerken, “Yakışır mı lan devrimciye böyle lüks ev?” diye bağırdım, kalbime oluk oluk lağımlar aktı. (K.D.Ö.,s.73)

Elin sahibi sabırsız bir sesle, “Kalk Şair Kalk, her taraftan yürüyorlar, devrim olacak,” diyordu. (K.D.Ö.,s.74)

... Asya’ya çok uzun bakmış olmalıyım ki çocuk, “Hadi Şair, devrim beklemez,” dedi, neşeli bir sesle üstelik.

Çıkmadan önce Asya’yı öptüm, nergis kokuyordu.

“İnşallah dünkü gibi olaysız biter,” dedi bizi uğurlarken.

“İnşallah bol kan akar, ortalık birbirine girer, her yer yıkılır,” dedim gülerek.

Asya'nın gözleri büyüdü korkuyla, çocuk, "O kadar da değil" der gibi yüzüme baktı.

Çocuğun gri fortuna atladık.

"Ne olacak dersin?" diye sordu yolda.

... "Bir bok olacağı yok" diye salladım günün ilk sigarasını yakarken.

"Pek küçümsenecek gibi değil bu kez durum."

*"Herkes bıraksa, sendikacılar bırakmaz" diye kestirip attım yine.
(K.D.Ö., s.75)*

*... Şehre inenlerin en az biri ikisi, her akşam, ya ölü ya deli dönüyor geriye.
Ve her akşam mahalledeki evlerden biri tiz ağıtlarla göğe yükselip
yükselip iniyor. (K.D.Ö., s.86)*

Toplumdaki buhran sonucu yazar ve çevrelerinde oluşan geleceğe yönelik inançsızlık ve güvensizliğe örnek olarak bir diğer alıntıyı Kırmızı Saçlı Kadın romanından yapabiliriz. Cevap alınamayan dilekçeler ifadesi Orhan Pamuk tarafından toplumda var olan öğrenilmiş çaresizliğin yansıması şeklinde yorumlanmaktadır.

... Eskiden darbeci askerlerin yattığı koğuşlara şimdi konan muhalif gazetecilerle Kürtler hakkındaki üzücü hikayeleri anlatır, biraz daha sessizlik, biraz daha temiz hava ya da haksız bir cezaya karşı hiçbir işe yaramayan dilekçelerden bir tane daha yazdırırdı. (K.S.K.,s.192)

Gelecekte yaşanılanların boşa çıkacağı endişesi diğer yukarıda örnekleri belirtilmiş olan romanlarda olduğu gibi Kuş Diline Öykünen romanında da görülmektedir. Toplumun tüm olanlara duyarsız kalacağı ve bugünlerin kolayca unutulacağı fikri yazar tarafından ara ara okuyucusuna hissettirilmiştir.

O zamanlar bu ülkede yaşayan insanlar ortaya çıkıp, "biz de oradaydık" diyecekler miydi? "Caddelere çıkmış, dalgalanan bayrakların ardına geçmiştik. Tahta masaların üstünde dirseklerimiz birbirimize değerken bilinmeyen kıtaların haritasına baktık, tehlikeli kağıtları elden geçirdik ve kitapların içinde bize söylenmeyi aradık. Elimizin altında dünya nasıl da yeniden yaratılabilir görünmüştü bize! O an inandık ki, bütün sözler yeni baştan söylenebilir, bütün hikayeler yeniden yazılabilirdi... !"

Bütün bunları söyleyecekler miydi?

Gerçi o zaman çok geç olacaktı. Kendisi, İbrahim, diğer arkadaşları... Hiçbiri hayatta olmayacaktı. Ama yine de demeleri gerekiyordu. Birilerinin çıkıp, bunu demesi gerekiyordu!..(K.S.K., s.129-130)

İnsanların siyasi görüşlere göre sınıflandırılması ve yargılanması romanlarda da eleştirel bir tutumla sergilenmiştir. Düşüncesine göre yargılama biçimi o dönemin toplumunda bir ayrışma unsuru olarak görülmüş ve yazarlar tarafından örtük eleştiriye tabi tutulmuştur.

Kırmızı Saçlı Kadın'da bu durumu örnekleyen cümleleri Orhan Pamuk şu ifadelerle yaratmıştır. Dış görünüm ve siyasi fikir bağdaştırması yapan yazar bunu ironi ile gerçekleştirmiştir.

...Bir zamanların iyi giyimli çapkın adamı şimdi üstüne başına aldırıyor, sağlığına dikkat etmiyor, bu durumu çok fazla inanmadan da olsa, "Solcular görüntüyle değil, özle ilgilenir." Gibi bir şakayla süslüyordu. (K.S.K., s.128)

Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında ise yazar tarafından kaleme alınan şu ifadeler bu durumu örneklendirmektedir.

Aslında şaşkındı. Bıyıkları, kıyafeti ülkücülere hiç benzemiyordu henüz. İlk bakışta insan onu bir inşaatta işçi sanabilirdi. Hatta solcu bile sanabilirdi. Üzerinde yeşil bir parka vardı. Tıpkı Komutan'ın emrettiği gibi. (K.S.K.,s.119)

Yüz:1981 romanında ise yazar bu durumu bir yargılama unsuruna dönüştürerek şu cümlelerle görüş ve ön yargı karmaşasını okuyucusuna sunmuştur.

...Faruk için "sağlam pabuç" değildi Işık. Faruk (bütün faşistler gibi) solcuların erkeklerinin vatan haini, kadınlarının ise düşük ahlaklı oldukları yolundakim genel tanıma katılıyordu. (K.S.K., s. 162)

Tol romanında ise yazar karakterleri zıt görüşlerde konuşturarak düşünsel ayrışmayı gözler önüne sermiştir. Aynı zamanda karakter ve okuduğu yazar/şair anlamında insanların değerlendirilme durumu da gözler önüne serilmektedir.

"Ama bu bağımsızlığın kaybıdır" diyordu. "Biz ki, Ata'mızın ,izinden gitmemiz gerekirken o yolu terk ettik, milli değerlerimizi unutmaya, zenginliklerimizi eritmeye, başkalarına muhtaç olmaya başladık" diyordu.

Yaşlı adam ise "ama" ile başlayan karşı cümlelere bile büyük saygısızlıkmiş muamelesi yapan bir kesinlikle konuşuyordu. Karşıdakinin her söylediğini, başını iki yana sallayarak, sinir bozucu bir küçümsemeye ağzından çekip alıyor, ama her seferinde dünyanın değiştiğini, savaştan sonra yeni dengelerin ve dengesizliklerin oluştuğunu, ülkemizin bu değişime ve dengelere ayak uydurması, dış güçlerin tezgahladığı oyunlara karşı da tetikte olması gerektiğini tekrarlamaktan başka bir şey söylemiyordu.

Sonra sözünün bir yerinde beni gösterip, "Bu mücadelede en büyük ümidimiz de işte böyle gençlerdir," deyince sinirden buz kestim.

Suskunluğumu o vakit bozdum ilk kez:

" Hangi mücadele?" (Tol, s.47)

Yaşlı adam bozuldu bu soruya, ama çabuk toparlandı:

"Medeniyet ve demokrasi mücadelesi," dedi kısa kesip.(Tol,s.48)

Yaşlı adamın yaşadıklarını kafasında gezdirdikçe kışkırdığı belliydi:

“Ben bu memleket için İstiklal Savaşı’nda... İzmir’e giren ilk süvari alayında... O zaman kaçacak delik aradılardı...”

Bir an sessizlik oldu, derken ben girdim araya:

“Kimlerden söz ediyorsunuz?”

Yaşlı adam önce afalladı, sonra, “Bu ülkenin kanını emenlerden küplerini doldurup köşe başını tutanlardan, bu ülkeyi satmak isteyenlerden,” dedi gürleyerek.

Genç olan muhabbetin böyle seyretmesinden hiç memnun olmamıştı.

Mevzuu değiştirmeye niyetlendi:

“Biliyor musunuz üstadım, karşımızda pek kültürlü bir genç kardeşimiz var. Nazım Hikmet’in şiirlerini de pek severmiş.”

Bu sözleri öyle pis bir alaycılıkla söylemişti ki, onun zavallı bir muhbir olduğuna kalıbını basabilirdim. İçim bu kez korkunun uzun tüyleriyle gıdıklandı. Muavinin beni odasına çekip savurduğu tehditler geldi aklıma: “ O manasız gizli toplantıların gözümden kaçacağını mı sandınız? Eğer bunlara derhal bir son vermezseniz, hepinizi toptan... O kitapları, o mecmuaları bir daha elinde görürsem, hiç tereddüt etmem seni...” (Tol, s.50-51)

Bunları düşünürken ağızından kelimeler kayıverdi:

Yaşlı adama, “Hükümetten söz ediyorsunuz sanırım,” derken, genç olanın başını arkaya yaslayıp uyuma numarasına yattığını gördüm.

Yaşlı adam gözlerini kısmış, bakışlarını bir şeyleri ortaya çıkarmak ister gibi yüzümde gezdiriyordu.

“Hükümeti hedef bellemeden önce bakılması gereken başka şeyler var,” dedi sert sert.

“Neler?” diye sordum.

...Saflıkla küstahlık arasındaki sınırın hangi tarafından konuştuğumu kestirmeye çalıştığını, gençliğime bakıp işi saflığa bağlamak istediğini, ama şu “Nazım” mevzunun da aklına kene gibi yapıştığını adım gibi biliyordum. İşin içinden çıkmakta zorlanıyor, çıkamadıkça öfkeleniyor, ne var ki kendine hakim olmaya, haddinden fazla sinirlenip kendi konumunu zayıflatmamaya çabalıyordu. (Tol, s.51)

Bir süre düşündükten sonra işi ciddiye almaya karar vermiş olmalı ki, “Elimizden alınmak istenen Kıbrıs’a bak mesela, bizi yutmak için fırsat kollayan dibimizdeki kızıl tehdide, hürriyetleri yıkmak için tam kalbimizde bin türlü kumpas hazırlayan kökü dışarılara...” diye başladı. (Tol, s.51)

... “Atatürk’ü sever misin delikanlı?”

Bir an tereddüt ettim, sonra kısık bir sesle, “Severim,” dedim.

“Ata’nın doğduğu evi havaya uçursalar ne yapardın?”

Ne biçim soruydu bu böyle? Şaşkın şaşkın baktım yüzüne. Bir şey demedim. Kibirli bir gülüşle arkasına yaslandı, başını camdan yana çevirdi. Aramızdaki son konuşma bu oldu.

Ertesi gün her yanı tanka, tüfeğe, askere kesmiş bir İstanbul'a indim. Amcam Haluk, Haydarpaşa'da kolumdan tuttuğu gibi arabaya bindirdi beni, kaçarcasına eve gittik. Bir hafta dışarı çıkmadık. (Tol, s.53)

Zıt görüşlerle yazarın roman içinde yarattığı karakterleri çatışma içerisine alması, farklı fikirlere bir arada yer vermesi Kuş Diline Öykünen romanında da rastlanılan bir durumdur. Buna örnek olarak aşağıda romandan aldığımız diyalog verilebilir.

Siyaset size, sizin gibi gençlere neden veriyor bu işleri? Çünkü bizim gibi öğrenci hareketinde deşifre olmadınız. Polis tanımıyor. Damgalı eşek gibiyiz. Öte yandan eline silah verilen kişinin, devrimci bilinen en yüksek kişi olması lazım. Bizim işimizin insanla olduğunu, insan camına kıymanın ne kadar haklı olursak olalım iyi şey olmadığını bilmesi lazım. Ölüme inanan faşistlerdir; devrimciler yaşama inanır. Devrimci harekete katılan insanlara bir bak, kimse öldürmeye gelmedi tam aksine hepimiz ölümü göze alarak geldik.

Ama mücadele kızışıyor diye itiraz etmişti Yavuz; Halk faşistlerle dövüşürken, camını korumak için silahlanırken, hadi eğitim çalışması yapalım, önce bilinçlenelim, sonra halkımız için savaşalım mı diyeceğiz...

İbrahim sinirlenmişti, buna rağmen sakince, kelimelerin üstüne basa basa konuşmuştu: Devrimcilerin en büyük silahı insan sevgisi... Che'yi örnek al! İşte sana en büyük silahı insan sevgisi... Che'yi örnek al! İşte sana en büyük devrimci... Gerilla mücadelesi verirken, devrimciler en imkansız koşullarda bile insanca davranmayı bilmelidir, diyor. Silah tamam ama bütün devrimler, aslında inançla kazanılmıştır... İnsana duyulan inanç, insanların başka türlü de yaşayabileceklerine duyulan inanç ! ... Bu inancın kaybıdır, yenilgilerin sebebi. Gerçek yenilgilerin yani. Kesin yenilgilerin... (K.D.Ö. , s.79-80-81)

Kuş Diline Öykünen' de göze çarpan bir diğer durum, aynı aile bireyleri farklı fikirler ve çatışması aynı anda yaşanmasıdır. Bütün aktif partilerin bahsi roman karakterleri üzerinden verilmektedir.

“Annesiyle yengesinden duyduğu kadarıyla iki kardeş birbirleriyle hiçbir zaman anlaşamamışlardı. Muzaffer Bey büyük şirketlerden birinin genel koordinatörüydü. İzzet Bey ise maliye bakanlığının üst düzey bürokratlarındandı. Chp' liydi. Bir aralar TİP' e üye olmayı düşünmüştü. Amcası Adalet Partili' ydi. Özel sektöre geçmeden orduda görev yapmıştı. Askerlik döneminden birçok arkadaşı emniyetin ve ordunun üst kademelerindeydi. Belki de buna güvenerek, Yavuz'a bol bol tehditler savururdu: “O gittiğin mitinglerde, arkadaşlarını yakalayıp seni bırakacaklar, seni polis sanacak herkes! Dışlanacaksın! Kendi arkadaşların almayacak seni!” (K.D.Ö., s.86)

“ O da gerçi biraz fazla ileri; ama yine de resmen üniversitenin ortasında ateş etmişler, hastane yattı kaç gün... Sen Amerikalarda oku; vatanımda görev yapacağım diye gel; bu kadar başarılı bir insanı ayağı çarıklı, üç beş çapulcu gelsin vursun... Ayol bu nasıl milliyetçilik!”

...Aslında Adalet Partili olan amcası “ komünistlere karşı tek güvence o senin beğenmediğin çapulcu dediğin milliyetçi gençler” diye kükredi karısına.

...Yavuz da “ O milliyetçi dediklerin resmen faşist baba.” Diye söze girmişti. “bunların hepsinin eli kanlı. Kendilerinden olmayan herkese düşmanlar. Yalnız öğrencilere, öğretim üyelerine değil, grevdeki işçilere, Alevi mahallerine de saldırıyorlar!”

...Muzaffer Bey, “ kim oluyor ulan, senin arkadaşların? Üç beş beyinsiz eşkıya! Ben sana onlarla ilişkisini keseceksin demedim mi?” diye avazı çıktığı kadar bağırarak oğlunun üstüne yürüdü. (K.D.Ö. ,s.101)

Daha Ankara'dayken, Kayseri'den ziyaretlerine gelen yaşlı emektarları bile, okulun ilk günlerinde, faşistlerin saldırılara karşı tuttuğu nöbete gittiğinde, “Vatan hizmetine gidiyor oğlum,” diye gülerek, sabahın köründe kalkıp, kapıdan geçirmişti onu. Neler olduğunu merak edip yanlarına gelen Nesrin Hanım'da, “Aman hala,”-yaşlı kadına hala derdi- “iyice azdırma şu oğlanı” diye şakadan kızmıştı. Sonradan Meliha halanın hem kız hem erkek kardeşinin çocukları, toplam sekiz yeğenin de solcu olduklarını öğrenmişti. Gerçi her biri başka fraksiyondandılar.

Ama onu asıl şaşırtan yaşlı kadının “Denizlerden, Mahirlerden” söz açıldığında, “yaktılar civanları” diye ağıda başlaması değildi. Babasının, saltanatından dolayı şakayla Sezar Hanım diye bahsettiği –asıl ismi Seza'ydı- anneannesinin de “o pırlantaları astılar, vurdular ya! Elleri kırılasicılar; artık bu çorak topraktan kimseye hayır gelmez” demesiydi.(K.D.Ö. , s.105)

Bu dönem romanlarında göze çarpan bir diğer özellik kadına bakış açısının eleştirel bir tutumla ele alınmış olmasıdır. İncelediğimiz eserlerden örnekleyecek olursak aşağıdaki metinlerle bunu gerçekleştirmiş olalım.

Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında tecavüze uğramaları ve yaşadıklarıyla toplumda ikinci planda var olan kadına bakışı yazar postmodernist bir tavır ve farklı ifadelerle onun ruhunda yaşanan karmaşıklığı da hissettirecek ifadelerle okuyucunun da kafasını yoracağı şekilde ele almıştır.

Salih hiçbir şey hissetmedi. Bacakları ve kolu olmayan bu genç kız ona kendi öldürdüğü kadınları hatırlatmadı. Oysa çocuk elleriyle parçalara ayırdığı kız kardeşine tıpatıp benziyordu. Salih hastanenin kapısındaki kıpkırmızı tahta bankta oturmuş, her şeyi soğukkanlılıkla seyrediyor. Anlamaya çalışmadan... Genç doktorlar ünlü bir sinema oyuncusunun köpeklerinin kudurarak öldüğünden bahsediyorlar. Onlar için okulda patlayan bombadan ve öğrencilerinin gözü önünde bedeni bin parçaya ayrılarak ölen öğretmenden daha ilginç bir haber bu. Kudurarak ölen iki köpek... kudurarak birbirine saldıran insanlar... Kudurarak ölmenin ve öldürmenin sıradanlaşmış hali... Kanıksamak kuduz gibi bulaşıcı bir hastalık artık. (Ş.H.Y. , s.139)

Bir rüya mı gördü? Gördüğü rüyada abisiyle mi sevişti? Doğurduğu çocuk abisinin oğlu mu? Günah kuşu Mehtap'ın gözlerini mi oydu?

Zebun kimrek atançı

Tartihana burçka formançı

Karanzul vert

Karanzul vert (Ş.H.Y. , s.160)

Ölü bir genç kız rüyasında yine o şarkıyı söylemeyecekti.

Zebun kimrek atançı

Tartihana burçka formançı

Karanzul vert

Karanzul vert (Ş.H.Y., s.203)

Hiç duymaması gereken bir şarkıyı duymuştu.

Karanzul vert

Karanzul vert (Ş.H.Y., s.213) ...Salih'in ölümle pençeleşirken söylediği o tuhaf şarkı...

Dünya Ağrısı romanında yazar kadınların özgür olmadığına ve her zaman bir ayrımcılık yaşadığına, evlat olarak dahi erkeklerden farklı bir muamele ile aile içinde var olduğuna değinmiştir.

... Kız evlatlar gider, özgür değildirler, asla olmazlar ama yine de giderler, bir kafesten başka bir kafese. Erkek evlatlar kalır, evlerin özgür demirbaşlarıdır onlar(D.A. ,s.19)

“ Bu memleketin her yerinde kadınlar çabuk yaşlanıyor” dedi madenci(D.A. ,s.91)

... “Polis arabaya bindirirken, ne olmuş yani bir kadını boğdumsa, niye bu kadar büyüttünüz der gibi bakıyordu etrafına”(D.A. ,s.96)

Otopside sonra gelinin göğsüne oturulduğu için kaburgalarının kırıldığı, ama tecavüze uğramadığı ortaya çıktı. Kimse inanmadı buna, inanmak istemediler. Peynirciyi linç etmeye kalkmalarının haklı bir sebebi olmalıydı, sadece bir kadını öldürmüş olması yetmiyordu. Gerekçeyi hemen buldular, gerekçe bulmakta çok mahirdiler. Gelinin kocası para yedirmiş, tecavüzü rapordan çıkarttırmış dediler. Namus meselesiydi, göz mü yumsaydı diye konuşular.(D.A. ,s.98)

Kadınların varoluşu ve hayata tutunma durumlarının düşündürüldüğü bir diğer örnek de Tol romanında Murat Uyrkulak tarafından verilmektedir.

Müyesser ise hayata daha doğarken bir kaplan misali atılmış, annesini doğum yatağında cansız bıraktığı gibi, şerbet satan babası ve beş ağabeyiyle beraber yaşadığı izbe evi on beş yaşında terk ederken de bir kez olsun ardına dönüp bakmamıştı. Talihi yaver gitti. Kendisine tecavüz edip oluk oluk kanatan kabadayı, kokusuna müptela oldu ve Müyesser'i himayesine aldı. Müyesser, meyhanenin birinde, kapaksız sürahi yüzünden çıkan bir kavgada hamisi alınının tam orta yerinden vurulup bir arkeolojik kazı çukuruna, devrik bazilika sütunlarının dibine atılana dek, en zarifinden bir cumbada oturup onun yolunu gözledi durdu. Haberi duyar

duymaz, kabadayının cenazesini bile beklemeden öte berisini topladı, kendini yollara vurdu. (D.A. ,s.37)

Kırmızı Saçlı Kadın romanında Orhan Pamuk kendi çizdiği sınırlarla kadının ezilmişliği konusuna değineceğini ve bu konudaki fikirlerini kısaca dile getireceğini şu cümleleri ile gösteriyor. Bu konuyu hangi koşullarla işleyeceğini de postmodernist bir tavırla okuyucusuna metnin kurmacalığını da hatırlatarak gösteriyor.

...Erkeklerin, hiç bilmediğim küfürlerini ortaokulda, lisede, askerlikte öğrendiklerini sevgilim yarı hayretle yarı utançla hatırlayıp bana gülümseyerek tekrarlar, arkasından “İğrenç” der, sonra “kadının ezilmişliği” genel konusunu açıp, işçi sınıfı cennetine varınca bütün bu pisliklerin sona ereceğini anlatırdı. Sabretmeli, devrim yapmaları için erkekleri desteklemeliydim. Ama Türk solcu erkekleri ile kadınları arasındaki eşitsizlik konusuna gireceğimi sanmayın sakın. (D.A.,s.180)

Kadınların toplum içinde gördüğü muamale, cinsel istismar ve kadınların yaşamak için mücadele verdiği zorlukları Ayşegül Devocioğlu Kuş Diline Öykünen romanında şu ifadelerle tasvir etmiştir.

Kemal Bey’ in odası, ... Gülay ne zaman bu odaya girse, içeri kapatılmış da bir daha çıkmayacakmış gibi yüzü kızarır, soluğu kesilirdi. Kemal Bey ,onun bu hallerini neye yoruyordu kim bilir? Herhalde, sekreter kızların kırılacağını hiç düşünmeden basitlikle söyleyiverdiği gibi erkeksiz, yalnız , evde kalmış olmasına ... ‘Aranmasına! ... ’(D.A. ,s.18)

Caddeye çıktığında kolu kanadı kırılmıştı. Taksiye binip vapur iskelesine gitti. Vapurun gelmesini beklemeye başladı. Arkadaşları, ona hep “Bacım” demezler miydi? Güpgüzel bir sesle; “bacım!” Kim bilir kaç anne, kız çocuklarını gözünü kırpmadan emanet etmişti Remzi’ye. Doktordu. Görev yaptığı küçük kasabalarda tanınmış bir devrimciydi. Kim inanırdı ki, kadınlara, kızlara saldıracağına! ... (D.A. ,s.144)

İnsanların kötü olaylar karşısında sıradanlaşmış ve normalleştirmiş gibi tepkiler vermesi toplumun içinde olduğu durumun vehametinin göstergesi olarak Şahbaz’ın Harikulade Yılı romanında verilmiştir.

Salih bundan bir hafta önce bir kadını öldürdü. Polis her gün kadının bir parçasını buluyor. Çöpte, sokak köşesinde, apartman girişinde... dün de sinemada... Gazeteler her gün, öldürülüp parçası şehrin çeşitli yerlerine atılan kadının temsili bir çizimini yayınlıyorlar. Bulunan parça resmin üzerinde de tamamlanıyor, bulunamayan parçalar kağıt elbiselerle giydirilen karton bebekler gibi, çizgi çizgi ... Cesedin sol kolu, sağ ayağı ve sağ uyluğu bulundu. Bir de kafası. Kafası bir kese kağıdından çıktı. Derisi yüzülmüştü. Bir sinema koltuğuna terk edildi. Film bittikten sonra salonu temizleyen hademe buldu kese kağıdını. İçine bakamadan kalbi durdu. Sonraki seansı izlemek üzere salona giren seyircilere yer göstermek için elindeki fenerin ışığını kırmızı koltuğa tutan yer gösterici, arkadaşını koltukların arasında elinde kanlı bir paket, gözleri fal taşı gibi açık, ağzı dev bir mağara gibi aralık ve iki büklüm kaskatı görünce korkunç bir

çığlık attı. Gençti, kalbi durmadı. Onun çığlığını duyan ışıkçı, salonun lambalarını yaktı. Anarşistlerin saldırısına uğradıklarını düşünen seyirciler, ne olup bittiğini sormadan, sıradanlaşmış bir telaşla sinemayı terk ettiler. (D.A ., s.68)

Yine Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında acı olayların insanlar gözünde sıradanlaşması yazar tarafından tekrardan dile getirilmiş. Yaşanılan acıların gün geçtikçe sıradanlaştığını ve insanların ölüm haberlerine duyarsız kalmalarını, ölüm hissinin insanlarda kayboluşunu yazar Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında şöyle dile getiriyor. Hatta çoğu toplumda da aydın kabul edilebilecek doktorların sohbetinden bahsedilerek yaşanan duyarsızlaşma ve ilgisizliğin var olduğu acı gerçeği veriliyor.

Salih hiçbir şey hissetmedi. Bacakları ve kolu olmayan bu genç kız ona kendi öldürdüğü kadınları hatırlatmadı. Oysa çocuk elleriyle parçalara ayırdığı kız kardeşine tıpatıp benziyordu. Salih hastanenin kapısındaki kıpkırmızı tahta bankta oturmuş, her şeyi soğukkanlılıkla seyrediyor. Anlamaya çalışmadan... Genç doktorlar ünlü bir sinema oyuncusunun köpeklerinin kudurarak öldüğünden bahsediyorlar. Onlar için okulda patlayan bombadan ve öğrencilerinin gözü önünde bedeni bin parçaya ayrılarak ölen öğretmenden daha ilginç bir haber bu. Kudurarak ölen iki köpek... kudurarak birbirine saldıran insanlar... Kudurarak ölmenin ve öldürmenin sıradanlaşmış hali... Kanıksamak kuduz gibi bulaşıcı bir hastalık artık. (Ş.H.Y. , s.139)

Yine yazar başka bir karakteri üzerinden de duyarsızlaşmayı betimlerken “anarşik olaylar” deyip geçmek kolay ifadesiyle toplumda yaşanan kanıksamadan ve yadsımadan bahsetmektedir.

Sokakta ölen insanlar Mehtap'ın umrunda değil. “Anarşik olaylar” deyip geçmek artık çok kolay. Öylesine kanıksadı olan biteni. Onun merak ettiği uzak ülkenin şahıyla karısı. ... Ne o uzak ülkede yapılan kanlı devrim, ne asılan insanlar, ne de direnişçiler umurunda. (Ş.H.Y.,s.126)

İncelediğimiz eserlerde darbe oluşunun öğrenilmesi genellikle ruhsal travma boyutu hissettirecek bir üslupla okuyucuya aktarılmıştır. Darbe ifadesi toplumda sebep olduğu buhranın izlerini taşıyarak ruhsal yıkım yansıması şeklinde betimlenmiştir.

Tol romanında darbe ve o anın yazarda bıraktığı ve yazarında okuyucusuna yansıtmak istediği hisleri karşımıza şu ifadeler çıkar.

Bir çerçeve düşüyor duvardan.

Bakıyorum, ülke haritası... (Ş.H.Y.,s.191)

Darbe geldikten sonrasını anlatma için yazılan kısım dilbilimsel hatalarla doldurulmuş. Yazar toplumdaki karmaşayı ve ruhsal buhranı dilbilimsel karmaşıklıkla özdeşleştirerek vermiştir. Bilinçaltı karmaşasını kelimeler ile hissettirmiştir.

Ve sabahı ezip geliyorlar. Toplarıyla, tüfekleriyle, kasaturalarıyla, hınçlarıyla geliyorlar. Hepsi çok iri, hepsi çok haki. Başlarına yeşili sarılı bezler sarılı, yüzlerine siyah yağlar sürülü, postalları kocaman, bir karış eninde palaskaları, kn kırmızı madlyonları, yüzükleri, kn dondran gülşleri...

Vhşibir dörtgn çiziyorlr... Komutahne, şkenchan, myhne, tecavzha...

Yakladkları gnçlri kurşn diz.. Esmr'i, Sle'i, KMam'yi, Brc'yu ve dğrlern mydna sürkl... parç...soyy...sryla...dfirc... dövrk satlerc... bcklrnm arsndan kn... gğsler Im İme...

Şr srünerk çıkıyor şknchndn.. biri klna giriyor, Salih, kamyonet az ileride... Hadi... hd... Şr bakı... Esm...ğzndn kn kn... gözleri bembeyaz...gzlr bmbyz... (Tol.,s.191)

“Dışarısı bomboş...”

“Ne yapayım?”

“Tanklar var, askerler var...”

“Demek ki boş değil. Hadi yaylan!”

“Anlamıyorsun, sadece onlar var, her yerdeler, çoklar...”

“Ne yani?”

“Darbe. Darbe yapmışlar!...”

İşte böyle tanıştılar. Bir tür kader ortaklığı, serüven, sürgünlük hissiyatıyla kaynaştılar. Radyodan bildiriye dinlediler, üç gün sokağa çıkma yasağı olduğunu öğrendiler, nohuda, makarnaya baktılar, rahatladılar, bazı sakıncalı dergileri, kitapları, afişleri termosifona tıktılar, ısınan suyla banyo yaptılar, daha bir rahatladılar, bildiri aralarında kalın sesli bir adamın söylediği kahramanlık türkülerinin tarihte tekabül ettiği olaylar üzerine, darbenin muhtemel sonuçları üzerine, sonuçların etkileri üzerine, etkilerin tepkileri üzerine sohbet etmeye koyuldular. (Tol, s.202)

Kolunda ekmekle, bu darbeze, darbedar ya da belli mi olur darbe vesilesiyle hane kurup mutlu olacak çiftin evine doğru yaklaşmakta olan adamın her daim sülün gibi bir boynu olmuştur, dağ gibi iridir, hiçbir zaman çökük omuzları olmamıştır, ama boyunsuz ve omzu düşük adamlara hesap verir. (Tol, s.203)

Bir darbe devrimcileri sevmezdi, devrimci sevgilisi olanları da sevmezdi. Keşke sevgilisi iktisat doktoru falan olsaydı. (Tol, s.205)

.. sayfalarca anlattıktan sonra:

İşte darbe biraz budur.

Aslında çoğunlukla budur.

Darbe, insanlara hesap kitap öğretir. (Tol, s.209)

Devir romanında ise darbe olduğu haberi yine baş karakter kabul edeceğimiz çocuk kahraman Ali'nin gözünden betimlenmiştir.

Ayşe'nin babası bizi dövmeye geliyor galiba. Önemli değil. Kuşuyu aldık nasılsa. Sabah oldu artık iyice. Renkler geri geldi. Yerdeki kırmızı. Demek ki Hüseyin Abi'yle Birgül Abla buraya konup uçmuşlar. Kanatları biraz kanamış. Önemli değil. Babası Ayşe'yi kucaklayıp koşunca ben arabayı tek başıma ittim. Arabayı apartmana sokunca Ayşe'nin annesi ağladı, Ayşe'ye sarıldı. Kimse bana sarılmadı. Ayşe'nin annesi, "Yavruuum!" diye bağırınca apartmandaki kapılar tek tek açıldı. Herkes aynı şeyi dinliyor radyoda. Açıldı bir kapı:

"Parlamento ve hükümet..."

Kapandı kapı, başkası açıldı:

"... feshedilmiştir."

O kapandı, başkası açıldı:

"Bütün yurttta..."

Kapandı, başkası açıldı:

"... sıkıyönetim..."

Kapandı, başkası açıldı:

"... İlan edilmiştir."

Kapandı kapı. Daha da açılmadı. (Devir, s.430)

Eserlerde toplumların bakış açıları yansıtılırken önemli bir vurgu ile dine değinilmiştir. Din kimi zaman mezhep yönü ile ayrıştırıcı kimi zaman ise umut aşılması yönüyle aşağıda örnekleri verildiği gibi birleştirici olma özelliği üzerinde durularak işlenmiştir.

Örneğin Dünya Ağrısı romanının tümünde geçen ifadeler Alevilerin toplumda dışlandığını hissettirme amacı ile yazılmış hissiyatı yaratmaktadır.

Romantik vecizelerine devam edecekti daha. Ama annesi duyulur duyulmaz bir sesle sözünü kesti.

"Kız aleviymiş"

Babası duraksadı. "Haa ..." dedi. "O zaman başka.."(D.A., s.138)

Alevilerin adını o kış, Maraş olayları sırasında duymuştu. Kabakulak olmuştu, çok ağrısı vardı. Buna rağmen, şehri nefret dolu bir heyecan sardığını farketmişti. Evde radyonun sesi çok açılıyordu. Gelip gidenler hep bundan bahsediyorlardı, şeytandan bahseder gibi bahsediyorlardı. Zalimce konuşuyorlardı, düşmanca, acımasızca. Çocuktu, hastaydı, hemen ikna oluyordu bunların hak edilmiş ölümler olduğunu düşünmek kolayına geliyordu. (D.A.,139)

... "Neyini unutamamış? Kızılbaştan başkasını bulamamış mı aşık olacak?"

Böylece aşk hikayeden tümüyle buharlaştı, aşka değer veren babasının cümlelerinden, anlayışından silindi. Babası yatmaya gitti. Annesi incir ağacının altında biraz daha oturdu, sessizce çayını içti.(D.A.,s.140)

...Çocukluğundan belli belirsiz manzaralar geçti aklından.Babasının selam vermeden önlerinden geçtiği insanlar, her gün biraz daha yıkılan, korku dolu bir merakla içine girip taşlarını söktükleri kilise.

“Sahi kiliseye ne oldu?”

“Spor salonu yapıldı ya üstüne,” dedi Pehlivan.(D.A. , s.151)

Toplum gözünde linç etmenin normalleşmesi için kullanılan ifade olarak Alevilik verilmiş ve toplumun bunu kanıksamış olduğu hissettirilmiştir.

Mürşit o an buldu kendisini kurtaracağını sandığı cümleyi.

“Ama adam Aleviymiş.” (D.A., s.74)

Şahbaz’ın Harikulade Yılı romanında da Alevilik ayrıştırmacı bir unsur gibi okuyucuya verilmiştir.

Vatan haini bir Kızılbaş’ın ölümüne yas tutacak kadar... (Ş.H.Y. , s. 33)

Kuş Diline Öykünen romanında da Alevilik ayrıştırmacı bir unsur olarak anlatılmış olup mezheplerin insanların bakış açısını etkileyişi açık bir üslupla işlenmiştir.

Para girdi mi işin içine Alevi, Sünni kalmıyor!(K.D.Ö. , s.32)

Kat kat yemeniyle sardığı başının tam yukarısında, canlı renkleriyle, evin tirşe duvarlarında hemen seçiliveren bir resim asılıydı: Hazreti Ali... Mahalledeki hemen her evde, yanında çift ağızlı Zülfikâr’ la, Hazreti Ali’nin resmi, muhakkak olurdu.(K.D.Ö. , s.126)

... Malatya’yı yangın yerine döndürdüler. Bir sürü tanıdığım, akrabam yaralandı, öldü, malları mülkleri heba oldu gitti! Niye? ! Alevi diye! Nasıl solcu olmasın bu bizim çocuklar. Haksızlığı görmüş tutabilir misin? (K.D.Ö. , s.160)

... Zaten buralarda, Alevi Sünni ezelden ayrılmış, ülke iç savaşa sürüklenecek... Sonra yıktılar bütün suçu... Hapishane, işkence, darağacı!.. Yahu bizim köyü toptan geçirdiler sopadan. Alevi köyü ya! Af yok! Vay vay vay vay!.. Ye babam ye! Ye babam ye!(K.D.Ö. , s.161)

Kıymetlerin Sünni olduğunu anımsadı. Bugüne kadar aklına bile gelmemişti. Yıllar önce 77 1 Mayısına hep birlikte katılmışlardı.(K.D.Ö. , s.165)

Devir romanında da Alevilerin dışlanıp çocuk karakter Ali üzerinden onlarla ilgili duyduklarını aktarışı bulunmaktadır.

Ayşe’ye o şeyler anlatılmaz. Korkar o. Sinemada anlattılar. “Çorum’daki cesetlerin gözlerini oymuşlar.” “Alevileri katlediyorlar...”(Devir, s.159)

Dinsel öge olarak halkın özellikle batıl olan inanışları, cin, şeytan ve peri gibi kavramlar fantastik bir anlatımla kullanılmıştır.

Şahbaz'ın Harikulade Yılı eserinde Mine Söğüt şu ifadelerle batıl inanışları anlatmaktadır.

Binlerce yıl önce bu topraklarda hep böyle törenler yapılmaz mıydı zaten.? Uykunun derininde genç kızlar, elleri keskin bıçaklı yaşlı adamlar ve küçük oğlanlar, toprağa akan kızıl... kıpkızıl kanlar... çok memeli tanrıların bu topraklarda hüküm sürdüğü o eski zamanlar... toprağın tanrısı, denizin tanrısı, göğün tanrısı, fırtınanın, çağlayanın, yaşlı ağaçların, çakıl taşlarının, hatta ele avuca sığmaz bulutların bile tanrısının olduğu o eski zamanlarda, kurban kanı diye genç kızların kanı akıtılırdı bu topraklara... Öyle mi? Çobanların kavalına o acıklı ezgiler nereden sızdı, ölü kızların ardından az mı ağıt yakıldı?(Ş.H.Y. , s.78-79)

...Kör Ebe' nin dediği harfi harfine yapılacak. Çünkü Ayşe'nin içine lanetli geçmişten dirilen korkavuran cinleri girdi. Korkavuran cinleri bedeni delirtti. Ayşe o yüzden geceleri, babasının... babasının... babasının koymuna girdi... Ölüm... Ama öldürmek yetmez. Yedi parça yedi ayrı kuyuya... yedi parça yedi ayrı kuyuya... yedi parça yedi ayrı kuyuya.(Ş.H.Y. , s.79)

Şehirde kıyametin yaklaştığı söylentileri dolaşılıyor. Geceleri denizde yanıp sönen fosforlu şeritler yüzünden herkes panikte. Rum madam bugün evinden zar zor dışarı çıktı ve kilisede üç mum yaktı. Biri sağlığı, diğeri güvenliği, üçüncüsü de günahları için. Eğer gerçekten kıyamet kopacaksa, öbür dünyaya günahsız gitmek istiyor.

Diün gece sarhoş balıkçılar kıyıda kedilerden birini denizdeki ışıklı şeritlerin arasına attular. Kedi can havliyle yüzüp karaya çıktığında içine cin girmiş gibiydi. Kırmızı turuncu pırıltılar içinde titriyordu. Balıkçılar korkudan ne yapacaklarını şaşırıyorlar. Üç kulhüvallah bir elham okuyarak kaçıştılar. İçlerinden biri “ Ya Bismillah” deyip zıpkınla kediyi tam karnından vurdu. Kedi ne olduğunu anlamadan olduğu yere yığıldı; ağzından pembe bir kan sızdı. Öldü. Kedinin hikayesi kısa sürede tüm şehre yayıldı. Hem de bine bir katılarak. Balıkçılar kedi öldükten sonra içinden yükselen bir ışığın yıldızlara kadar çıkıp kaybolduğunu mu görmemişler; kedinin ölürken dile gelip kelime-i şahadet getirdiğini mi duymamışlar... neler neler anlatıldı. Birkaç gün içinde deniz eski haline döndü ama kedinin efsanesi alıp başını yürüdü. Şehirde aylar boyunca kimse balık tutmadı, balık yemedi. Havalarda ısındığı halde anneler çocuklarını denize girmemeleri için sıkı sıkı tembihledi. Kayıkçılar küreklerini suya tedirgin daldırdılar.(Ş.H.Y. , s.104)

Kırmızı Saçlı Kadın romanında aynı batıl inanış ve olağanüstü varlıkların dinde yer alışı, eski inanışlar ve dinin insanlar üzerinde yarattığı psikolojik etki şu cümlelerle verilmiştir.

Bu hünerleri Orta Asyalı şamanlar gibi doğa ötesi güçler ve sezgiler vehmetmelerine, yer altı tanrıları ve cinleriyle konuştuklarını ileri sürmelerine yol açmıştı.(K.S.K. , s.18)

Mahmut Usta'ya göre her yıldız bir hayatı işaret ediyordu. Cenab-ı Allah yaz gecelerini yıldızlı yapmıştı ki, ne kadar çok insan, ne kadar çok hayat olduğunu hatırlayalım. Bu yüzden bir yıldız kayınca, bazen gerçekten birinin ölümüne tanıklık edermiş gibi dertlenir, dua okur, benim oralı olmadığımı görünce içerler, hemen yeni bir hikaye anlatırdı. (K.S.K. , s.33)

Ustamın anlattığı hikayelerin önemli bir kısmı Kur'an'dan alınmaydı. Mesela, Şeytan'ın insanları resim yapmaya teşvik etmesi, sonra ölmüşlerini hatırlatsın diye o resimlere bakmalarını öğütlemesi ve sonunda insanları putatapar yapıp yoldan çıkarması böyle bir hikayeydi. (K.S.K. , s.33)

Batıl inanışlar Kuş Diline Öykünen romanında da aşağıdaki ifadelerle göze çarpmaktadır.

... anneannesinin çengelli iğneyle yakasına iliştiirdiği nazarlıklardaki siyah efsunlu harfler gibi merakla çözmeye çalışıyor, ... (K.D.Ö. , s.42)

...Bazı evlerde, mor zemin üzerine göz alıcı pullarla işlenmiş Şahmeran'lar görülürdü; eve yılan girmesin diye. Bir de hayınlıktan korunmak için... (K.D.Ö. , s 126)

Şahbaz'ın Harikulade yılı romanında genel anlamda sosyolojik açıdan geleceğe karamsar bir bakış açısı görülmekte iken yazar şu ifadelerle dinin etkisi ile umut fikrini eşleştirmektedir.

“Komünistler” diyor yine Kartal abi, “komünistler bu ülkede hüküm süremeyecekler, bu ülke Müslüman ülke, bu ülke Allah'ın emirleriyle yönetilecek... dinsiz kafirlerin değil. Herkes imanın şartlarını yerine getirecek.”

... “Allah'ın emirleriyle yönetilen bu ülkede bir gün gelecek iffetsizlere yer olmayacak” diyor Kartal abi... (Ş.H.Y. , s.198)

Dinin arındırıcı etkisi ve ruhsal sığınma ile umut etme sağlayışı yönü ile Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında yazar şu ifadelere yer vermiştir.

... Allah'ın huzuruna temiz, tertemiz çıkmalı insan. Ne annesinin babasının günahlarının lekesi olmalı üzerinde, ne kendi günahlarının. Akıllarından geçen ahlaksız düşünceler suyun affedici akıntısına karışıp gitsin. Amin. Allah'ın emirleri kalplerinde yer etsin. Amin. Allah onlara din düşmanlarıyla savaşacak güç versin. Amin.

Bismillahirrahmanirrahim. (Ş.H.Y. , s.111)

Tol romanında ise din yazarın yaşadığı kafa karışıklığı ve dönemin buhranını hissettirmek için bir araç olarak ve postmodernist bir tavırla sıradanlaştırma yoluna gidilerek kullanılmıştır.

Geç vakit kalkınca kızdım kendime. Güneş duvara yapışmış, terden her yerim her yerime yapışmış, dilim damağıma yapışmış, haysiyet kasığı

yapışmış. Peygamberler geç kalkmaz, sarhoş olmaz, akşamdan kalma da olmaz, olmamalı. Ve peygamberler boşalır mı? (Tol, s.106)

4.3.1.5.Psikoloji

Roman karakterlerinin psikolojileri, bazen olaylar karşısındaki tavırları ile yansıtılmıştır. Alay, ironi, tezat gibi tekniklerle kahramanların içinde buldukları trajik duruma tepkileri dile getirilmiş ve öfke, karmaşık duygu durumları betimlenmiştir. Karakterlerin en sık içinde buldukları duygu durumu öfke ve içe kapanma olarak kendini göstermiştir. Yaşanan büyük olayların etkisine kapılan veya geçmişte yaşadıklarını atlamayan roman kişileri genellikle kendilerini toplumdan soyutlama durumuna gitmiştir. Yazarlar aynı zamanda toplumsal olaylara duyarsız karakterlere de eserlerinde mutlaka yer vererek bir tezat oluşturmak istemiş ve bunu çatışmaları ile göstermiştir.

Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında yazarın ölümler karşısında yarattığı karakter olan ve roman boyunca hayali olarak konuşturulan ayrıca yazarın kendini özleştirmiş olduğu karakteri Şahbaz'a seslenerek kendini sorgulayışını şu ifadeler ile görmekteyiz. Yapılanların insani bir acizlik oluşunu kitap boyunca hissettiren yazar kendini rahatlatma yoluna bu cümlelerle gitmiştir.

Ben kimseyi öldürmedim Şahbaz. Biz kimseyi öldürmeyiz. Biz insanlar ölsün diye değil, yaşasın diye savaşıyoruz. (Ş.H.Y. , s.105)

Dönemin insan psikolojisine verdiği zarar anlatılırken Tol romanında şöyle bir paragraf dikkat çekmektedir.

Gözlerimi kırış kırış yüzünden alamıyordum.

“Çok az deliren oldu,” diye mırıldandı.

Sigaradan çektim:

“İyi bir şey mi bu, kötü mü?”

“Kötü, çok kötü. Yoksa şimdiye böyle mi olurdu memleketin hali?”

“Ben çok delirdim, ama memlekete bir faydası oldu mu bilmem,” dedim.(Tol, s.58)

Yaşanan olayların vehametinin insan psikolojisinde yarattığı kaçış duygusu ve toplumda nasıl davranmaları gerektiğine dair yaşadıkları ikilem Orhan Pamuk tarafından ise şu cümleler ile betimlenmiştir.

Günlük siyasetle hiç ilgilenmeyen Fikriye Hanım'ın Şehname'nin gelmiş geçmiş en muhteşem el yazmasının başına gelenleri milliyetçi siyasetle ilişkilendirerek anlatması, Oidipus ile Sührab'in daha önceden

düşünmediğim bir ortak yanını da bana hatırlattı: Siyasi sürgün olmak, anavatanından uzak düşmek... Babam bu konuyla duygusal olarak hep ilgilenirdi. Askeri darbeden sonra aynı siyasi örgütten bazı arkadaşları başlarına gelecekleri hemen anlayarak Almanya'ya kaçmışlardı. Babam gibi bazıları ise ya kaçamadıkları, kendilerini kaçmayı gerektirecek kadar suçlu hissetmedikleri ya da yakalanmayacaklarını düşündükleri için en sonunda polisin eline düşmüş ve işkence görmüşlerdi. (K.S.K. , s.119)

Dönemin genel havası içinde buhranlı hayata sahip olan bireylerden herhangi birinin psikolojisi şeklinde bir paragrafla başlayan Kuş Diline Öykünen romanı insan ruhundaki korkuyu da işliyor. Korku psikolojisini betimlediği bölümde yazar karakter adı vermeyerek dönemin bir çok insanda aynı etkiyi yarattığı hissiyatı da veriyor.

Karanlık ,yavaşça yurt ediniyor içimde... Apansız göllere iniyor. Gece.

....

Karanlık, tek gerçek burada ; vücudumdaki yaralarda ,kırık kemiklerimde kımıldanıp duran...Her zerreyi dolduruyor, her santimi adımlıyor ,duvarları dolaşiyor, kör bir hayvan gibi pençelerini geçirecek yer arıyor. Günlerdir yattığım soğuk betondan daha çok içime işliyor; kemiklerimi sızlattıyor, gözlerime, ellerime, ağızımdaki kan tadına siniyor. Ben ki, bu katıksız boşlukta, karanlığın tek biçimiyim; belki düpedüz karanlığım yalnızlığım ve korkumla...

Susuyorum , sesim karanlığa düşüyor, ölü bir kuğu gibi kendi bedenine yabancı ve çok ağır... (K.D.Ö. , s.11)

Kırmızı Saçlı Kadın romanında ise babasının siyasi görüşü ve yaşadıklarının etkisinden ömür boyu kurtulamayan bir karakterin babası ve o dönemdeki siyasi görüş çatışmaları ile ömür boyu ruhen yaşadığı mücadelesi yansıtılır. Karakter baba kavramı ile yaşadığı çatışma ve babaya duyulan öfke sebebi ile psikolojik anlamda yıpranmış ve hayatı sorgulamaya başlamıştır. Başta babasının gidişi, çocukluğundaki bakış açısı ile verilirken romanın ilerleyen sayfalarında babanın kendi görüşü ve ideolojisi için yaşadıkları yüzünden kahraman babasının onları terk edişi şeklinde olayların onda bıraktığı psikolojik izleri sorguluyor.

O sabah babam eve gelmemiş. Bunu öğleden sonra okuldan dönünce annem söyledi. Gözlerinin altı şişti, ağlamıştı. Babamın bundan önce olduğu gibi eczaneden alınıp Siyasi Şube'ye götürüldüğünü zannettim. Orada ona işkence eder, falakaya yatırır, elektrik verirlerdi. (K.S.K. , s.10)

Oysa askeri darbeden hemen sonra askerleri bir gece babamı eczanesinden aldıklarında annem çok üzülmüş, babamın bir kahraman olduğunu, onunla gurur duymam gerektiğini söyledi. (K.S.K. , s.10)

Başkarakter Cem, baba duygusu eksikliğini ve baba ihtiyacını ustası ile olan ilişkisini tarif ederken de hissettiriyor.

“Ustan çok mu buyurgan, çok mu sıkı?” diye sordu Kırmızı Saçlı Kadın.

“Aslında bir baba gibi şefkatle koruyor da beni, arkadaşlık da ediyor. Ama her emrine uymamı, ona sürekli itaat etmemi bekliyor.”

“Sen de itaat et ona, ne var!” dedi Kırmızı Saçlı Kadın tatlılıkla gülümseyerek, “Sana zorla çıraklık ettirmiyor ki... Ailenin parası hiç mi yok?”

“Babam bizi terk etti” dedim.

“O zaman sana babalık etmemiş” dedi Kırmızı Saçlı Kadın. Sen de kendine başka bir baba bul. Herkesin babası çoktur bu ülkede. Devlet Baba, Allah baba, Paşa baba, Mafya Babası... Burada kimse babasız yaşayamaz.”

Şimdi Kırmızı Saçlı Kadın’ı hem güzel hem de zeki buluyordum.” Babam Marksistti.” dedim. (Niye “Marksisttir” dememiştin?) “Sorguda işkence gördü. Ben küçükken yıllarca hapis yattı.”

“Adı ne babanın?”

“Akın Çelik. Ama bizim eczanenin adı Çelik değil Hayat’tı.”

Kırmızı Saçlı Kadın düşüncelere daldı. Kendi içine çekildi ve uzun bir süre konuşmadı. Babamın Marksist olması onu niye etkilemişti? Belki de yanılıyordum. Yalnızca yorgundu ve düşüncelere gömülmüştü. Ben de ona Hayat Eczanesi’nde nöbet tutan babamdan, ona yemek götürmemden ve Beşiktaş Çarşısından söz ettim. Anlattıklarımı dikkatle dinledi.(K.S.K. , s.68-69)

Babanın siyasi olaylar sebebi ile gidişinin, yaptıklarının ve bunun çocuğun psikolojisindeki etkisini bize hissettiren bir diğer eser Şahbaz’ın Harikulade Yılı adlı romandır. Kırmızı Saçlı Kadın’da var olan baba figürü ve dönemin sorunsalları ile bunun eşleşmesi bu romanda babanın hakkındaki görüşler verilirken okuyucuya hissettirilmiştir.

Yaşına bakmadan. İki de kız öldürmüş. ‘Anarşistin kızı erkeği olmaz’ diyor. Babamın aklını da o anarşistler çelıyor.

“Babam anarşistlerle işbirliği yapıyor. Onlar gibi bıyık bırakıyor. Fabrikada gece toplantılarına katılıyor. Rus uşaklarıyla, komünist ajanlarıyla, vatan hainleriyle bir olup el ilanları dağıtıyor. Polise söylemek de var onu. Ama ya bana yaptıkları. Bana yaptıklarının intikamını polis alabilir mi? Zaten, ‘Her Türk erkeği vatanın polisidir.’ diyor Bekir abi. ‘Savaştayız’ diyor. ‘Savaş şartlarında bazı şeyler sorgulanmaz’ diyor. ‘Vatan kutsaldır’ diyor. ‘Ana babanızdan bile kutsal. Namusunuzdan bile kutsal.’ ”(K.S.K. ,s.27)

Dünya Ağrısı romanında ise yaşananların karakteri intihar fikrine sürüklemesi ve kahramanların psikolojik açıdan intiharı kurtuluş yolu olarak görmeleri şu cümlelerle ortaya konmuştur.

*Arzu, Madenci 'ye tutunuyordu. Madenci ipi koparınca Arzu aşağı düştü.
İntihar insanın elindeki en büyük fikirlerden biridir.
...Kötülük için, iyilik için. Acısını unutmak için.Kaçmak için.
İnsan bir uçurumdur.(K.S.K. ,s.228-229)*

Yaşanan toplumsal olaylar karşısında bir çok insanın ruhen bu savaşta aslında çoktan yenildiğini psikoloji boyutu ile kendilerinden çok şey kaybettiğini yazar okuyucusuna hissettirmektedir. Neşe, umut gibi insanı ayakta tutan güzel duygulardan yoksun bir toplum psikolojisi görülmektedir. Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında yazarın aşağıdaki ifadeleri bu düşüncemizi örneklemektedir.

*Demek şehir sustu. Susturuldu. Oysa şuan herkes alanlarda olmalıydı.
Herkes şarkılar söylemeliydi.*

Biz neyi kutlardık? Baharın gelişini mi? Baharı kaybetme korkusu mıydı yoksa o coşkumuz? İki yıl önce... Annemle birlikte yokuşun başındaydık ve üst üste yığılmış cesetlerin arasında abimi arıyorduk. Öyle güzel bir günde yokuş aşağıya kaçarken ezilerek ölünebileceğini öğrenmek için çok gençtim. Üst üste yıkılmış insanlar vardı. Tekmelerle öldürülmüş insanlar. Ölü bedenlerden sıcak bir korku tütiyordu. Yokuş aşağıya ılık ılık kan akıyordu.

Sanki az önce düşman askerleri kaçan bir gruba arkadan ateş ederek teker teker... hep beraber... öldürmüş gibi. Sadece tek bir tabanca sesi... o gün orada bin tabanca sesine bedeldi. İnsanların içlerinde kurşunlar teker teker atıldı ve ruhlarda korkunç bombalar patladı. Koşmaya başladılar. Sağa sola, ileri geri. İnsan olduklarını unutup... bir hatırlayarak. Belki karıncayı bile ezmeyecek insanlar o panik halinde birbirlerini ezerek öldürdüler. Yokuş bir tuzaktı... Bilemediler.(Ş.H.Y., s.98)

Sen hiç dünyanın somunun geldiğini hissettin mi? Bitti dediğin oldu mu?(Ş.H.Y. ,s.100)

Aynı romanda yazar, insan psikolojisinde var olan öfke ve intikam duygularının da yaşanan olayla karşısında bu ülkede yaşayan bir çok insanda derinden görüldüğünü ve bu insanların duygu durumlarını şu cümleleri ile resmetmiştir.

Şuanda dışarıda herkes öç almaktan bahsediyor. Herkes intikam duygusuyla yanıp kavruluyor. Neyin intikamını alacaklar dersin? Bilmiyorlar ki intikam duygusu asla doyurulamaz. Yedikçe acıkan bir yaratıktır o.(Ş.H.Y. ,s.136)

Psikolojik çözüme bu dönem romanlarında işkence gören karakterler üzerinden onlarda kalan izler ile kendini göstermiştir. Mehmet Eroğlu'da Yüz:1981 romanında psikolojik çözüme ve yarattığı karakterlerin yaşadığı psikolojik çözülmeyi şu cümlelerle ifade etmiştir.

... Yüzündeki korku kurumuş ama kaybolmamıştı, lekeye benzeyen izi hala belirgindi. ... Sözlerimi bitirdiğimde ikna olmamıştı, iz olduğu yerde duruyordu yüzünde. Nejat, Faruk'tan nefret ederdi; orta üçte başlamıştı. Ve hala devam ediyordu bu nefret. Nejat'ın solcu olmasının ardında, o yadsısa da, bu yatıyordu. Aslında komik bir durumdu bu: Yetişkinlikte edindiği ve sahip olmakla övündüğü, onu yücelttiğini söylediği kimliğini çocukluğunda duyduğu nefrete, rezil bir katile borçluydu. (1981'de tutuklandığı zaman onu Faruk'un elinden almak için çok çaba sarf etmişim.) (Yüz, s.63)

Yine bu romanda kahramanın şiddete olan meylinin sıradanlaşması ve alaylı bir üslupla psikolojik travmasının ve korku düşüncesinin saygı ile eşleştirilmesi şu ifadelerle işlenmiştir.

... Önce birbirimize itiraf etmekten kaçındığımız gizli bir korkuya, sonra da fısıltılarla biçim verilerek, genel kabul gören bir tür saygıya dönüştü. (Saygı : Korkunun kabul edilebilir hali; toplumsal boyun eğiş korosu.) Çok geçmeden bu koroya baş muavin de katıldı ve Faruk'la birlikte okula hakim olacak iktidarın iki ayağı böylelikle yapılanmış oldu. Faruk'un da bundan sonra otoriteyle çatışması gerekmedi; iktidarın desteğini alarak canı çektiğinde kişiselleştirebildiği şiddeti istediği gibi uygulayabileceğini kısa sürede öğrendi ve bütün hayatı boyunca bu ilkeye sabit kaldı. (Okuldan sonra 1981'de, ona askerde rastladığımda bu konuda epeyce yol almış ve bir uzman olup çıkmıştı.) (Yüz, s. 118)

Mehmet Eroğlu, yaşanan toplumsal olayların karakter üzerinde yarattığı travmaları yazar kahramanının ağzından şu cümleler ile yansıtmıştır.

Şu anda, mutfak, odalar, salon, dairem, bina(çatlak hala var), kent, hatta bütün evren sessiz. Bu büyük sessizlikle bıçaklanıyorum ve birazdan ölecekken dayanamayıp uyumak istemek gibi saçma, karşı konulmaz bir istekle Ferda 'ya aşık olmayı düşünüyorum. Bilincim yarı kapalı, ya da yarı açık: Tam doğmanın eşiğindeki gibi. Şu anın bilincindeyim, ama daha sonra her şeyi unutacağım. Bizim gibilerin belleği olmaz. Böyle dediğinizi duyar gibiyim. Aslında bu sözler canlılığımızın bir sonucu, yarı ölü oluşumuzun değil. Biz canlıyız. Hayatlarımızın anlaşılmamasına izin vermeyiz. Galatasaray 'daki - ana – gözleri, Şili'de gecekondulara süt dağıtanları, Saraybosna'daki parçalanmış bebekleri, Veysel'in 1981'de ikiye- belki de üçe- bölünen ağabeyini, Beyhan'ın çocuğu olmadığı için ölmeye karar verdiğini, Tahir Bey'in karanlık hücrelerini, Ayhan'ı, anlaştırmadan unutacağım. Belleğim –tıpkı vicdanım gibi- 1981'de yer değiştirdi. Beynimden, bana ne, beni ilgilendirmiyor, dediğim boşluğa taşında. Hepimizinki gibi, sizlerinki gibi. (Yüz, s. 454)

Dünya Ağrısı romanında yaşama fikrinden yorulmuş ve hayata karşı isteksiz bir tutuma sahip karakter duygularını ve bu dönemde içine kapanışını şu ifadelerle açıklıyor.

“Mürşit siyah paltolu adama ve içerde oturanların hepsinin üstünden duman gibi tüten sefaletle baktı.

Bakarken ansızın dünyada bir çukur açıldı.

Eşiğinde durduğu bu binanın altı, yüzyıllardır boşlukmuş da, zemin sonunda bu sefaleti taşımaktan yorulmuş, çöküyor sandı. Çöküntünün ömrüne el koyan bu otelden başladığını düşündü, yakında bütün dünya çökecek. Dünya oteli yutacak, şehir, yutacak, kendini yutacak, sonunda dünyanın içi dışına çıkacak, böylece çekirdeğindeki cehennem dünya olacak.

Dünya aslında karanlık bir rüya, bir kabus, akıl almaz bir boşluk, karadeliğin ta kendisi. Ama sefaletin ağır kokusu dünyanın, uyanınca geçecek bir kabus değil, buz gibi, taş gibi, gerçek olduğunu hatırlatıyor.

Her sabah bu dünyaya uyandığında üzülmeye gerektiğini düşünüyor, dünyanın çöküyor olmasına değil, baktıkça içine işleyen bu yoksulluğa. Ama ne kadar istese de eskisi gibi üzülemiyor, kendine ne kadar üzülyorsa o kadar. Kendi de yoksul çünkü. Yattığı yerden Şükran'ın haftada bir mutlaka sildiği pencerenin ardındaki durgun hayata bakarak eskiden bu kadar yoksul değildim diye düşünüyor, yıllar içinde yoksullaştım, her anlamda. (Yüz, s.187)

İncelediğimiz eserlerde psikolojik öğelere, karakterlerin ve dönemin psikolojisine dair ulaşılan örneklerden belirgin olanları bu bölümde verilmiştir.

4.3.1.6. Teknik

Teknik başlığının altında incelediğimiz romanlar dil ve üslup yönünden ve postmodernizm ile bağları yönünden ele alınacaktır.

4.3.1.6.1. Dil ve Üslup

Devir romanında dil ve anlatım özelliklerine baktığımızda yalın ve kolay anlaşılır bir üslupla karşılaşmaktayız. Başkarakterlerinin çocuk oluşu dilin basite indirgenerek kullanılmasını sağlamıştır. Cümleler kısa kısa ve genellikle fiil cümlesi olarak karşımıza çıkar. Çocuk gözünden anlatılan eserde uzun betimlemeler ya da psikolojik tahliller bulunmamaktadır. Kitap toplamda 19 bölümden oluşmaktadır fakat her bir bölüm çocukların ders kitapları gibi bir ünite adı almıştır. Çocuk gözünden anlatımın yazara sağladığı olanaklardan biri olarak karşımıza çıkan bu durumla yazar okuyucusuna bölümler ve alt başlıklarla rahat bir seslenişle mesaj vermiş ve içerikleri de hissettirme yoluna gitmiştir.

1. Ünite: Ailemizi Tanıyalım

2. Ünite: Mahallemizi Tanıyalım

3. Ünite: Erken Yatalım Erken Kalkalım (Bu bölüm Geceleri Erken Yatmalıyız ve Sabahları Erken Kalkmalıyız olarak iki alt başlığa da ayrılmıştır.)

4. Ünite: Şehrimizi Tanıyalım

(Alt başlık; Şehrimizi Seviyoruz)

5. Ünite: Hayvan Dostlarımız (Alt başlık; Ayşe Mecliste, Ali Dairede, Kuğulu Park'ta Gezinti, Anneanne ile Diz dize, Cenazede Neler Olur?)

6. Ünite: Şehrimizdeki Müzeler ve Doğal Güzellikler (Alt başlık; Müzeleri Gezelim)

7. Ünite: Ahlak Bilgisi (Alt başlık; Çalışkanlık, İnsan Sevgisi, Yardımseverlik ve Arkadaşlarımız)

8. Ünite : Müzik Ruhun Gıdasıdır (Alt başlık; Çağdaş Batı Müziği)

9. Ünite: Türkiye Cumhuriyeti Demokrasi İle Yönetilir (Alt başlık; Ulus Birlikte Yaşama Arzusunda Olan Bireylerden Oluşur, Meclis'te Ulusumuzun Temsilcileri Bulunur, Ulus Aynı Dili Paylaşır, Vatandaşlar Arasındaki Güven Duygusu, Vatandaşlar Arası İnanç Birliği, Ulus Aynı Toprak Parçasını Paylaşır, Andımız)

10. Ünite: Yurdumuz Düşmanlardan Nasıl Kurtuldu? (Alt başlık; Ülkemizi Hiçbir Zaman Terk Etmemeliyiz, Seferberlik Emri Çıkınca Askere Gidilir, Yurt Savunmasına Herkes Katılmalıdır, Düşmandan Kaçılmaz, Düşman İçimizde Olabilir, Yurdumuzu Düşmanlardan Kim Kurtardı?)

11. Ünite: Büyük Türk Milleti (Alt başlık; Halkımız Yüksek Vicdan Sahibidir, Milletimizin Yüksek Sağduyusu, Hepimiz Birimiz, Birimiz Hepimiz İçin, İmtiyazsız Sınıfsız Kaynaşmış Bir Kitle)

12. Ünite: Yalancının Mumu Yatsıya Kadar Yanar (Alt başlık; Doğru Söyleyen Hep Kazanır, Yalancıları Kimse Sevmez, Hiçbir Yalan Sonsuza Kadar Devam Etmez, Yalan Söylemektense Susmak En İyisi)

13. Ünite: Marşlarımız (Alt başlık; Demir Ağlarla Ördük, Çıktık Açık Alınla, On Yılda On Beş Milyon Genç, On Yılda Her Savaştan, Anayurdu Dört Baştan)

14. Ünite: Komşuluk İlişkileri (Alt başlık; Komşularımız Bize Akrabalarımızdan Daha Yakındır)

15. Ünite: Yurttaşlık Bilgisi (Alt başlık; Yardımlaşma)
16. Ünite: Temizlik İmandan Gelir (Alt başlık, Çevre Temizliği)
17. Ünite: Doğal Zenginliklerimiz (Alt başlık; Gezelim Görelim)
18. Ünite: Köylü Milletin Efendisidir! (Alt başlık, Anadolu İnsanı Hoşgörülüdür)
19. Ünite: Yaz Tatilinde Neler Yaptınız? (Alt başlık, Orda Bir Köy Var Uzakta)

Şahbazın Harikulade Yılı:1979 romanında da bölümler anlatım tekniği olarak aktif rol almışlardır. Kitap Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül, Ekim, Kasım, Aralık olmak üzere bir yılın aylarını içeren bölümlerden oluşur bu kısımda içerikte karakterlerin yaşadıkları ve bunalımları aktarılırken son bölüm Aralık'tan sonra Almanak 1979 diye bir yeni bölüm başlar. Almanak 1979'da aynı başlıklarla on iki ayda tekrar ele alınmış fakat belgesel niteliğinde olaylar birer haber yazısı biçimi ile tarihsel sıra içerisinde yeniden verilmiştir.

Tol romanı ise üç ana bölümden oluşur ve yazarın postmodern diyeceğimiz bir tavırla bölüm isimlerini verdiği gözlemlenir. T, O, L harflerini bölümlerine isim olarak kullanan yazar bölümlerin birleşiminin kitabını oluşturmasını da bu vesile ile resmetmiş olur.

Tol romanında dil genellikle İstanbul Türkçesi yani yazı dilidir. Yalnızca bir bölümde garson tiplmesi konuşururken Ege ağız ile farklılık sağlanmıştır.

... Cansız kediyi kucığına alıp gözyaşları içinde bağrıma bastı. Şef Garson Kamil derhal yanında bitip o Egeli ağzıyla; "Maamit, dışadala, dışadala, goşuve, İsmail yaptı, tombul dulun Mendebur İsmail" deyince, Mahmut kucığında Tambur'u, acıdan tortop olmuş yüreğinde korkusuzluğu, böğürerek kapıdan fırladı. (Tol, s.38)

Yine aynı eserde, Tol romanında, yazar ruhsal sıkıntı anlarını dilbilimsel eksiklikler ve hatalarla okuyucuya postmodern bir tavırla hissettirmiştir. Yazar, dönemin ruhsal sıkıntılarını ve karakterlerin yaşadığı buhranı okuyucuya dil bilimsel hatalarla duygu betimlemeleri yaparak aktarmıştır.

Ve sabahı ezip geliyorlar. Toplarıyla, tüfekleriyle, kasaturalarıyla, hınçlarıyla geliyorlar. Hepsi çok iri, hepsi çok haki. Başlarına yeşili sarılı bezler sarılı, yüzlerine siyah yağlar sürülü, postalları kocaman, bir karış eninde palaskaları, kn kırmızı madlyonları, yüzükleri, kn dondran gülşeri...

Vhşibir dörtgn çiziyorlr... Komutahne, şkenchan, myhne, tecavzha...

Yakladkları gnçlri kurşn diz... Esmr' i, Sle' i, KMam' yı, Brc' yu ve dğrlern mydna sürkl... parç...soyy...sryla... dflrc... dövrk satlerc... bcklrnn arsndan kn... gğsler Im Ime...

Şr srünerk çıkıyor şknchndn... biri klna giriyor, Salih, kamyonet az ileride... Hadi... hd... Şr bakı... Esm...ğzndn kn kn...gözleri bembeyaz... gzlr bmbyz... (Tol, s.191)

Tol romanında bu dilbilimsel hatalarla roman boyunca sıkça karşılaşmaktayız. Konu olarak darbe, işkence ve ölüme ne zaman değinilecek olsa yazar bu teknikle cümleleri devam ettirmiştir. Böylece okuyucu yazarın bu konuda yaşadığı karmaşayı dil üzerinden de hissetmiş olmaktadır.

Benianlamasanzdaoluramananlayın adlı bir yaşam varmış, sonra severgeçerimçokkaynatılmışreçelim adlı bir adam daha varmış, sonra yanlarına ringodaringoşişelerlepiskasaçlıçerkezden adlı bir adam gelmiş, sonra da uyanartıkuykundanuyansanaulan adlı bir adam... (Tol, s.138)

Ve sabahı ezip geliyorlar. Toplarıyla, tüfekleriyle, kasaturalarıyla, hınçlarıyla geliyorlar. Hepsi çok iri, hepsi çok haki. Başlarına yeşili sarılı bezler sarılı, yüzlerine siyah yağlar sürülü, postalları kocaman, bir karış eninde palaskaları, kn kırmızı madlyonları, yüzleri, kn dondran gülşleri...

Vhşibir dörtgn çiziyorlr... Komutahne, şkenchan, myhne, tecavzha...

Yakladkları gnçlri kurşn diz.. Esmr'i, Sle'i, KMam'yi, Brc'yu ve dğrlern mydna sürkl... parç...soyy...sryla... dflrc... dövrk satlerc... bcklrnn arsndan kn... gğsler Im Ime...

Şr srünerk çıkıyor şknchndn.. biri klna giriyor, Salih, kamyonet az ileride... Hadi... hd... Şr bakı... Esm...ğzndn kn kn...gözleri bembeyaz... gzlr bmbyz... (Tol, s.191)

Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında yazar, duygularını vurgulama amaçlı kelime tekrarı kullanmayı seçmiştir. Hatta bunu görselleştirerek sayfanın kalan kısmını bu şekilde tamamlamıştır. Böylelikle Tol romanında harflerin karmaşıklığı ile karakterlerin iç dünyasının karmaşıklığı özdeşleştirilirken burada aynı karmaşıklık kelime tekrarı ile özdeşleştirilmiştir.

...Hiç görmediği insanların tuhaf hayatlarından bir albümü var artık... O albümün içinde kayboldu. Kayboldu. Kayboldu...

Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum.

Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum.

Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum.

Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum.

Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum.

Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum.
Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum.
Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum. Kayboldum.

Kuş Diline Öykünen romanında teknik olarak karşımıza çıkan darbe ifadesinin zaman belirleyici unsur olarak kullanıldığı görülmektedir. Diğer romanlarda olduğu gibi yazar psikolojik boyutunu betimleyerek vermek ve ayrıntılarına inerek anlatmak yerine zaman belirteci olarak kullanmıştır. Olayların oluş zaman ve durumunu açıklarken darbeden önce ve darbeden sonra olmak üzere iki şekilde ifade etmeyi tercih etmiştir. Kurguladığı karakterlerin hayatlarında yaşanan büyük değişimi okuyucusuna hissettirmek amacı ile darbe ifadesini zaman belirteci olarak ele almıştır.

Darbeden bir buçuk iki yıl önce Gülay santraldeki işi nedeniyle hareketin bazı haberleşmelerini üstlenmişti.(K.D.Ö. ,s.40)

Gülay, 80 deki darbeden önce telefon santralinde memurdu.(K.D.Ö. ,s.39)

Çalıştığı devlet dairesinde solcu olduğunu herkes bilirdi. O zaman övünülecek bir şeydi solcu olmak.(K.D.Ö. ,s.41)

Sevim'le Mustafa, darbeden önce de, milletin giyiminden, kuşamından, ailesinin zenginliğinden filan söz etmeye bayılırlardı.(K.D.Ö. ,s.87)

Darbe öncesinde o da arkadaşları gibi "halkın değişmez görünen kaderini yenmekten söz ediyordu": "Yoksulların kaderi, ezilmek olamaz!" Kimse kadere yenik düşmek niyetinde değildi; "Ezilenlerin makus kaderi değişecektir!"(K.D.Ö. ,s.119)

Darbenin üstünden aşağı yukarı beş yıl geçmişti. Sadun, Yavuz'a eleştirir gibi bakıyordu.(K.D.Ö. ,s.130)

Nimet'in kocası İsmail'de darbeden önce sendikada çalışıyordu.(K.D.Ö. ,s.133)

4.3.1.6.2.Postmodernizmin Etkileri

Tarihi belgenin edebi eser gibi yeniden üretime açık olma yönü roman yazarlarını tarih konusunu işlerken postmodernizmin olanaklarından yararlanma yoluna itmiştir. Ele aldığımız romanlar yaşananları tarihsel gerçekliklere bağlı kalmadan ve politik yorumlara başvurmadan soyut bir anlatımla ele almıştır. Yazarlar daha çok bireylerin toplumdaki yeri ve etkilenmeleri üzerinde odaklanarak eserlerini oluşturmuşlardır. Yazılan ve incelediğimiz romanların bir çoğu darbeyi

konu edinmesine rağmen darbe bahsini kullanmadan dönemin atmosferini işlemiştir.

Postmodern tarih anlayışına göre yazılmış ve zaten kurmaca olarak kabul edilmiş olan tarihi ikinci bir kurgulamaya tabi tutan, tarih malzemesine bir oyun gibi bakarak aslında esrarengiz bir dünyayı anlatırken tarihi sadece uygun bir zemin olarak gören ve Türk edebiyatında 1980 sonrası örneklenen postmodern tarihi roman, tarihle ilgili romanlar başlığı altında yer alır. Belki postmodern tarihi roman olarak adlandırılacak olan bu tür romanda tarihin ciddiyetinin dışına çıkılır; tarih oynanan, değiştirilen, yeniden yazılan bir şey olur ve kurgu oldukça iddialı bir boyut kazanır.(Argunşah,2016,6)

Postmodern tarih anlayışı, Carr ' ın “Tarih yorum demektir .” cümlesinden hareketle tarihi romanı kurgunun kurgusu olarak görür. Bu varsayıma göre “... tarih olguları hiçtir, yorumsa her şeydir.” Diyen Carr için “Tarihin kurulmasında yorum vazgeçilmez bir rol oynadığından ve var olan hiç bir yorum bütünüyle nesnel olmadığı için her yorumun bir öteki kadar iyi olduğu...” fikri tarihin karşındakilere farklı tarihler düşüncesine götürmektedir. (Carr, 1996,13)

Tarihi, bir metin olarak ele aldığımızda geleneksel anlamda geçmiş olaylara erişmemizin ve geçmişle ilgili bilgi edinmemizin tek yolu, yazılı metinlerden geçer. Tarih de yazılı metinler içinde biçimlenir. Dolayısı ile postmodernist yapıda olan tarihi romanları incelerken temel hareket noktasını metinler oluşturur. Eğer bir metin, kendini aşan bir atıfta bulunuyorsa bu atıf sonuçta başka bir metne yönlendiriyordur. Böylece metinler arası sonsuz bir açılım olur.

Postmodern sanatçılar, tarih söylemini sabit ve değişmez yasaların, kesin bilgilerin yıkıldığı postmodern bir söylem içinde ele alırlar. Tarihsel hakikat yerine kurgusal gerçeği ön plana çıkararak geçmişin kesin kurallarla bilinebileceği fikrini ortadan kaldırır. Postmodern sanatçılar ve tarihçiler burada ortak bir noktada gerçeğin yeniden oluşturulması ve üretilmesi faaliyetinde kesişirler.

Postmodern roman, tarih izlerini tarihsel belgeler ya da tarih metinlerini oluşturan dilsel yapılar içinde bularak tarihi yeniden yazar. Yani postmodern tarihi romanlarda edebiyat tarihselleşmiş tarih edebileştirilmiş denilebilir. Postmodernizmin anlatının olanaklarını geliştirmesi ve sınırlarını esnetmesininin

sonucu olarak da incelediğimiz romanlarda bir çok kez postmodernist tekniklerden yararlanılmıştır. Metin odaklı incelememiz sırasında postmodernist tekniklerin uygulanışı olarak elde ettiğimiz bulgular örnekleri ile birlikte aşağıda belirtilmiştir.

A)Metnin kuruluşunu, yazılış sürecini metin içine yerleştirme

Bu durum metnin kurmaca olduğunu, gerçekliğin sorgulanması gerektiğini okuyucuya sık sık hatırlatır. Bunu yapmak için kullanılan en yaygın yöntem romanın yazılış biçimini ana konu olarak kullanmaktır. Okuyucuya her fırsatta okunan metnin bir kurmaca olduğu hatırlatılır. Modernist romanda romanın teknik yapısına ilişkin hiçbir bilgi verilememeye özen gösterilirken postmodernist romanda okuyucu adeta romanın yazılış sürecini izlemeye davet edilir.

Örneğin Yüz:1981 romanında yazarı Eroğlu bizlere yazım sürecini doğrudan şu cümleler ile bilgilendirerek aktarıyor. Nasıl yazacağını anlatının devamının hangi yolu izleyeceğini okuyucusuna hissettiriyor.

“Herşeyi uzun uzun –yani, açık açık- anlatmak niyetinde değilim. Çünkü suç işlemeden edindiğim ve üstüme inatçı bir koku gibi sinen, giderek de günahkarlığa dönüşen bu garip suçluluk duygusunu doğrulayacak ya da bu duyguya kaynaklık edebilecek ayrıntıları nasılsa sansür edeceğim. Aslında böylesine denetimli bir tavrın, aktardıklarımı telaşlı bir savunma çabasına dönüştüreceğinin farkındayım. Tanrı bunu fazla ileriye götürmekten korusun beni; kendini ele vermeyen, ketum bir yazardan daha sıkıcı ne olabilir? Belki önyargılı okuyucular. Ama telaşlanmayın, sizi bu sıkıntılardan olabildiğince uzak tutmaya çalışacağım.

Ancak tedbirli davranmamın sizi yanıltmasını istemem. Bu öyküden hangi sonucu çıkaracak olursanız olun, ben suçlu değilim. Etrafıma kazılan sığ mezarlara, baharda boy atacak tohumlar gibi rasgele serpiştirilen cesetlerle ilgili hiçbir sorumluluk taşımıyorum. Eğer dürüst, cömert bir okuyucu olmak istiyorsanız, yazdıklarımı okurken arada olayların akışından uzaklaşıp, geriye çekilin ve kendinize şu iki soruyu sorun: “Ne yapabiliyordum?” “Onun yerinde olsaydım, ben nasıl davranırdım?” (Yüz, s. 2)

Yazar, okuyucuyla iletişim kurarak okuyucunun metni nasıl okuması gerektiğini de alt metin halinde yukarıda belirttiği gibi “geriye çekilin ve kendinize şu iki soruyu sorun” ifadesi ile gerçekleştiriyor.

Yine tarihsel ifadelerde yönlendirme ve sohbet havası içinde okuyucuyu yazım sürecine dahil ettiğinin örneği altta verilmiştir.

... Temmuz 1997; sizi bıraktığım tarihten neredeyse dokuz ay ötedeyim. Bir anlamda öykünün sonunda. Yani bir düğüm noktasından ötekine atladım.

Durduğum yere isterseniz ikinci düğüm noktası da diyebilirsiniz. Öykünün nasıl geliştiğini biliyorum doğal olarak. Zaten çevremi kuşatan dehşetin nedeni de, her şeyi bilmem. Bilmediğim tek şey, bu öykünün nasıl noktalanacağı. Sonundayım, ama öykünün nasıl bir sonla biteceğini hala bilmiyorum. Çünkü iki olası son var. Bu nedenle öyküyü –Ağustos'ta anlatmama karşın- Temmuz'dan bakarak aktaracağım : İkinci düğüm noktasından birinciye doğru.(Yüz, s. 90)

Ağustos 1997, ayın üçü, Pazar saat altı : Gelecek ümidi taşımayan - iftiraya uğramış- öyküm, bir süre sonra güneş doğudaki pusun ardında, çalılıklardan düzliğe çıkan bir kirpi gibi belirdiğinde noktalanacak. Bir kez daha tekrarlıyorum : Suçsuzum, tıpkı sizler gibi. Suçluysam bile unutmayın, en çok sizinki kadar bir suçluluk bu.(Yüz, s.449)

Okuyucuya nesnel gerçeklik ve kurmaca gerçeklik çelişkisi yaratmak da incelediğimiz eserlerde karşımızda çıkan bir başka postmodernist özelliktir. Berna Moran, postmodernist romanın bu yönelimini şöyle ifade ediyor:

“Demek ki gerçeklikten uzaklaşmanın nedeni, yaşamı daha uygun bir yöntemle daha iyi yansıtmak değil, gerçeklikle romanın bağıni sorgulamak ve gevşetmek. Postmodern romanın bu özelliği, hiç değilse Batı'da kısmen, modern düşünün getirdiği gerçeklik krizinden kaynaklanır. (...) Bugün modern felsefe, yapısalcılık, gösterge bilim ve Derrida'lar çıplak ontolojik olguya da doğrudan doğruya ulaşamayacağımızı, onu ancak dil gibi keyfi gösterge sistemlerinin prizmasından geçirerek algılayabileceğimizi ileri sürüyorlar. Başka bir deyişle, gerçeklik bellediğimiz şey de, bir bakıma kurmacadır.” (Moran,)

Yüz:1981 romanında Mehmet Eroğlu bütün metinlerin kurmaca ve aslında sonsuz tekrarın birer parçası olduğunu, söylenecek her şeyin farklı cümlelerle zaten dile getirilmiş olduğunu romanına giriş yaptığı şu ifadeleri ile örnekler.

Hiç giriş yapmadığı halde söze tekrarlıyorum diye başlamaktadır.

*“Tekrarlıyorum:Suçsuzum; tıpkı sizler gibi.
Suçluysam bile, unutmayın,
en çok sizinki kadardır bu.”(Yüz, s. 1)*

Okuyucuya kurmaca bir anlatı içinde olduğunu bir çok roman daha ilk sayfalarda hatırlatır. Örneğin; Şahbaz'ın Harikulade Yılı adlı kitap şu şekilde başlamıştır.

*Size tuhaf bir hikaye anlatacağım.
Mevsimlerle ilgili; toprakla, zamanla, gece ve gündüzle ilgili; geçmişle ilgili; biraz da benimle ilgili.*

Ben Şahbaz...

...

Size tuhaf bir hikaye anlatacağım. Bir sürü küçük hikayeden oluşan kocaman bir tek hikaye...

Anlatacağım hikayenin kahramanları gerçekten yaşadılar.

Belki adları farklıydı; yaşadıkları hayatlar ve geceleri gördükleri düşler de;

bambaşka acılar da çekmiş olabilirler, bambaşka şeylere sevinmiş belki.

Ama hepsi gerçektir.

Hikayenin geçtiği şehir de gerçekten vardı, hikayenin geçtiği zaman da. (Ş.H.Y., s.13)

Girişte bu ifadelerle kurmacılığı vurgulayan Söğüt, ara ara da dönüşler yaparak yine Şahbaz'ın kurmacılığı üstünden okuyucuyla diyalog kuruyor.

Şahbaz kimdir diye sormayın. Onu tanıyan birini aramayın. Yaşadı mı gerçekten, gördü mü her şeyi, konuştu mu hepsiyle, tümünü yaptı mı bunların, hiç demeyin. Tuhaf bir hikaye demiştim ya size. Bu hikayenin baş kahramanı Şahbaz, kahramanların içinde en tuhaf olanı. Farz edin ki o bir masal kahramanı. Keloğlan'ın peşine düştünüz mü hiç? Binbir gecenin gerçekliğini sorguladınız mı? Devlin varlığından, bir dudağının yerde bir dudağının gökte olduğundan şüphe duydunuz mu? Hayır, öyleyse Şahbaz'ı da tüm masal kahramanları gibi bağrınıza basın. Farz edin ki yaşadığı ülke Kaf Dağı'nın ardındadır; her şeyi görme, her şeyi duyma yetisi ona perilerin hediyesi; yaşadığı zaman zamanların efendisi; kim bilir Şahbaz bu dünyaya neden geldi. (Ş.H.Y., s.19)

...Biz onun harikulade dinleyicileriyiz. Şahbaz, kanatları kırık bir kuş. O yüzden öfkeli. Uçamayan bir kelebek gibi. Kısacık ömründe toprağa bağımlı. İntikamını tabii ki alacak. Her şeyi dilediği gibi anlatıp, herkesi gönlünce yanıtacak. (Ş.H.Y., s.154)

Mine Söğüt anlatıcı olarak Şahbaz karakterini seçmiş ve onu anlatmaya “Şahbaz kimdir sormayın.” ifadesi ile başlamıştır. Mehmet Eroğlu'nun da eserinde aynı bilinmezliği vurgulayarak okuyucuya sesleniş ortak bir benzerlik ögesi ve postmodernizmin sınırlarını kullanmanın örneğidir.

Adım? Adımın ne önemi var? Çok istiyorsanız, beni kendi adınızla çağırın. Bu bütün sorunları çözer. Zaten birbirimizden ne farkımız var? Belki bilmek istersiniz, artık yüzümü merak etmiyorum. 1981'de –her şey gibi- o da değişmiş. Sadece benimki mi? Aslında hepimizinki değişti, ama tek fark, bu değişikliğin benim yüzümde açığa çıkıyor olması. İsterseniz, bu sizi rahatlatırsa bana “yüzünüz”ün biri diyebilirsiniz.... (Ş.H.Y., s.455)

Ayrıca yazarın okuyucuya kitabını tanıtan ve içerikten bahseden bir seslenmeyle başladığını ve beklenti anlamında okuyucuya kitapla ilgili tekrar

seslenerek neler yaptığını yine postmodernizmin olanaklarından faydalanarak uygulamaktadır.

Şahbaz hikayenin devamını kim bilir kime anlatacak. Kahramanların çoğu öldü ama Komutan hala hayatta. (Ş.H.Y. ,s.224)

Size tuhaf bir hikaye anlatacağım demiştim. Bir sürü küçük hikayeden oluşan, kocaman tek bir hikaye... Anlatacağım hikayenin kahramanları gerçekten yaşadılar demiştim.

Belki adları farklıydı; yaşadıkları hayatlar ve geceleri gördükleri düşler de...

Bambaşka acılar çekmiş olabilirler, bambaşka şeylere sevinmiş belki... Ama hepsi gerçektir, demiştim, değil mi?

Yalan söyledim.

Ne öyle bir şehir vardı, ne de üç kapılı bir han.

...

Dışarıda yaşanan gerçek ve korkunç hikayeler anlatarak ... gagasıyla yavrusuna yiyecek taşıyan bir kuş gibi mevsim meyveleriyle besleyerek... o kadını bir yıl... tam bir yıl boyunca yaşattığıma... siz gerçekten inandınız mı?

... Sizi bir yerlerde varlığını hiç bilmediğiniz bir ikiziniz olduğuna ikna edebilirim. İçinize öyle kuşkular sokarım ki, aklınızı kaçırsınız. Gerçekten ne istediğinizi unuttur, benim büyüme kapılırsınız.

Üzgünüm.

Ben Şahbaz. (Ş.H.Y. ,s. 225)

Kırmızı Saçlı Kadın romanının başlangıcında da aynı durum geçerlidir. Pamuk, içerikle ilgili ön bilgi sunarken okuyucuya seslenip bir yönüyle rehberlik etmek kitabı hangi yönü ile okumaları gerektiğini vurgulamak istiyor.

Aslında yazar olmak istiyordum. Ama anlatacağım olaydan sonra jeoloji mühendisi ve müteahhit oldum. Okuyucularım, hikayemi anlatmaya başladım diye olayların sona erip arkada kaldığını sanmasınlar. Hatırladıkça olayların içine daha çok giriyorum. Bu yüzden sizlerin de peşim sıra baba ve oğul olmanın sırlarına sürükleneceğinize inanıyorum. (K.S.K. ,s. 9)

Orhan Pamuk romanın ilerleyen sayfalarında da okuyucuya ara ara seslenerek kitabı nasıl değerlendirmeleri gerektiğini ve kahramanları, durumu yorumlarken okuyucunun onun bakış açısı ile yaklaşımlarını istediğini şu cümlelerle hissettirmektedir.

Hikayemi yıllar sonra okuyan meraklılara şu bilgiyi vermeliyim: O yıllarda (tiyatro için de olsa) makyajlı, lacivert hoş etekli ve otuz küsür yaşlarında kırmızı saçlı çekici bir kadın gece saat on bir buçukta bir erkeğe, "Biraz daha sokaklarda yürüyelim" derse bunun çoğu erkek için-

ne yazık ki- bir tek anlamı olurdu. Tabii ben o erkeklerden değil, çocuksu aşkını saklayamayan bir liseliydim. Üstelik kadın evliydi ve burası Orta Anadolu yani Asya değil, Rumeli yani Avrupa'ydı. Ayrıca serde bir solcu siyasi ahlak vardı. Yani babamın ahlakı.(K.S.K. s.69)

Okurun Ayşe'yle beni sürekli entelektüel filmlere giden, metinlerden ve resimlerden burnunu çıkarmayan kitabî bir çift gibi hayal etmesi yanlış olur. (K.S.K. ,s.125)

Murat Uyrkulak da okuyucuya eserinin gidişatı hakkında ön bilgi sezdirerek kurmaca bir metnin içinde olduğunu hatırlatma yoluna gitmiştir.

“Çeşitli insanlar, çeşitli hikayeler ve biz beraber bir kitap yazıyoruz ha?”

Anlamadı:

“Nasıl yani kitap yazıyoruz?”

... “Ben o kitaplardan yığınla düzelttim,” dedim.

Yakışıklı yakışıklı gülerken sordu. Düzeldi mi bari? (Tol, s.30)

Tabii ki birer kahraman onlar, iyi, saf, masum çocuklar. Her kim ki bir an için onların unuttuğunu, ihanet ettiğini, düştüğünü düşünmüştür, bundan sonrasını okumasın. (Tol, s.95)

Şahbaz'ın Harikulade Yılı romanında görülen postmodernist bir diğer özellik olarak okuyucuya seslenmenin dışında yazarın okuyucuyla karşılıklı diyalog halinde gibi konuşması ve okuyucuya sorular yönelttiği görülmektedir. Okuyucu ile sohbet havası içinde yazar fikirlerini dile getirerek yorumlarını okuyucusuna sezdirir.

Harikulâde ne anlama gelir hiç düşündün mü? Birçokları gibi içgüdüsel bir sezgiyle, kim bilir kaç kez kullandın bu kelimeyi. Anlamının nerelere gidebileceğini tam olarak hissetmeden. Sadece abartılı bir şevinç ve heyecan duyduğunda, içtenlikle haykırmışsındır herhalde, “Harikulâde” diye...

Ben sana şimdi harikulâdenin istenirse bambaşka bir anlama gelebileceğini anlatacağım. Bunun için önce harikanın anlamını öğrenmelisin. Harika, sandığın gibi çok güzel, olağanüstü demek değildir yalnızca; yırtan,sırayı bozan anlamına da gelebilir. Anarşist bir sıfattır. O da adet delen demektir. Olağanüstü olan kadar olağandışı olanı da işaret eder. Kural tanımazlığı, başkaldırıyı, isyanı barındırır içinde. Kelimeler ve anlamlar... (Ş.H.Y., s. 73)

...Biz onun harikulade dinleyicileriyiz. Şahbaz, kanatları kırık bir kuş. O yüzden öfkeli. Uçamayan bir kelebek gibi. Kısacık ömründe toprağa bağımlı. İntikamını tabii ki alacak. Her şeyi dilediği gibi anlatıp, herkesi gönlünce yanılacak.(Ş.H.Y., s.154)

Okuyucuyu romana dahil etme ve okuyucuyu sorularla metnin içine çekme Mehmet Eroğlu'nun Yüz:1981 romanında da ortak bir özellik olarak görülmektedir. Bu romanda ise karşımıza yazarın şu cümleleri ile çıkmıştır.

Şimdi söyleyin, bir insan, sırf hayatı boyunca hiçbir güçlü duygunun onu bir sel gibi önüne katıp sürüklememesinden dolayı suçlanabilir mi? Yelken açmadığım, bir denizci gibi durmadan rüzgar kovalamak yerine sağlam demirlerle hareketsiz kalacağım gölleri yeğlediğim ya da bu durgun göllere karışan ırmakların yarattığı yön­süz akıntılara kapılmadığım için suçlu muyum sizce? Böylesi durağan, tedirgin bir tavrın tutkudan uzak durmak anlamına geldiğini biliyorum. Evet, her türlü­sünden kararlılıkla kaçınarak, tutkuyla arama belirsiz, sisli bir uzaklık koydum, bunu kabullenebilirim. Israr ederseniz, bu düşsel uzaklığın giderek beni benden isteyen benliğimden de diyebilir- uzaklaştırdığını da itiraf ederim. Ama siz de bu içsel yabancılaşmanın, kişiye mutluluk denen o sınırsız sükûneti başışladığını kabul etmelisiniz. Sükûnet istediğim için suçlu muyum sizce?(Yüz, s.2-3)

Meraklandınız, şöyle mırıldandığınızı duyar gibiyim: Ne biçim bir adam bu; evet, bu soruyu soruyor olmalısınız. Belki kısık sesle, belki de fisiltıyla. Kendinizi kısıtlamayın, bağırmanız bile nasılsa sizi duyamam, ama obur, arsız merakınızı doyurmalıyım; bunun farkındayım.(Yüz, s.3)

Postmodernist romandaki bir diğer önemli gereçlerden biri de fantastik unsurların çokça kullanılmış olmasıdır. Nesnel gerçeklik ve kurmacanın bir arada verildiği bu durum tarihi roman olarak değerlendirilebilecek birçok anlatıda sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Murat Uyurkulak tarafından Tol romanında başvurulan postmodernist tekniklerden fanstastik öğelerin kullanılması şu cümlelerle örneklendirilebilir.

...Mahler: âlâ, Betofin: leziz, Mozart: uyar, Şostakoviç: yerim, Rahmaninof, ille de Rahmaninof: biterim... Arada bir Çarli'den, Luiz'den, Mayls'tan müteşekkil, siyaha çalan bir sos, nefaset katar... Şuman'da çiğ köfte tadı yok mu, var... Vagner bir tabak salçalı makarnadır, Çaykovski dalyan köfte, Paganini karniyarık, Vivaldi zeytinyağlı çoban salata ve yanında iki tek ızgara balık. Bah mı? O bol sarımsaklı işkembe... (Tol, s.141)

Börek bitti, çok açım ve denizin kalabalık bir lügati olduğuna, ona bakarsam, onunla konuşsam çoğalacağıma, balık adlarına benzeyen yepyeni kelimeler edineceğime inanırım. "Lüfür" mesela, hafif küfür demek için güzel bir kelime değil mi? Çok canlı, büyük kitleleri anlatmak için "vardalya" desek mesela? Kötü, bayat esprilere, şöyle homurdanır gibi, aşağılar bir tonla, "homsı" desek fena mı olur? (Tol, s. 142)

Yazar, kurmacalığı sorgularken de yine postmodernizmde yer alan fantastik unsurları kullanarak eserinin sınırlarını genişletmiştir.

Neden vurmıştu? İyi ki de astılar o anarşistleri demişti Baki, Şair kendini kaybetmişti. Ama ağlayan yine şair olmuştu. ... eline kadehi alır almaz ağlamaya başlamıştı Şair, bu bir savaş değil diyordu, sizinle savaşılmaz, sana baktığımda ikimiz adına acı duyuyorum, aynı türden olmasaydık, sen insanlığa devam etseydin, ben uyuz bir köpek olsaydım. (Tol, s.178)

Var mısınız? Ne saçma, tabii ki varınız, karşımda oturuyorsunuz.

*Ben küçük kara balık değilim.
Ya da sahil değil, sahil değil.
Aslında ben bir ayağı kesik bir kartalım.
Vazgeçtim sahilden, dağa çıkacağım.
En yüksek dağ nerede burada?
Honaz değil mi?
Ben Honaz Dağı'na çıkacağım var mısınız?(Tol, s.183)*

Anlatıcı ve yazar özdeşleşmesi Türk edebiyatında romanın ilk örneklerinin verildiği Tanzimat'tan itibaren karşımıza çıkmaktadır. Romanın öğreticilik işlevi olduğu yönünde kanaatini kullanan Tanzimat romanı yazarları okuyucuya seslenerek bilgi vermekten kaçınmamışlar ve okuyucu ile iletişime geçmişlerdir. Fakat modern romanın özümsemesi ile bu teknik bir kusur olarak görülmüş ve giderilmeye çalışılmıştır. Anlatıcının varlığı olabildiğince silikleştirilmiş ve anlatıcı düşündüklerini ve aktarmak istediklerini iç konuşma, bilinç akışı veya otobiyografik anlatım gibi yöntemlerle vermeye çalışmıştır. Fakat postmodernizmin edebiyatta yaygınlaşmaya başlaması ile yazar- okuyucu etkileşimi tekrar ön plana çıkmış ve yazar-anlatıcı roman kurgusu içinde aktif bir rolle görülmeye başlanmıştır.

İncelediğimiz eserlerden Şahbaz'ın Harikulade Yılı'nda yazarın kendisini yarattığı karakter Şahbaz ile eşleştirdiğinin izlerini verdiğini görüyoruz. Şahbaz'ı her şeyi bilen olarak betimlerken bir ironi ile yazar ve Tanrı karşılaştırması yapması da dikkat çekiyor.

Şahbaz telaşlı mı?.. Hayır, belki de bu karşılaşmayı o hazırladı. "Herkes kötü durumda." demek istiyor kahramanlarına. "Herkes yolun sonunda. Her şeyi yitireceksiniz. Teker teker yenileceksiniz. İnançlarınız, özlemlerinizi, umutlarınız yerle bir olacak. Çare tükendi. Hadi yılın..."(Ş.H.Y., s.185)

Kadın yine o soruyu soruyor. Neden? Oysa sorulmayacak tek soruydu. Cevapsız tek soru. "Bir nedeni yok. Öyle..." dese Şahbaz, kadın belki rahatlayacak. Her şeyi bilen Şahbaz bu sorunun cevabını biliyor mu? Yoksa o, sorularla işi olmayan bir gardiyan mı? Mahkumun neden orada olduğuyla ilgilenmeyen, sadece kaçmamasından sorumlu bir bekçi. Bir emir kulu. Bir asker... Emri veren kim o zaman? Biri daha mı var, Şahbaz'ı yöneten?

Tanrıyı arayan insanın hep aklı karışır. (Ş.H.Y., s.188)

İncelenen eserlerden bir diğeri Yüz 1981'de yazar yine kendi ile eserde özdeşleştireceğimiz bir kahraman bulacağımızı hatırlatıyor.

Yazacaklarım sadece benimle ilgili değil. Öyle olsaydı, anlatacaklarım hayatımın kronolojik-ve sıkıcı- bir öyküsü olurdu. Evet, yazacaklarımın odağında ben varım ve siz saklamaya çalışsam da çok geçmeden bunu fark edeceksiniz, ama kendimden söz ederken aslında sizi de anlatıyor olacağım. Başka bir deyişle, bu öykü benimle olduğu kadar sizinle, bizimle, yani hepimizle ilgili. Bu gerçeği hep aklınızda tutun, unutmayın. (Yüz, s.7)

Tol romanında da yazarın belirgin bir ifadesi olmasa da ara ara yarattığı karakterle kendini ve kendi edebi kişiliğini eşleştirdiğini görmekteyiz.

Yaşadığımın bilinmesini istemiyordum. En kötü ihtimalle, herhangi bir gazetenin bir vesikalığı bile taşımayacak kadar küçük bir köşesinde, tek bir satıra 11 puntoluk bir başlığın altında sıyrılmalıydım bu belalı işten. (Tol, s.17)

... Bir zamanlar asra manşettim, şimdi 11 puntoyum... (Tol, s.17)

“Birkaç tane yazım çıkmıştı bu gazetenin Pazar ekinde ,” dedim öylesine.

Hiç ilgilenmedi.

Kaşlarını kaldırıp, “Yaa?” demekle kaldı.

Kendi alemimi kulaçlamaya başlamıştım ki, darbeyi vurdu yine:

“Biri yaygın dil yanlışları, biri pornografinin faydaları, diğeri de tarihi bir roman hakkında,” dedi künyemi okur gibi. (Tol, s.67)

Devir romanında yazarın kendisini kahramanla eşleştirme durumunu bire bir olarak göremesekte Ece Temelkuran’ın çocukluğunun anlattığı yıllara denk gelişi, başkarakter Ayşe ile anlattığı yıllarda aynı yaşta olması bizi kendi fikirlerini belirtirken Ayşe karakterini kullandığı düşüncesine yöneltmektedir. Çocuk gözüyle aktarırken sadece siyasi boyutu ele alamayışını yan karakterler ve olaylarla zenginleştirerek dönemin popüler kültürünü Bülent Ersoy ve Zeki Müren dedikodusu, Dallas dizisi gibi tüketim kültürünü de vererek panoramik bir manzara çizmiştir.

İncelediğimiz eserlerden Dünya Ağrısı’ da ise yazar yazdığı kitabı kahramanına okutarak bir kurmacalığa yönelme yoluna gitmiştir.

Yatağın ucuna oturdu, Erkut’tan aldığı kitabı cebinden çıkardı. Okumaya başladı.

İçindeki yumrunun adına rastladı birden:

Welschmerz ya da Dünya Ağrısı. (D.A. ,s. 226)

Postmodernist roman tarihe yönelirken kendisine seçtiği fon, daha önceleri ihmal edilen günlük hayattır. Geçmiş dönemlerin insanı günlük yaşantıya dahil edilmekte ve bu yol ile tarihi romandaki ideal dünya sıradanlaştırılmaktadır. Bu

durum postmodernist romanın tarihi fon olarak kullanmasının temel nedenini de oluşturmaktadır. Genellikleri seçtikleri kişiler tarihin oluşmasında etkin rol alan önemli isimler değil, oluşan tarihten etkilenen ve o tarihi yaşayan insanlardır. Fakat tarihe belirgin yönleri ile hizmet etmiş olan kişiler de sıradanlaştırılarak insani zaafları yönleri ile vurgulanır.

Bahsettiğimiz, tarihte ismiyle yer edinmiş kişilerin sıradanlaştırılması ve onların vurgulanması Tol romanında şu ifadelerle örneklendirilir.

Geç vakit kalkınca kızdım kendime. Güneş duvara yapışmış, terden her yerim her yerime yapışmış, dilim damağıma yapışmış, haysiyet kasığa yapışmış. Peygamberler geç kalkmaz, sarhoş olmaz, akşamdan kalma da olmaz, olmamalı. Ve peygamberler boşalır mı? (Tol, s.106)

Benianlamasınızdaoluramananlayın adlı bir yaşam varmış, sonra severgeçerimçokkaynatılmışreçelim adlı bir adam daha varmış, sonra yanlarına ringodaringoşişelerlepiskasaçlıçerkezden adlı bir adam gelmiş, sonra da uyanartıkuykundanuyansanaulan adlı bir adam... (Tol, s.138)

Kan Talat, Ata Kemal, Kulak İsmet, Milyon Adnan, Kuru Bülent, Gerdan Süleyman var... (Tol, s.139)

Ama şükür ki Varna Nazım, Çelik Hikmet, Ak Behice, Güzel Deniz, Deli Mahir, İnce Sinan da var...

Turna gözlüm, aşkım, bu ne hazan, Esmer midir bunu yazan:

“seldegördümselininiçindeydionubulucamölürümbulucamonagidiyorumde liadamımhoşçakal...”(Tol, s.139)

Mehmet Eroğlu yazma sürecinde aslında okuyucunun ta kendisini eserine fon olarak işlediğini yine okuyucuya seslenerek alaylı bir üslupla dile getiriyor.

Birazdan anlatacağım, sizin de başkalarının hayatına yönelik o karşı konulmaz –izninle biraz da seviyesiz diyeceğim- merakla okuyacağınız öykü, tanıdığım kadınların öyküsü bir anlamda. Hayır, belki tam olarak bu da değil; merak ve sinsî bir mutlulukla okuyacağınız öykü, aslında görünmeyen, kendinden bile saklanan bir yüzün öyküsü. Ancak bu öykü, inanın sizin öykülerinizi de anlatıyor olacak ve çok geçmeden öykülerimizin birbirinden pek farklı olmadığını, iç içe geçtiğini kavrayacaksınız. Çünkü insanın kendi hayat öyküsü olarak farkına vardığı, aslında biraz da başkalarının öyküleriymiş. Ben bunu öykülerimi yaşayarak öğrendim. (Yüz, s. 6)

Kuş Diline Öykünen romanında yazarın farklı bir teknik uyguladığını görüyoruz. Yazar boşluk bırakarak okuyucunun doldurmasını beklemektedir.

Yavuz'un aklındaki kelime buydu; yorgunluk-Tahsin dayıya, ... 'ın geri çekilmesi gerektiğini söylemişim. Hala oradaymış, asıp kesiyormuş. (K.D.Ö. , s.81)

İncelemeye aldığımız yakın tarihi ele alan tarihi romanlarda görülen postmodernizm yukarıda metinden verilen örneklerle bu şekilde görülmüş bulunmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihi roman, insanların anlatma ihtiyacının doğurduğu destan, masal, efsane gibi anlatı türlerinin 19. yy'dan itibaren yaygınlık kazanmış bir devamıdır. Toplumların tarihindeki önemli kırılma noktaları, destanlardan sonra bu edebî tür içinde de devam etmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Bu türün, sosyal ve tarihi şartlar içerisinde zaman zaman bir ihtiyaç haline gelmesi ve gelişen modern yaşama hizmet edişi de tarihi romanların sayısını ve türe duyulan ilgiyi arttırmıştır.

19. yy'da itibaren roman türüyle yeni tanışan Türk edebiyatında da gerek Ahmet Midhat Efendi'nin (*Yeniçeriler*) gerekse Namık Kemal'in tarihi roman (*Cezmi*) ve tarihi tiyatroları da, bu türe ilginin artmasına sebep olmuştur. Tarihi romanlar, geçmiş tarihi devirleri tarihe mal olmuş kişilerle yansıttıkları gibi yakın tarihe de odaklanabilirler. Böylece bir toplumun hafızasında iz bırakmış yakın tarih, postmodernizmin teknikleriyle sosyoloji, müzik, sinema, medya ile birleştirilerek postmodern tarihi roman olarak ele alınabilmiştir. Türk edebiyatında da özellikle 1980 sonrası postmodernizme duyulan ilginin artması sonucu 2000 sonrasında da postmodern tarihi romanlar kaleme alınmış; bu romanlarda yakın tarih, türlü göstergeleriyle yansıtılmıştır.

Türkiye'de yaşanan darbeler çok boyutlu bir tanıklık edebiyatı oluşmasına neden olmuştur. Bu sebeple çalışmamızda 2000 yılı sonrasında yayınlanan tarihi romanlar, 1980 askeri darbesinin toplumda yarattığı etkileri ortaya çıkarmak düşüncesiyle ele alınmıştır. Yakın tarih bazı çalışmalarda “Cumhuriyet”in kuruluş tarihi ile bir tutulurken bazı çalışmalarda ise “Çok Partili Hayata Geçiş” süreci ile başlatılmıştır. Bu çalışmada toplumda etkilerinin hâlâ sürdüğüne olan inancımızdan dolayı, yakın tarihe 1980 askeri darbesi üzerinden yaklaşmayı uygun bulduk. Böylece bu darbe sonrası toplumdaki “apolitikleşme” sürecini, bireylerin iç dünyalarını ve sosyal yaşamlarını incelediğimiz postmodern tarihi romanlar üzerinden yansıtmış olduk.

Ele aldığımız romanlardan hareketle çalışmamızın kapsamı “yakın tarih” olarak belirlenirken, evrenimizi “darbe romanları”, örneklemimizi 1980 darbesi oluşturmuştur. Çalışmamızda yararlandığımız kaynaklardan biri olan ve bir

TÜBİTAK projesi olan Uğur Çalışkan ve Günay Çimen Erkol'un hazırladığı çalışmada 27 Mayıs'ı konu edinen romanların sayısı 19, 12 Mart'ı konu edinen romanların sayısı 37, 12 Eylül'ü konu edinen romanların sayısı 72 ve 28 Şubat'ı konu edinen romanların sayısı 22 olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışmada incelediğimiz 2000 sonrası yayınlanan *Devir*, *Dünya Ağrısı*, *Kırmızı Saçlı Kadın*, *Kuş Diline Öyküden*, *Şahbaz'ın Harikulade Yılı*, *Tol, Yüz: 1981* adlı tarihi romanlarda yakın tarih 1980 darbesinin toplumdaki izleri bağlamında ele alınmıştır. Bu romanları seçmemizin nedeni taşıdıkları edebi değer ve 1980 darbesini ele alış biçimlerindeki ortak özellikler olmuştur.

Siyasi ideolojilerin yok edilmesine dair askeri idare tarafından uygulanan sert ve şiddete dayalı yönetim anlayışı, gözaltı ve cezaevi süreçleri, sorgulamalar, gözaltında yapılan işkenceler, siyasal örgütlerin ve ideolojilerin kendi iç hesaplaşmaları ve çatışmaları, kadına bakış, cinsellik ve aşk kavramlarının siyasi hesaplaşmalarla iç içe verilmesi, politikadan uzaklaştırılmış bireyin ve toplumun inşası gibi konular romanlarda ağırlık kazanmıştır. Söz konusu tarihi romanlarda incelenen tarihsel dönem, 1980 askeri darbesi üzerinden ele alınırken, askeri yönetim tarafından topluma uygulanan sert ve şiddete dayalı yönetim anlayışı; gözaltılar, cezaevi süreçleri, sorgulamalar, işkenceler, siyasi partilerin ve örgütlerin kendi iç hesaplaşmaları romanlarda postmodern tekniklerle ele alınmıştır.

Yakın tarihin ele alındığı romanlarda toplumsaldan bireye, idealden gerçek yaşama, dış gerçeklikten iç gerçekliğe, klasik roman kurgusundan postmodern kurguya geçişin görülmesi incelediğimiz romanların tümünde ortak olarak göze çarpmaktadır. Tanıklık edebiyatı olarak anılan bu dönem romanları genellikle soyut ve apolitik bir tutumla kalame alınmıştır. Tarihsel gerçekleri birebir yansıtmadan, göndermelerde bulunmadan ve politik fikirleri belirtmeden daha çok bireysel izler üzerinden dönemi betimlemek yoluyla yazılan bu romanlar sosyolojik ve psikolojik tahlilleri ile öne çıkmaktadır.

Bu dönemdeki romanlarda eğitim bir çağdaşlaşma aracı olarak görülmüş fakat siyaset ve eğitimin bir arada bulunması sonucu eğitimde verim düştüğü fikri hissettirilmiştir. Mehmet Eroğlu, *Yüz:1981*'de söz konusu darbe sebebiyle üniversitelerde öğretim üyelerine yönelik katı uygulamaları hatırlatmıştır. Yazarın

eserindeki anlatıcı apolitik, duyarsız bir karakter olarak yaşadığı ruhsal çatışmalarıyla göze çarpmaktadır. Orhan Pamuk ise aslında tam anlamıyla klasik bir tarihi roman olmayan bu sebeple bizim de “devir romanı” olarak kabul ettiğimiz *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında, üniversite öğrencisi Cem’in o yıllarda yaşadıklarını ve gözlemlerini dile getirmiştir. Yazar romanda, roman kişisi üzerinden o yıllarda üniversitelerdeki eğitim ortamına dair fikirlerini yansıtmıştır. İncelediğimiz romanlarda siyasi ideolojileri yayma amacıyla üniversite gençlerinin halkı örgütlemek için toplantılar yaptıkları, mahalle ve semtlere gittikleri de o yılların sosyolojik atmosferini yansıtan hususlar olarak dikkat çekmektedir. Bu husus üniversite gençliğinin halkla bütünleşmesi anlamına gelir ki bu da çalışmamızın eğitimle ilgili olan kapsamını oluşturmaktadır.

Ece Temelkuran’ın *Devir*, Ayşegül Devecioğlu’nun *Kuş Diline Öykünen* adlı romanlarında da siyasi ideolojileri yayma amacıyla üniversite gençlerinin yaptığı çalışmalara ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Gittikleri mahalle ve düşünce kültürüne göre giyinip kuşanma ve kültürel farklılıklara rağmen karakterlerin mahalle halkı ile bütünleşme çabası dikkat çekicidir.

2000 sonrasında muhafazakâr camiadaki ifade özgürlüğünün artması sebebiyle sadece 1980 askeri darbe sürecini değil 28 Şubat sürecini ve etkilerini anlatma eğilimi de artmıştır. Özellikle kadın yazarlar, üniversitelerde yaşadıkları eğitim sıkıntıları sebebiyle 28 şubat darbe sürecini eğitime yaptığı tahakküm üzerinden ele almışlardır. Çalışmamızın 1980 askeri darbesine odaklanması sebebiyle 28 Şubat darbesini konu alan 2000 sonrası yayınlanmış Sibel Eraslan ve Cihan Aktaş’ın iki romanı sadece eğitim meselesi üzerinden ele alınmıştır.

Çalışmamızda 1980 askeri darbesi Eğitim açısından 28 Şubat süreci ise Orhan Pamuk hariç tutularak karşımıza genellikle muhafazakâr kökenli yazarlar tarafından işlenmiş olarak çıkmaktadır. Başörtüsü yasağı sonucu üniversiteden ayrılmak zorunda kalan ya da hayallerini yarım bırakan kadın karakterler bu dönemi ele alan romanlarda büyük dikkat çekmektedir. Cihan Aktaş’ın *Bana Uzun Mektuplar Yaz*, Sibel Eraslan’ın *Saklı Kitap* adlı romanlarında baş örtüsü sebebi ile mağduriyet yaşayan kadınların eğitim hayatlarındaki savruluşu işlemişlerdir.

Eserlerde sanat yazarın kendi kültürü ile okuyucuyu kaynaştırma vasıtası olarak sık sık kullanılmıştır. Müzik karşımıza dönemin tanımlanmasında, okuyucunun zaman çıkarımını yapmasını sağlamada ve o dönem insanların popüler kültüre bakışını yansıtmada araç olarak kullanılmıştır. Murat Uyurkulak' ın *Tol*, Ayfer Tunç' un *Dünya Ağrısı* romanlarında yazar karakterlerin duygu durumlarını tasvir etmek için müziği özellikle de türkü türünü araç olarak kullanmıştır. Ayşegül Devecioğlu'nun *Kuş Diline Öykünen* ve Ece Temelkuran'ın *Devir* romanlarında ise müziğin dönemi yansıtmada, zamanı direk belirtmek yerine popüler kültür ögesi olan şarkılarla sezdirme yoluna gidildiği görülmektedir. Toplumun çeşitli kitlelerinde farklılaşan müzik zevkini gösterme amacıyla da müziğin belirleyici öge olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu iki eserde; dertli ve sıkıntı içinde ölümlerle yüz yüze kalan kişiler ağıt yakarken betimlenmiş, toplumun duyarsız kitlesi ise popüler kültüre ait pop şarkıları dinlerken yansıtılmıştır. Sosyolojik olarak farklı kültürlerdeki insanları yansıtmaya yolu olarak ve duygu aktarımını verme aracı olarak müzik kullanılmıştır. Resim sanatı ise yalnızca incelediğimiz romanlardan ikisinde belirgin olarak görülmüş olup *Kuş Diline Öykünen* romanında döneme göre bir lüks olarak yansıtılmıştır. *Kırmızı Saçlı Kadın*'da ise okuyucuya resim sanatına karşı merak duygusu uyandırma yönüyle görülmüştür. Edebiyatın eserlere yansması ise roman karakterlerinin okudukları eserler üzerinden, edebi dergileri anmaları ve yazarların kendi edebi görüşlerini karakterlerini konuşarak vermeye çalışması ile görülmüştür. *Şahbaz'ın Harikulade Yılı:1979* romanında ve *Yüz:1981*'de yazarlarının kurguladığı karakterlere edebi eserler okutarak ve pastiş tekniğini de kullanarak bu eserleri kendi anlatıları içine yerleştirme yoluna gittiği görülmektedir. *Kırmızı Saçlı Kadın*, *Tol* ve *Şahbaz'ın Harikulade Yılı*nda yazarların edebiyat ve sanat üzerine var olan görüşlerini de eserlere yerleştirdiği görülmektedir. Bu eserlerin yazarları, edebi eleştirilerini de karakterlerinin konuşmaları üzerinden okuyucularına hissettirmektedir. Mine Söğüt *Şahbaz'ın Harikulade Yılı* romanında eski Türk destanlarından motiflere yer vererek anlatısında okuyucuya bu geleneği hissettirmişdir. Orhan Pamuk ise *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında Yunan kültürüne ait *İlyada* ve *Odyssea* ve İran kültüründe önemli bir yere sahip olan *Şehname* destanlarına değinmiştir. Destanların yanında halk hikayelerine de yine Orhan Pamuk ve Ayşegül Devecioğlu tarafından yer verildiği görülür. Ek olarak eserlerde

tiyatro genellikle aydın ve gerçekliğin farkında olan toplumların ilgi duyduğu bir sanat dalı olarak dikkat çekmiştir.

Basın ve yayın unsurları genellikle postmodernizmin de imkanlarından yararlanılarak kolaj ve pastiş tekniklerinin kullanılması ile karşımıza çıkmıştır. Radyo ve televizyonun gündemin takip edilmesi ve yazarların döneme dair önemli başlıkları verme yolu olarak kullanılmış olduğu görülmektedir. Gazete ve dergiler ise hem haber aktarımı hem de görüş ayrılıklarını ve döneme yerleşen apolitikleşmeyi yansıtmaya görevi ile eserlerde yer almıştır. Aynı zamanda metinlerin tarihi roman bağlamında yer edinmesini sağlayacak şekilde gerçekçi yaklaşımı belirginleştirmek adına yazarların özellikle basın- yayın öğelerinden yararlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylelikle yazarların okuyucuya duygu ve yorum içeren öznel ifadelerle seslenmesi yerine daha somut veri ve nesnel ifadeleri seslenişini sağlamaktadır. Murat Uyurkulak, *Tol* romanında haberleri ya gazete içerisinden bire bir alıntı ile ya da kahramanlarının radyo dinleme anını betimlemesi ile bunu gerçekleştirmiştir. Ayşegül Devecioğlu'nun *Kuş Diline Öykünen* eserinde yine aynı işlevle radyo kullanılırken sınırlı imkanlarla izlendiği vurgusu ile televizyona da yer verilmiştir. Ece Temelkuran, *Devir* romanında ise gerçeği aktarma yükünden farklı bir işlevle toplumun farklı kesimlerinin sosyolojik yapılarını betimleme yoluna giderken basın- yayın unsurlarını seçmiştir. Müzikten faydalanırken de toplumun ideolojik yapı ve zevklerini örtüşen bir yapı ile anlatan Temelkuran, Dallas izleyen, magazin eklerini okuyan komşu ile haber odaklı yaşayıp gündemi yakinen takip eden komşunun farklı olduğunu eser boyunca bu öğeler üzerinden hissettirmiştir. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında ise Orhan Pamuk bu işlevleri dışında basın- yayın öğelerini tüketim kültürüne ait birer unsur olarak görmüş ve özellikle tarihi konu alan dizileri eleştiri yoluna gitmeyi seçmiştir. Gazeteler ile ilgili olarak eserlerde göze çarpan ortak noktalardan en önemlisi ise dönemin siyasi yapısına karşı bir duyarsızlaşma ve apolitik yaklaşım içerisinde olmalarıdır. Apolitikleşme yazarın kurguladığı karakterlerinde de belirgin olarak görüldüğünden en çok karşımıza *Tol* romanı ile çıkmıştır. *Kırmızı Saçlı Kadın*, *Devir* romanında ise toplumdaki duyarsız kitle betimlenmek istendiğinde Günaydın gazetesi kullanılırken dönemin siyasi haberlerinin verileceği bölümlerde Cumhuriyet gazetesi tercih edilmiştir. *Kuş Diline*

Öykü romanında da haberlerin pastiş tekniği ile okuyucuya sunumu sırasında yine Cumhuriyet gazetesi tercih edilmiştir.

Sosyolojik açıdan çalışmamıza bakacak olursak romanlarda karşıt görüşlerin bir arada verilip diyaloglarına yer verilmesi yazarların toplumda zıt kutupları bir arada gördüğünü ve işlediğini hissettirmesi yönü ile önemlidir. Eserlerde geleceğe yönelik karamsarlık, umutsuzluk hissi, ölümlerin insanî eksiklikler sonucu gerçekleşmesi, siyasal fikirlerde yaşanan çözümler ve halkın siyasetten arınma arzusu, apolitikleşme isteği dikkat çekmektedir. *Kuş Diline Öykü*, *Tol* ve *Şahbaz'ın Harikulade Yılı* romanlarında ümitsizlik ve yaşananların boşu boşuna olup bittiği fikri okuyucuya sıkça hatırlatılmıştır. *Yüz: 1981* adlı romanında Mehmet Eroğlu darbenin roman kahramanının ve toplumun ideolojik yapısında büyük kırılmalara sebep olduğunu, apolitik bireylerden oluşuna bir toplum inşa edildiğini anlatmaktadır. İşkence ve idamların haberlerinin toplumda yaygınlaşması ile belli ideolojilere sahip karakterlerin iç hesaplaşmaları, çözümler korkuları ve işkence gördüklerinde yaşadıkları anlatılmaktadır. *Şahbaz'ın Harikulade Yılı* ve *Kuş Diline Öykü*'de karakterlerin bu bağlamda yaşadıkları psikolojik travmalar uzun uzadıya betimlenmiştir. *Kuş Diline Öykü*'de baş karakter olarak görünen Gülay'ın bakış açısı üzerinden toplumda kadın olarak var olmanın güçlüğü de anlatılmıştır. *Yüz: 1981* ve *Şahbaz'ın Harikulade Yılı* romanında da toplumda unutulmayan birer iz olarak tarihte yaşanan idamlar hatırlatılmıştır, *Devir* romanında ise idamlar hatırlatılırken farklı olarak yazar toplumsal bir sorgulama işine girmiştir. *Tol* ve *Devir* romanlarında ise siyasi karmaşaların anlamsızlığı ve ironik bir tavırla durumun vehameti işlenmiş ve insani güzelliklerin farkına varılması, hayatın güzel yanlarının önemi dile getirilmiştir. *Şahbaz'ın Harikulade Yılı* adlı romanda ise yazarın siyasi fikirlerden arınmış olarak toplumu bir enkazmışçasına tasvir edişine rastlamaktayız. Orhan Pamuk ise karakterleri üzerinden baba-oğul çatışması yaparken siyasi fikirleri yüzünden ayrı kaldığı babasına karşı toplumdaki çözülmeyi yansıtan karakter oğlunu iktidar yakını şeklinde anlatmış, bu durumu da yine oğul olarak çizilen baş karaktere sorgulama yoluna gitmiş ve toplumdaki apolitikleşmeyi resmetmiştir. *Kuş Diline Öykü* romanında da apolitikleşme tüm yaşananlara ve ölümlere değmediği, umutsuz bir gelecek anlayışı ile Ayşegül Devicioğlu tarafından işlenmiştir. Maraş Olayı, *Dünya Ağrısı* ve *Devir* romanında ortak olarak ele alınırken; Fatsa Olayı *Kuş*

Diline Öykü ve *Devir* romanında telmih yoluyla okuyucuya sunulmuştur fakat her iki olayda ayrıntılı olarak eserlerde ele alınmamış yalnızca hatırlatılarak işlenmiştir. *Kırmızı Saçlı Kadın*, *Şahbaz'ın Harikulade Yılı* ve *Yüz: 1981* romanlarında dış görünüş, siyasi fikir bağdaştırması yapılması, önyargı ile yaklaşım ironik bir tavırla eleştirilmiştir. *Dünya Ağrısı* romanında kadınların özgür olmadığına ve aile içinde dahi farklı muamele görmelerine değinilirken *Şahbaz'ın Harikulade Yılı* ve *Kuş Diline Öykü* romanlarında tecavüze uğramaları ve toplumda yargılanmaları yolu ile dışlanan kadın profili işlenmiştir. *Kuş Diline Öykü* romanında cinsel istismar ve kadınların var olma çabaları postmodernist bir üslupla metnin kurmacalığı da hatırlatılarak ele alınmıştır. Din ise eserlerde üç tür bakış açısı ile geçmektedir. İlk olarak dinin umut aşılama, geleceğe inanç ve iç huzuru sağlama da araç olarak görülmesi ortak olarak romanlarda kullanılmıştır. Mezhep farklılıkları ve dinin ayrıştırıcı olarak kullanılmasının eleştirilmesi, Alevilik fikrine bakış *Kuş Diline Öykü*, *Devir* ve *Şahbaz'ın Harikulade Yılı* romanlarında göze çarpmaktadır. *Şahbaz'ın Harikulade Yılı* ve *Kırmızı Saçlı Kadın* romanlarında ise farklı olarak bir de batıl inanışlar ve insan psikolojisine etkisi işlenmiştir.

Psikolojik tahliller ve darbe fikri ile karakterlerin yüzleşmesi incelediğimiz romanların tümünde yer almıştır. İşkence, idam ve baskı karşısından karakterlerin iç dünyalarına kapanması alay, ironi gibi tekniklerle verilmiştir. Geçmişte yaşadıklarının etkisinden kurtulamayan bir roman kadrosu oluşturan yazarlar genellikle karakterlerinin toplumdan kendini soyutlaması ile onların psikolojilerini yansıtmaya çalışmıştır. Orhan Pamuk yaşanan olayların dönem üzerinde toplumsal bir duyarsızlaşma oluşturduğunu, toplumda nasıl davranmalarını gerektiğini bilmeyen kurgulanmış karakterlerin kaçış psikolojisini işlemiştir. Ayşegül Devecioğlu ise eserinde korku psikolojisi üzerinde durmuş ve korkunun toplumda yaygın bir hissiyat olduğuna değinmiştir. *Dünya Ağrısı* romanında ise Ayfer Tunç, toplumdaki intihar olaylarının artışı, intihar fikrini ve intiharın kurtuluş olarak görülmesi durumunun psikolojik yönleri üzerinde durmuştur. Mine Söğüt ise eserinde yaşananlar sonucu toplumda yaşanan içe kapanıklık eğiliminin artışı, mutluluk kavramının anlamını yitirşini ve intikam duygularını işlemiştir. Mehmet Eroğlu ise işkence ile psikolojik çözüme durumunu bir arada ele alarak şiddete olan

meylin toplumda artmasını, korku ile saygı eşleşmesinin gerçekleştiğini dile getirmiştir.

İncelediğimiz eserlere teknik yönden baktığımızda dil ve üslup ile postmodernizm başlıkları açmayı uygun bulduk. Çocuk anlatıcı seçilmesi ve bunun sonucu dilin yalın oluşu *Devir* romanında görülürken, psikolojik buhranlarla kelime yapılarının postmodernist bir bozulmaya uğrayarak değişimi *Tol* romanında görülmektedir. Kitaplar içerisinde yer alan bölüm isimleri ile kurgunun örtüşmesi ve örtük mesaj verilmesi, betimlemelere özellikle psikolojik durum yönü ile yapılan tasvirlerle çok sık rastlanması karşılaşılan bulgular arasındadır. Postmodernist açıdan baktığımızda ise 1980 sonrası edebiyatımızda genel anlamda yazarların imkanlarını kullandığını gördüğümüz bu akım özellikle tarihi konu alan romanlarda sıkça yazarlar tarafından tercih edilmiştir. Bütün romanlarda; kurmaca olduğunun vurgusu, metinler arası sonsuz açılım olanağından yararlanma ortak olarak görülmektedir. Tarih anlatımında kesin ve değişmez yasaların yıkılma olanağını vermesi eserlerde yazarların postmodernizmi kullanma sebeplerinden en temel sebep olarak görülmektedir. Romanların tümünde okuyucuya metnin kurmacalığını hissettirerek okuyucuya seslenme, okuyucu ile diyalog kurma, metnin yazılış sürecini de metne dahil etme, kurmaca ve nesnel gerçekliğin çatışması ile oluşan karmaşa dikkat çekici postmodernist unsurlardır. *Şahbaz'ın Harikulade Yılı ve Yüz: 1981* romanlarda ilk giriş kurmacalık vurgusu ve yazarın hakim bakış açısına sahip anlatının yaratıcısı olduğunu hissettirme ile başlamaktadır. *Şahbaz'ın Harikulade Yılı ve Kırmızı Saçlı Kadın* romanlarında yazar kendine okuyucuya rehberlik etme görevi yüklemiştir. Sık sık okuyucusuna seslenmiştir. Şahbaz ile kendini eşleştirdiğini sık sık hatırlatan Mine Söğüt; fantastik öğelere yer verme konusunda da postmodernizmin olanaklarından yararlanmıştır. Fantastik öğeler ve tarihsel gerçekliği bulunan kişileri, toplum tarafından yüceltilen kavramları sıradanlaştırma durumu da incelediğimiz eserlerden *Tol* romanında örneklendirilmiştir.

Ülkemizde darbeler çok boyutlu bir tanıklık edebiyatı oluşturmuş ve edebiyatımıza bir çok farklı yönü ile yansımıştır. Bunun sonucu askeri darbe sonrasında halkın apolitikleştirmeye çalışıldığı, ideolojik duruşundan arınmış bir toplum ortaya çıkartılmak istendiği görülmektedir. 2000 sonrası yaşanan iktidarın ve siyasi söylemin değişmesi sebebi ile tarihi romanlara eğilim artmıştır. “Milliyetçilik”

yönü özellikle Osmanlı dönemi parlak yılları ile milli bilinci oluşturmaya yönelik eserlere yansımıştır. Aynı söylem değişikliği 80 döneminin edebi eserlerde daha geniş yer edinmesine ve postmodernizmin etkisi ile çok yönlü işlenmesine olanak sağlamıştır. Askeri darbe sonrasında halkın apolitikleştirmeye çalışıldığı, ideolojik duruşundan arınmış bir toplum ortaya çıkartılmak istendiği görülmektedir. Eğitim, Sanat, Basın-Yayın, Sosyoloji, Psikoloji ve Teknik başlıkları altında ele almış olduğumuz bu çalışma yukarıda belirttiğimiz çıkarımlara sahip olup örneklendirmeleri ile metin odaklı olarak ilerleme yolu ile çalışma sonucu oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

1. İncelenen Eserler

- Aktaş, Cihan (2016). *Bana Uzun Mektuplar Yaz*, İstanbul: İz Yayıncılık
- Devecioğlu, Ayşegül (2004) . *Kuş Diline Öykülenen*, İstanbul: Metis Kitap
- Söğüt, Mine (2007). *Şahbaz 'ın Harikulade Yılı:1979*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Tunç, Ayfer (2014) . *Dünya Ağrısı*, İstanbul : Can Yayınları
- Temelkuran, Ece (2015) . *Devir*, İstanbul: Can Yayınları
- Uyurkulak, Murat (2002) *Tol*, İstanbul: Metis Kitap
- Pamuk, Orhan (2016). *Kırmızı Saçlı Kadın*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

2. Yararlanılan Kaynaklar

- Aktaş, Şerif (1985). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yay.
- Alain, *Edebiyat Üstüne Söyleşiler*, Çev: Asım Bezirci, (1985), İstanbul, Say Yay.
- Argunşah, Hülya (1990). Türk Edebiyatında Tarihi Roman (Türk Tarihiyle İlgili). *Doktora Tezi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Argunşah, Hülya . (2016) , Tarih ve Roman , İstanbul: Kesit Yay.
- Argunşah, Hülya. (2002) Tarihi Romanın Yükselişi, *Hece*(65-66-67)
- Ata, B. (2000). Tarih Öğretiminde Bir Araç Olarak Tarihi Romanlar, *Türk Yurdu*
- Balık, M. (2009) , Türk Romanında 12 Eylül Darbesi, Turkish Studies
- Can, Esat, (1998), “Milli Mücadele Romanında İç Cephe” Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi
- Carr, E.H.(1994). *Tarih Nedir*. (G. Gürtürk, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çalık, Ethem, (1993), “Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi

Çalışkan U. ve Günay-Erkol Ç. “Bellekten Beklentiler: Eleştirinin Darbe Romanlarına Tanıklığı,” *Monograf Journal*, 2016/5: 10-35. Academia.edu

Çelik, Y. (2002). Tarih ve Tarihi Roman Arasındaki İlişki: Tarihi Romanda Kişiler.

Çeviker, T. (2010) Karikatürkiye 1: Karikatürün Serüveni, Ntv Yay.

Doğu, Ahmet ,(1997), “Cumhuriyet Devri Türk Romanında İttihat ve Terakki”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi

Dursun, D. (2005), “Türk Demokrasisinde Kurumsallaşma Sorunu ve Krizleri Çözme Yöntemi Olarak Askeri Darbeler”, Muhafazakâr Düşünce, Yıl 1, Sayı 3, Kış, s.175196

Fedai, Özlem, (1998), “Kemal Tahir’in Romanlarında Tarih ve Toplum”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi

Gerçek, Şenel. (1998), “Türk Romanında Tarihin Yeniden Kurgulanışı”, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi

Gögebakan, Turgut, Tarihsel Roman Üzerine,(2004), Akçağ Yay,2004

Gürses, Ezgi,(2012), 28 Şubat Demokrasi Ters Şeritte, Şule Yay.

İşıksalan, Nilay, (1990), “Kemal Tahir’in Romanları Üzerine Bir İnceleme”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi

Kaplan, Mehmet(1962), Bir Şairin Romanı: Huzur

Karataş, Cengiz, (2003), “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Sürecine Bir Yaklaşım”, Ankara Üniversitesi

Kundera, Milan,Roman Sanatı, çev: İsmail Yerguz, (1998), İstanbul, Afa Yay.

Lukacs, G. (2003). *Roman Kuramı*. (C. Soydemir, Çev.) Metis Yayınları.

Önertoy, O. (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı ve Öyküsü*. İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özdemir, C. (2000). Roman Nedir? *Türk Yurdu*, 20(153), 6-10.

Öztürk, Aysel, (2002), “ Tarih Öğretiminde Tarihi Romanların Kullanılması”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi

Şener, Arzu, (1999), “Kurtuluş Savaşı’mızın Toplumsal Romanımıza Yansımaları”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi

Tekeli, İlhan, (1998) , Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek, Ankara, Dost Kitabevi

Topdemir, Ramazan. (2005), “Türk Edebiyatında Tarihi Romanlar” (Türk Tarihi İle İlgili, 1961-1970), Doktora Tezi, 3 Cilt, İstanbul Üniversitesi

Topdemir, R. (2012). Tarihi Romanda Zaman Meselesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(2), 291-303.

Tural, S. (1991). *Zamanın Elinden Tutmak* (2. b.). Ankara: Ecdad Yayınları.

Tural, S. (1993). Tarihi Roman Geleneği veya Cezmi. *Doğumunun Yüzellinci Yılında Namık Kemal*.

www.tdk.gov.tr

Yalçın-Çelik, D. (2005). *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yavuz, Hilmi , 1977, "Tarihi Roman Ancak Belli Bir Tasarımdan Yola Çıkılarak Yazılabilir" , *Hürriyet Gösteri* dergisi.

EKLER

Ek 1. ÖZGEÇMİŞ

13 Aralık 1989 tarihinde Kadıköy’de dünyaya geldim. Kocaeli’ nin Gebze ilçesinde ilköğretimimi tamamladıktan sonra 2003 yılında girdiğim LGS sınav sonucuna göre çok isteyerek tercih ettiğim Kocaeli 16 Mart Anadolu Öğretmen Lisesi’ni kazandım. Edebiyat öğretmeni olmaya karar verdikten sonra lise son sınıfta eşit ağırlık bölümünden ayrılarak sözele geçiş yaptım. Girdiğim ÖSS sınavında 2007 yılında Türkiye 624. olarak Dokuz Eylül Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümüne yerleştim. 2012’ de mezun olduktan sonra bir yıl sınav hazırlık sürecinin ardından KPSS puanım ile 1. tercihim olan Darıca/ Kocaeli’ ye atandım. Aynı zamanda çok severek okuduğum üniversitem Dokuz Eylül Üniversite’sinde yüksek lisansa başladım. 2015 yılında evlendim ve şu anda Çayırova/ Kocaeli’ de severek öğretmenlik mesleğimi yapmaya devam ediyorum.

Ek 2. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Çalışması Orjinallik Raporu

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	
Tarih: 13/07/2018	
Tez Başlığı: 2000 Sonrası Yayınlanan Tarihî Romanlarda Yakın Tarihîn Edebiyatı ve Eğitim	
Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 133 sayfalık kısmına ilişkin, 01/06/2018 tarihinde tez danışmanım tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığının sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen filtreleme tiplerinden biri (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 23 dir.	
• http://www.kutuphane.deu.edu.tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/ adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒	
Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☐	Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) ☐
☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☒ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☐ EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. ☐	
Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edilceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Adı Soyadı : Serpil KORUCU	
Öğrenci No : 2013950156	
Anabilim Dalı : Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi	
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	
Statusü : Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐	
ÖĞRENCİ	DANIŞMAN
Serpil KORUCU	Prof.Dr. Özlem FEDAL
13/07/2018	13/07/2018
	
Açıklamalar	
1: Bu formu teslim ettiğim önceki stüden istenen bilgileri serpil.korucu@deu.edu.tr adresine gönderdim.	
Kullanıcı adı vb. ayrıntıların sorular yapmadığı durumlarda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ab. Top. Tel: +90 (232) 3018026 veya al.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.	
2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orjinallik Raporu' benim izin ciltlerim ve elektronik nüshasının içerisinde ekler kısmında yer alır.	
3: Tez savunmasında değerlendirme aşamasında bu formu güncellenerek yeniden hazırlarım.	
4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yüklenen Dosya Başlığı (document title): Akrak Tez başlığının tamamı, Yazar Adı (author's first name) olarak öğrencinin adı, Yazar Soyadı (author's last name) olarak öğrencinin soyadı bilgisini yazınız.	